

SULKAVAN KYRSYÄN RANTAOSAYLEISKAAVAN PERUSSELVITYS

RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA KULTTUURIMAISEMA

Raportti 31.12.2020

Selvitystyö Ahola, FM Teija Ahola

Tilaaja

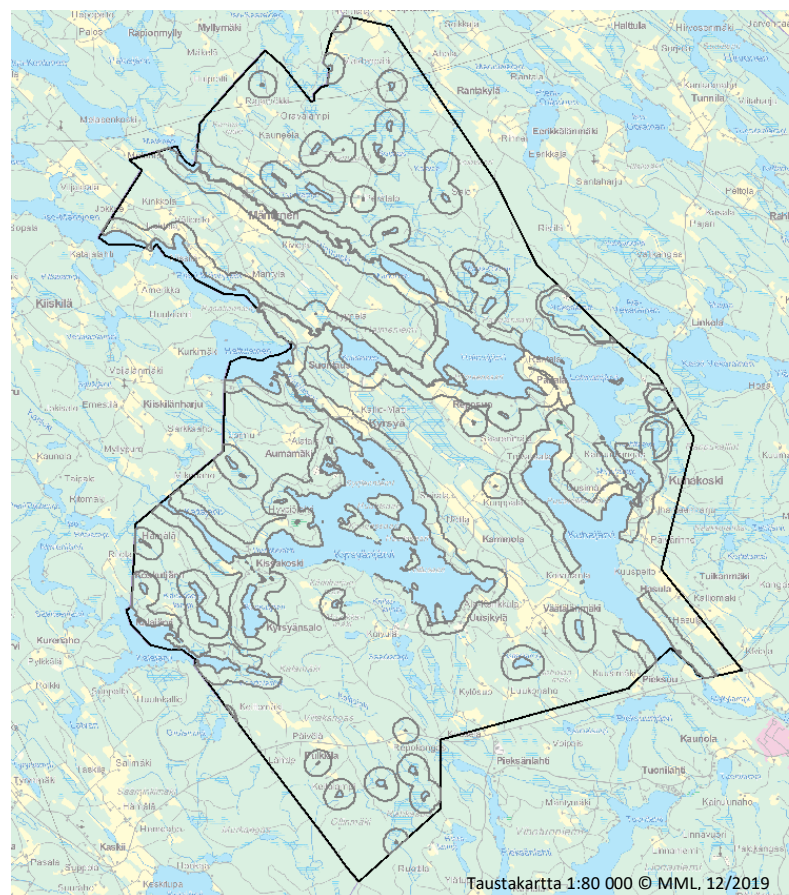
Järvi-Saimaan Palvelut oy

Sisällys

1	Johdanto.....	3
1.1	Kohdealue.....	3
1.2	Menetelmäkuvaus.....	4
1.3	Arvot.....	4
2	Lähtötilannetarkastelu.....	5
2.1	Erytyslait, kaavat ja inventoinnit.....	5
2.2	Rakennuskannan ikäjakauma.....	8
2.3	Kulttuurimaisemat reiteillä.....	9
3	Maisemakuvalliset erityispiirteet.....	10
3.1	Maisemarakenne ja -kuva.....	10
3.2	Rantamaisematyytit.....	12
4	Alueen historiaa.....	16
4.1	Kylät.....	16
4.2	Elinkeinot ja palvelut.....	18
4.3	Tiet.....	19
5	Kulttuurimaisema-alueet.....	20
5.1	KUHAJÄRVI.....	21
5.2	KUHAKOSKI.....	24
5.3	HALMEJÄRVI, LOHNAJÄRVI ja MURTONEN.....	28
5.4	PIENI-MÄNTYNEN ja TIKANJOKI.....	33
5.5	HIRMUJOKI.....	36
5.6	KYRSYÄNJÄRVI JA KAISLANEN.....	39
5.7	KYRSYÄNJÄRVEN HYYPIÖLAHTI.....	45
5.8	KISSAKOSKI ja HAKOJOKI.....	48

5.9	KALAJÄRVI.....	51
5.10	ALUSLAMMIT.....	53
5.11	KOSKUTJÄRVI.....	55
5.12	Rakennusinventoinnin tilanne 2020.....	56
6	Lähteet.....	57

Viitteet

Kuva: Tarkastelualue on merkitty mustalla viivarajauksella ja sen sisältä selvityksen ensisijaisena kohteena olevat 250 metrin rantavyöhykkeet eli rantayleiskaavan suunnittelualueet harmaalla.

1 Johdanto

Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien inventointi tehtiin Sulkavan Kyrsyän rantaosayleiskaavan suunnittelutyötä varten. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaan yleiskaava laaditaan oikeusvaikutteisena niille ranta-alueille, joilla ei ole ranta-asemakaavaa, ja joita ei yleiskaavassa esitetä asemakaavoitettaviksi. Rantayleiskaavan laadinnan tarkoituksena on edistää ja ohjata rakentamista sekä tukea maisema-, luonto-, ja kulttuuriarvojen säilymistä sekä mahdollisuuksia liikenneyhteyksien parantamiselle.

Tämän selvityksen tarkoituksena on antaa tietoa alueen kulttuuriympäristöön ja maisemaan liittyvistä arvoista ja arvotekijöistä. Inventointityön tilasi Järvi-Saimaan Palvelut Oy, yhteyshenkilönä kaavoitusinsinööri Miia Blom. Selvityksen tutkimusosuudesta, arvottamistyöstä ja karttakuvista vastasi FM Teija Ahola Selvitystyö Aholasta.

Työ on laadittu maankäyttö- ja rakennuslain yleiskaavalle asettamien sisältövaatimusten mukaisella tarkkuudella (MRL 39 §). Raportissa kuvataan rakennetun kulttuuriympäristön historiaa, ominaisuusluonnetta ja nykytilaa sekä osoitetaan alueen maisemalliset ja kulttuurihistorialliset arvot. Työ sisältää myös suosituksia kulttuuriympäristön ominaispiirteiden säilyttämiseksi kaavallisella ohjauksella.

Osayleiskaavan suunnittelussa selvityksen tulokset ovat sovellettavissa lähtötietona, kaavakartan sisällössä ja esitystavassa, kaavamääräyksissä, vaikutusten arvioinnissa ja vuoropuhelussa.

1.1 Kohdealue

Kaavan suunnittelualueen pinta-ala on noin 130 km², josta yleiskaavoitettavaa rantavyöhykettä on noin 30 km². Rantavyöhyke on noin 250 metriä.

Alue kuuluu Vuoksen vesistöalueeseen (04), Suur-Saimaan alueeseen (04.1). Alueella on yli kolmen neliökilometrin laajuisia järviä kolme: suuruusjärjestyksessä Kyrsyänjärvi (6,5 km²), samassa tasossa olevat Halmejärvi–Lohnajärvi (4 km²) ja Kuhajärvi (3,6 m²). Muut järvet ovat pinta-alaltaan alle yhden neliökilometrin, paitsi puolittain Juvan puolella sijaitsevat Kalajärvi (1,5 km²) ja Pieni-Mäntynen (1.1 km²) ja suurimmaksi osaksi Juvan puolelle jäävä iso-Mäntynen (1,8 km²). Näiden lisäksi on paljon jokia, joista ainakin viiden joen koskivoimaa tiedetään käytetyn myllyn pyörittämiseen.

Suunnittelualue rajautuu luoteessa, lännessä ja lounaassa Sulkavan ja Juvan kuntarajoihin, muulta osin kunnan muihin kyläalueisiin. Alue jää kantatien 14 (Savonlinnantie), seututien 435 ja 436 (Pulkkilantie) sekä tien 4371 (Kuhakoskentie) välimaastoon.

Alueella sijaitsee kahdentoista maarekisterikylän kyläasutuksia, jotka ovat tyypiltään maa- ja metsätalousvaltaisia hajakylä. Tiheimmät ranta-asutukset ovat loma-asutuksen synnyttämiä. Alueen keskiosassa kylien rakenne ja järvi-altaiden muodot mukailevat maiseman pääsuuntausta, kun taas etelässä ja pohjoisessa vesistöjä on vähän ja ne ovat enimmäkseen lampia, myös asutusta on harvemmassa.

Vanhat kyläseudut keskittyvät järvien välisille kannaksille, kaakosta luoteeseen suuntautuville selänteille, joille syntyneet kylätiet ovat yhdysteitä kirkonseudun ja Suuren Savontien (Juvan ja Rantasalmen) välillä. Kaavoitettavien vesistöjen ympäristössä on vanhoja asutushistoriallisista kylämaisemia, joista suunnittelualueille (250 m) jääviä ovat Kyrsyä, Mäntynen rantakylä ja Partala sekä muista kylistä lähinnä yksittäisiä rantapeltolohkoja ja rakennuksia. Tyypillisesti peltojen ja rannan väliin jää kapea metsäinen vyöhyke.

1.2 Menetelmäkuvaus

Raportti sisältää tietoa siitä, miten kulttuurihistoria välittyy maisemassa ja rakennetun ympäristön nykytilassa.

Selvityksessä kartoitettiin sovitulla, yleispiirteisellä tarkkuudella, rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien sietokyvyn kannalta merkittäviä asioita, kuten maiseman suuri- tai pienipiirteisyyteen eli vaihtelevuuteen liittyvät tekijät sekä alueen kulttuurihistoriaan ja käyttöön liittyvät ominaispiirteet.

Työmenetelminä käytettiin karttahistoriallista ja kirjallisuusselvitystä, maastokäyntejä ja valokuvadokumentointia. Lähtötilannekartoituksella selkeytettiin alueelle kohdentuvia maisemien ja kulttuuriympäristöjen olemassa olevia suojelutavoitteita sekä virkistyskäyttömuotoja.

Selvityksessä tutkittiin kulttuurimaiseman maankäytön historialliset taustat vanhojen karttojen pohjalta. Rantayleiskaavan suunnittelualueilla tarkasteltavia asioita olivat asutuksen ikä, kylärakenne, vanhat pellot ja tiet. Lähteinä olleet kartat ja kirjallisuus on mainittu raportin lähdeluettelossa. Alueen nykytilan selvittämiseksi tehtiin maastokäyntejä. Maastossa tarkasteltiin kaavoitettavia rantavyöhykkeitä lähimmän kyläasutuksen aluerakenteen ja maisemakuvan näkökulmasta. Samalla alueita dokumentoitiin valokuvaamalla.

Raportti muodostuu tekstiosioista, valokuvista ja karttakuvista. Tilajalle on toimitettu myös työssä otetut valokuvat. Inventointietoja on tallennettu myös Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan (ESKU).

1.3 Arvot

Valmis työ tukee kulttuuriympäristöarvojen tasapuolista tutkimista kaavan suunnittelualueilla, suojelutarpeiden määrittämistä sekä maankäytön ja rakentamisen ohjausta siten, että mahdollistetaan historiallisen monipuolisuuden säilyminen ympäristössä.

Työn aikana arvioitiin rantayleiskaavan suunnittelualueella sekä niiden välittömässä lähiympäristössä ilmeneviä paikallis-, rakennus- ja maisemahistoriallisia sekä visuaalisia piirteitä ja niiden nykytilaa. Arvioinnin perusteella rajattiin kartoille kulttuurimaisema-alueita, joista on kuvaukset

luvussa 5. Sulkavan kyläasutus on ensisijaisesti sijoittunut mäille, mutta kolmella kylällä rantavyöhykkeelle jäi myös kylien ydinalueita peltoineen ja asutuksineen. Valittujen kulttuurimaisema-alueiden historialliset ja maisemalliset arvopiirteet liittyvät pääasiassa viljelymaisemiin ja kylien aluerakenteeseen eli maiseman visuaalisiin ja maankäytön historiasta kertoviin piirteisiin, mutta myös rakennusperintöön eli mukaan valikoitui myös yksittäisiä kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti merkittäviä rakennuskohteita.

Asiantuntija-arviot alueen historiallisista ja ympäristöllisistä erityispiirteistä ja kulttuurimaisemien nykytilasta perustuvat raportissa esitettyihin tietoihin. Arvomäärittelyt tehtiin maankäytön ja rakentamisen suunnittelun ja vaikutusten arvioinnin sekä vuoropuhelun pohjaksi.

Kohdekuvauksissa käytetyt arvoluokkalyhenteet

- RH Rakennushistoriallisesti ja/tai –taiteellisesti arvokas
- H Historiallisesti arvokas (pääpaino paikallishistoriassa)
- M Kyläkuvallisesti tai maisemallisesti arvokas

Kulttuurimaisema-alueiden valinnassa kiinnitettiin huomiota seuraaviin kulttuurihistoriallisen laadun arviointiperusteisiin:

- Harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus)
- Historiallinen tyyppisyys alueelle (tyypillisuus)
- Aluetta tai aikaa kuvaavat tyyppilliset piirteet (edustavuus)
- Alkuperäisen tai sitä vastaavan maankäytön, rakennuksen käyttötarkoituksen, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys)
- Merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus)
- Näkyvissä olevat eri aikakausien maisematilat, rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät maankäytön, rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus)

2 Lähtötilannetarkastelu

2.1 Erityislait, kaavat ja inventoinnit

Erityislait

Tarkastelualueella ei ole lain rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010) nojalla suojeltuja rakennuksia.

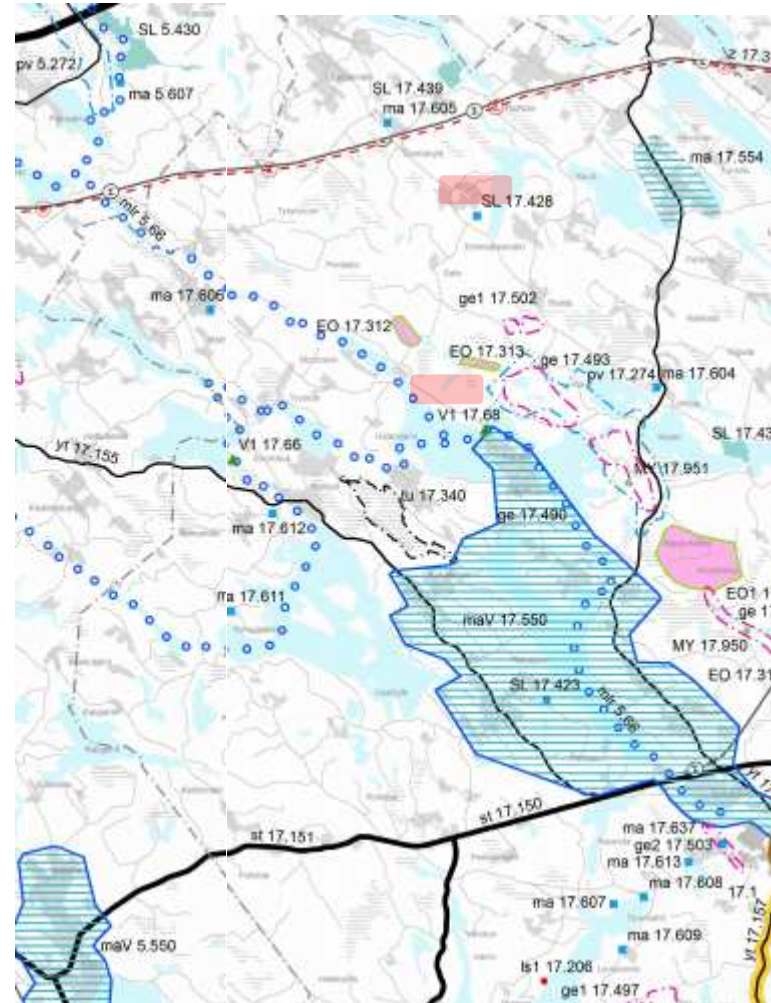
Muinaismuistolailla suojelluista kohteista on tietoa Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä. Tarkastelualueelta valmistui arkeologinen inventointi 2019 (Mikroliitto Oy).

Maakuntakaava

Etelä-Savon maakuntakaava vahvistettiin ympäristöministeriössä 4.10.2010. Maakuntakaavan aluevaraukset on päivitetty Etelä-Savon 2. vaihemaakuntakaavalla, hyväksytty maakuntavaltuustossa 12.12.2016. Kulttuuriympäristöt, kulttuurimaisemat ja rakennetun ympäristön suojelukohteet on valittu valtakunnallisten ja maakunnallisten inventointien sekä oikeusvaikutteisissa asema- ja yleiskaavoissa esitettyjen suojelutavoitteiden pohjalta.

Sulkavan Kyrsyänjärvalueen rantayleiskaavan suunnittelualueille jäävät seuraavat kohteet (kokonaan tai osittain), jotka ovat kulttuuriympäristön ja/tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti (maV) tai maakunnallisesti merkittäviä alueita (ma).

maV 17.550 Kuhakoski – Kammola – Väätlänmäki – maisema-alue
ja siihen sisältyy erikseen mainittuna kohteena: Partala eli Rauhahovi M
ma 17.611 Hyypiölahti M
ma 17.612 Kyrsyän seurantalo M

Kuva: Osasuurennos Etelä-Savon maakuntakaavayhdistelmästä. Tarkastelualueelle on merkitty ohjeellinen melontareitti ○○○○○○ / Etelä-Savon maakuntaliitto (luettu 15.6.2020).

Yleiskaavat

Suunnittelualueella ei ole voimassa yleiskaavaa.

Asemakaavat

Rantayleiskaavan suunnittelualueista on rajattu pois ne järvien ja pienvesistöjen ranta-alueet, joita koskevat voimassa olevat 6 ranta-asemakaavaa vuosilta 1996–2015.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja viranomaisten laatimat valtakunnalliset ja maakunnalliset inventoinnit

Valtioneuvosto päätti uusista alueidenkäyttötavoitteista 14.12.2017. Niiden mukaan alueidenkäytössä on tarpeen tunnistaa viranomaisten valtakunnallisten inventointien alueet ja turvata niiden arvot. Museoviraston päivittämä inventointi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista ympäristöistä (RKY) on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi kulttuuriympäristöjen osalta 1.1.2010 alkaen.

- Rantayleiskaavan suunnittelualueella ei ole valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Ympäristöministeriön johdolla on maamme valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista (AM) valmistunut päivitysinventointi vuosina 2010–2015, ja alueiden valikoima, arvoluokat sekä rajaukset on tarkistettu. Etelä-Savossa sekä valtakunnallisia että maakunnallisia maisema-alueita koskevan päivitysinventoinnin pohjalta tehtyyn ehdotukseen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista sisältyy 13 aluetta, joista kaksi on Sulkavalla.

- Rantayleiskaavan suunnittelualueita sisältyy **Kuhakoski – Kammola – Väättälänmäen** valtakunnallisesti merkittävään maisema-alueeseen.

Lukumäärällisesti moninkertaiseen maakunnallisten maisema-alueiden joukkoon kuuluu Sulkavalta kuusi aluetta, mutta niihin ei sisälly alueita rantayleiskaavan suunnittelualueelta.

Kuva: Valtakunnalliseen maisema-alueeseen kuuluva Kuhakoski talviasussa. Alue sijaitsee rantayleiskaavan suunnittelualueella.

Kuva: Sulkavan mäkikyliin kuuluva Väättälänmäki on näköalapaikka, josta avautuu näkymiä ympäröivään järvi- ja metsämaisemaan. Kuvassa taustalla näkyy Kuhajärvi.

Rakennusinventoinnit

Tätä selvitystyötä varten tehtiin yleiskaavatasoinen alueinventointi, jonka kohteena olivat vanhat vesistömaisemiin liittyvät kyläasukukset. Aluekuvaukset sisältyvät raportin lukuun 5. Lähdeaineistona käytetyn karttamateriaalin ja rekisteritietojen pohjalta laadittiin erilaisia ympäristöä analysoivia teemakarttoja. Maastossa maisemia ja rakennettuja ympäristöjä dokumentoitiin valokuvaamalla ja kirjaamalla ylös havaintoja.

Kerättyä tietoa käytettiin selvitysraportin rakennetun ympäristön kulttuuripiirteiden ja nykytilan kuvausosiossa sekä kohteena esiteltävien aluekokonaisuuksien kuvauksissa. Lisäksi työn aikainen kuvamateriaali järjestettiin alueittain/kohteittain kuvatiedostokansioihin.

Tarkastelualueelta ei ole aikaisempia Sulkavan kunnan teettämiä rakennusinventointeja. Etelä-Savon maakuntaliiton (entisen seutukaavaliiton) ja Savonlinnan maakuntamuseon toimesta tehtyjen rakennusinventointien tiedot on tallennettu selainpohjaiseen Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan (ESKU). Tarkastelualueelta on inventoitu seuraavat kohteet ja alueet, joista rantayleiskaavan suunnittelualueelle jää kohteet 1 – 6 sekä osia tiekohteesta 7 ja maisema-alueesta 8. Kohteen nro 2 inventointitiedot eivät olleet ajan tasalla, vaan vanha päärakennus oli korvautunut uudella.

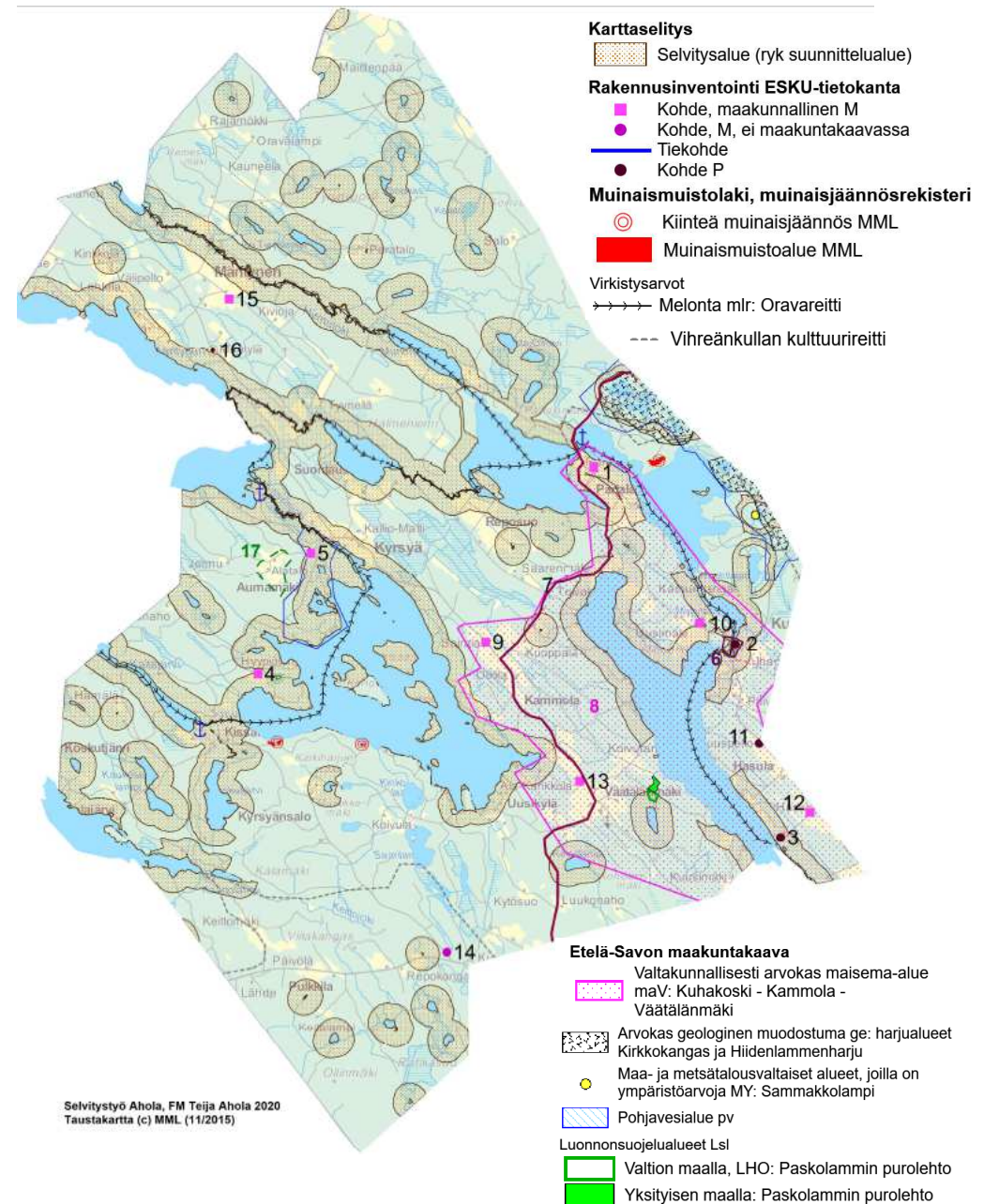
Suunnittelualueilla kokonaan tai osittain sijaitsevat kohteet

- 1 Partala M
- 2 Kuhakosken sahanvalttarin asunto (purettu, piharakennus jäljellä)
- 3 Vanhainkoti
- 4 Hyypiölahti M
- 5 Kyrsyän seurantalo M
- 6 Kuhakosken sahan alue M
- 7 Tiekohde
- 8 Kuhajärven viljelymaisema (AM)

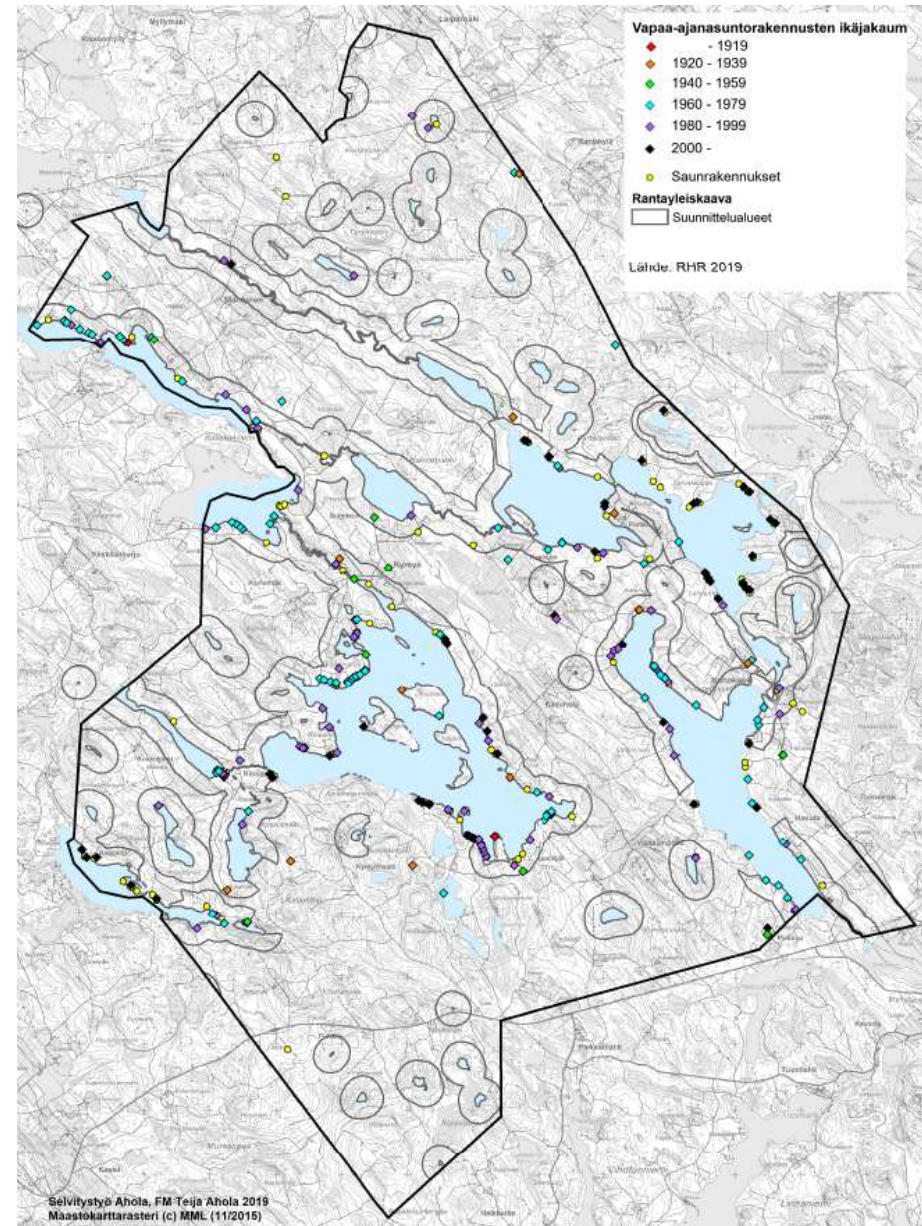
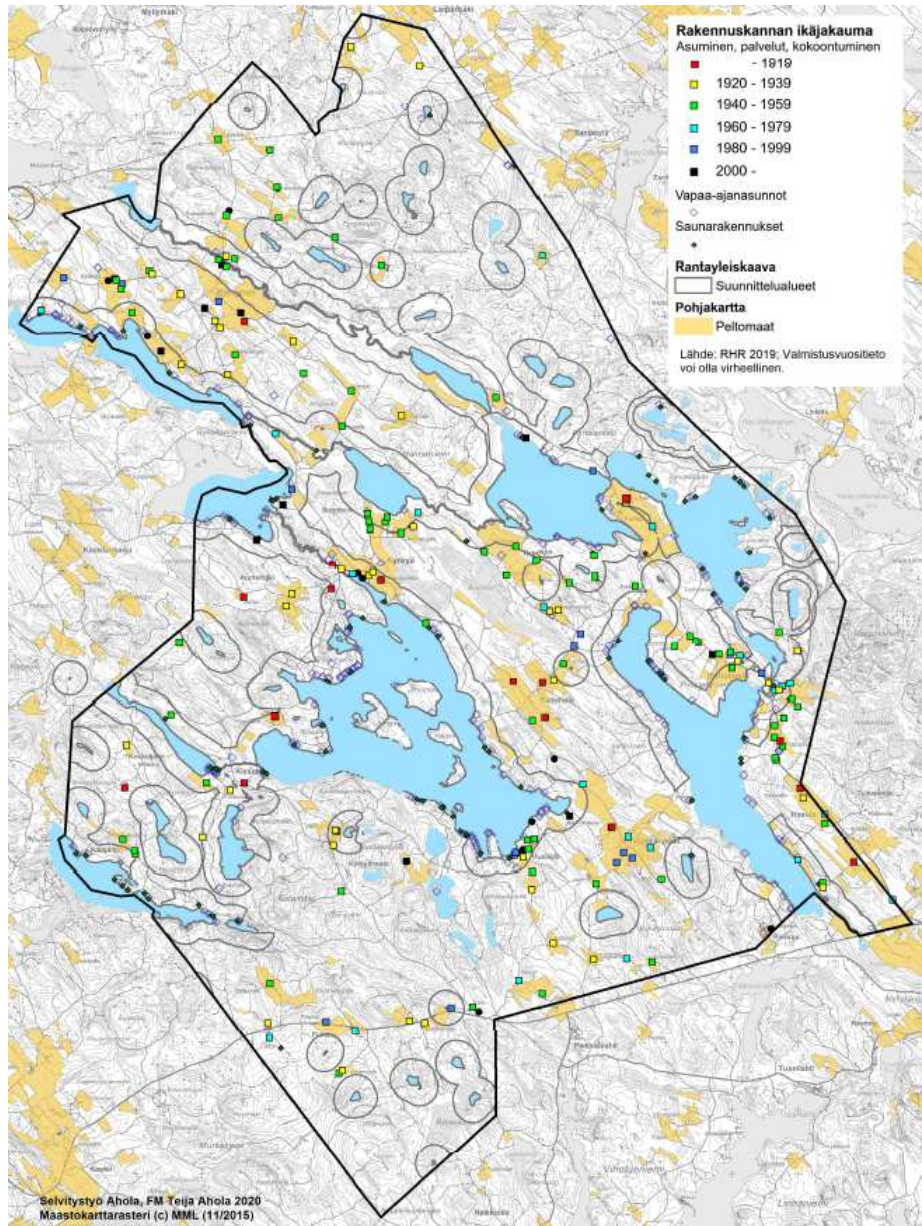
Suunnittelualueiden ulkopuolella olevat inventointikohteet

- 9 Sairala M
- 10 Kuhakosken kansakoulu M
- 11 Kuuspelto
- 12 Hasula M
- 13 Ala-Kankkula M
- 14 Jokipirtti, seurantalo (M)
- 15 Turula M
- 16 Mäntylä
- 17 Aumamäki

Lähtötilanne: Maiseman ja rakennetun ympäristön inventointi- ja arvokohteet

2.2 Rakennuskannan ikäjakauma

2.3 Kulttuurimaisemat reiteillä

Kyrsyänjärven luonnon- ja kulttuurimaisemaan pääsee tutustumaan maa- ja vesiteitse.

Suomen ainoa maastoon merkitty vesiluontopolku **Oravareitti** on melontareitti Juvan ja Sulkavan kunnan alueella. Reitti varrelle jääviä kulttuurimaisemakohteita ovat vanhat myllykosket, Kyrsyän rantakylän, Partalan viljelymaisema, Kuhakoski ja Hasulan entinen vanhainkoti, nykyinen Orkideatalo.

Karttaan on merkitty **maisematieksi** vanha ”pitkinmaita” kulkeva reitti Sulkavalta Väättälnmäen ja Kammolan kautta Kyrsyälle, josta reitti jatkuu Kiiskilän ja Illainmäen kautta Juvalle. Tien alkupää kirkolta Kammolaan on vanhaa Partalan kautta Rantasalmelle vienyttä yhdystietä. Partalaan lähtevä pisto on myös maisemallisesti hieno reitti.

Drumliiniseudulla kulkiessa voi havaita maisematiloissa voimakkaan luode–kaakko suuntautuneisuuden, jota maisematie noudattelee. Vanhat kyläasutukset ovat vedenkoskemattomilla mäki-alueilla, ainoastaan Kyrsyää, Kammolan sivukylää, voi luonnehtia rantakyläksi. Laajimmin maisema avautuu korkealta Väättälnmäeltä, jossa seutua voi tarkastella pitkälle pohjoiseen ja itään yli talojen, peltojen, järvien ja metsien. Kammolassa peltoaukea on raivattu rinnakkaisille selänteille ja Kyrsyän kylällä peltomaisema yhtyy vesistömaisemaan.

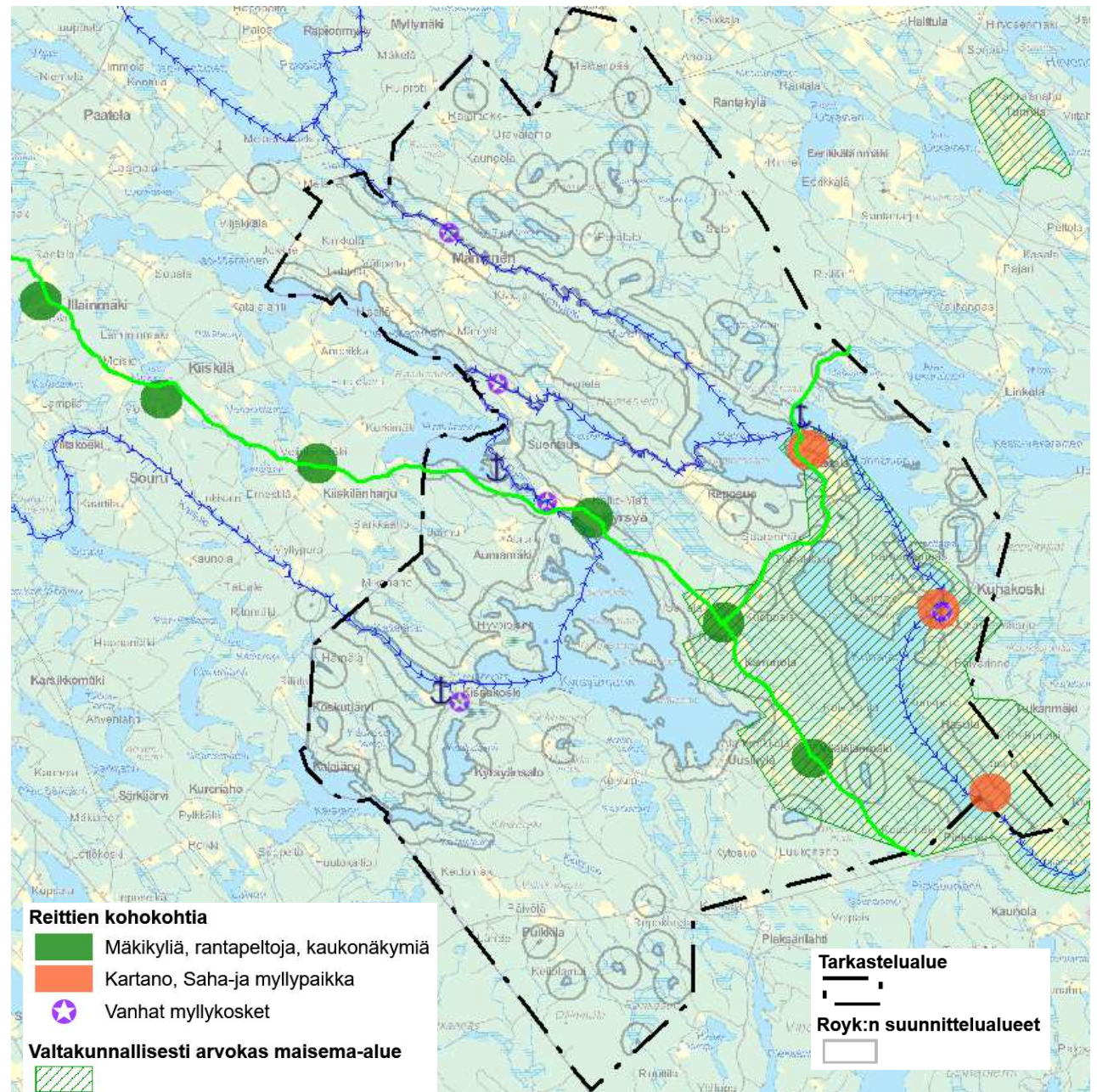
Maisematie (ei virallinen)

— Sulkavan Kyrsyäntie - Juvan Kiiskiläntie

Melontareitti, Oravareitti (vesiluontopolku)

→→→ Reitti

⚓ Taukopaikka

3 Maisemakuvalliset erityispiirteet

3.1 Maisemarakenne ja -kuva

Tarkastelualueen vesistöt kuuluvat Vuoksen vesistöalueeseen (04) ja suurimmaksi osaksi Hirmujoen, Kuhajärven, Kyrsyänjärven ja Pihlajaveden valuma-alueisiin.

Alueen maisemarakenteen pääsuuntaus on kaakko–luode. Selkeimmin tämä tulee esille tarkastelualueen keskivaiheilla, Hirmujoen, Lohnanjärven ja Kyrsyänjärven välisellä alueella. Kallioperältään alue jakautuu kahtia, pohjoisosat ovat suurimmaksi osaksi svekofennialaista Saimaan liuskealuetta, jossa tavallisin kivilaji on kiillegneissi. Eteläosien pääkivilaji on graniitti, ja siellä on myös eniten kalliopaljastumia. Mäntysen kylän mailla esiintyvä kvartsidioriitti on graniitin sukuinen syväkivi.

Viime jääkauden jälkeisen ajan perintöä on se maaperä, jolle myöhemmin muodostui tarkastelualueen mäkikyläasutus. Tarkastelualueen keskiosassa oli laajoihin vedenkoskemattomaksi jääneiden alueiden välinen kapeahko vesistö. Maankohoamisen seurauksena saariston tilalla on nykyiset järvet ja vedenkoskemattomiksi (supra-akvaattisiksi) jääneitä ravinnerikkaita maa-alueita, kuten Väättälmäen, Kammolan, Aumamäen ja Mäntysen mäkiasutukset. Näissä kylissä peltoja ja asutusta löytyy pääasiassa yli 100 m mpy tasolta, korkeimmat asutukset jopa yli 30 metriä järvenpintaa korkeammalle kohoavalta mäeltä.

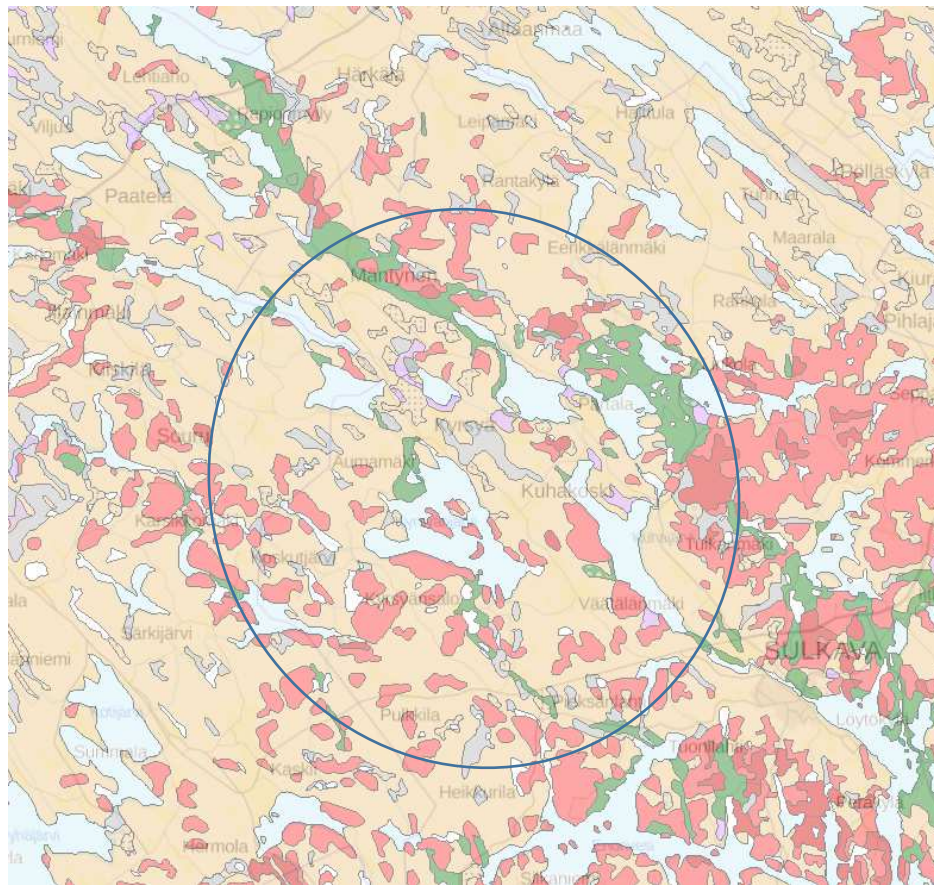
Maiseman avoimet tilat kerrostuvat maaston ylä- ja alatasoille keskiosien ollessa tilallisesti sulkeutuneempaa. Ylätason avoimet tilat ovat syntyneet ihmisen vaikutuksesta, niitä ovat mäkien lakien ja ylärinteiden maatalousmaat. Alatasolla avoimet maisemat ovat luonnonympäristöjä, vaihtelevan kokoisia järviä ja lampia sekä mutkaisia jokia, joita rajaavat enimmäkseen metsämaat, mutta myös pelto- ja järvimaiseman kohtaamista tapahtuu. Rantojen loma-asutuksella ei ole ollut maiseman suureen kuvaan samanlaista maisemaa avaavaa vaikutusta kuin elinkeinotoimintaan liittyvällä asutuksella.

Ympäristöministeriön asettaman maisema-alue työryhmän mietinnössä (1992) käytetyn maisemamaakuntajaon mukaan Sulkava kuuluu Itäisen Järvi-Suomen maisemamaakuntaan, Suur-Saimaan maisemaseutuun. Arvokkaiden maisema-alueiden päivytysinventoinnin (2013) yhteydessä Etelä-Savosta tehtiin yksityiskohtaisempi maisema-alue tyypittely. Sen mukaan Sulkavan koillis- ja pohjoisosat kuuluvat ”Saarella ja niemessä” -maisema-alueeseen, joka kattaa laajimman osan Suur-Saimaan maisemaseudusta. Maisema-alueella *vesialueiden suhde mantereisiin on hyvin suuri, alue on pieni piirteistä ja veden tyypittämää. Laakso- ja harjannemuodostumat noudattavat pääosin luode-kaakkosuuntaa. Asutus on muodostunut vesireittien varsille, saariin, niemiin ja vähintään vesistön läheisyyteen.*

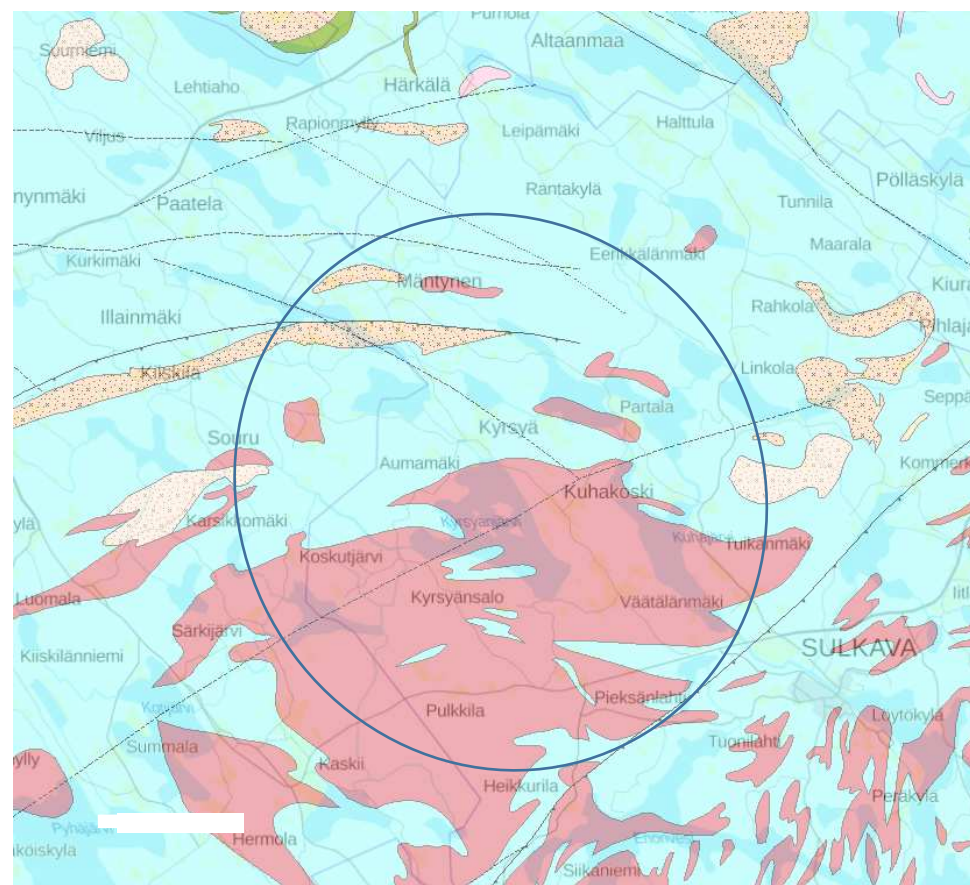

Kuva: Pelto- ja vesistömaisema kohtaavat Pieni-Mäntysen koillisrannalla.

Maisemakuvaan vaikuttaa maaston korkeussuhteet ja suuntautuneisuus. Hyvin vaihteleva, rikkonainen, kalliomäkien hallitsema maastoalue vaihtuu suunnittelualueen keskivaiheilla hiekkamoreeni-valtaiseen mäkimaahan. Kuhakoski – Mäntynen linjalla kulkee pitkittäisharju, jonka eteläpuolella on kaakko-luoteen suuntausta seuraileva katkonaisempi harjulinja.

Kalliomaat on merkitty punaisella, sekalajitteiset maat keltaisella ja karkearakeiset maat, kuten hiekka- ja soramaat vihreällä.
/ Maaperäkartta 1:200 000 © GTK

Kiilleigneissi on merkitty turkoosilla, graniitti punaisella, kvartsi- ja granodioriitti vaalealla sekä kvartsidioriitti kellertävällä mustin kuvioin.
/Kallioperäkartta © GTK

3.2 Rantamaisematyypit

Rantamaisemat voidaan lajitella ympäristön mukaan kolmeen maisematyyppiin. Useimmat inventoinnin kohteista sijaitsevat 1-maisematyyppin alueella.

1) Maatalousalueiden rannat

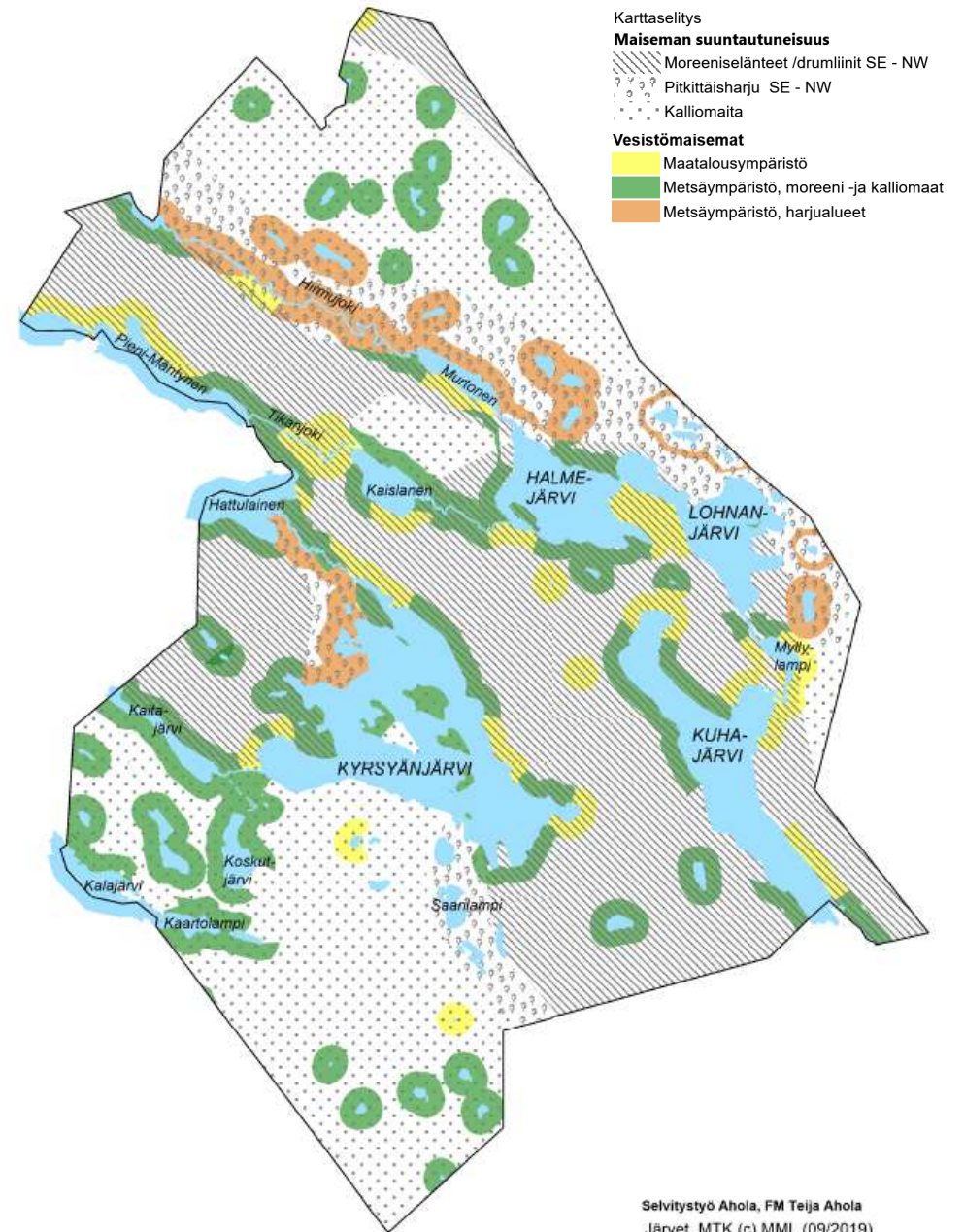
Kyrsyänjärven alueella on vanhoja kyläasutuksia, jotka on perustettu järvien tuntumaan, mutta vain muutamia voi luonnehtia rantakyliksi. Niistä Kyrsyänjoen suulla sijaitsevassa maatalouskylässä ja Kuhakosken rantamaille syntyneessä Kuhakosken kylässä on palvelukylän luonnetta, vaikka kaupat ja koulut on lakkautettu. Muut alueen rantakylistä ovat enemmänkin harva-asutettuja peltokyläiä, esimerkiksi Pieni-Mäntyseen rajautuva Mäntysen rantapuoli, Kaislasen asutustilat, Halmejärven Partala ja Kuhajärven Hasula. Partalan niemiasutus muodostaa tarkastelualueella vaikuttavimman esimerkin suoraan vesistömaisemaan yhtyvistä peltokylästä. Etelä-Savon ehkä komein maisematila löytyy Väättälnmäeltä, jossa mäkikylältä avautuva kaukomaisema yhdistää mieleenpainuvalla tavalla kyläasutuksen myös vesistömaisemaan.

2) Hiekkamoreeniselänteiden tai kalliomaiden metsäiset rannat

Tarkastelualueen keskisen alueen maisemakuvalle ovat luonteenomaisia pitkät hiekkamoreeniselänteet ja keskisuuret järvet. Tiet kulkevat selänteiden suuntaisesti ja näkymäalueet ovat selkeästi rajautuvia ja pitkiä. Mäenharjanteiden lakikyliä ovat Kammola ja Mäntynen, jälkimmäisessä koillisrinteen pellot liittyvät Hirmujoen laaksoon. Etelä- ja pohjoisosissa maasto on kalliisuudesta johtuen rikkonainen, mutta täälläkin viljellyt hiekkamoreenimaat suuntautuvat vahvasti luode-kaakko suunnassa. Painanteista löytyy pieniä järviä, lampia ja soita sekä harvakseltaan mäkien päivänpaisteisilla rinteillä säilyneitä peltomaalohkoja. Kylätiet ovat mäkisiä ja mutkaisia. Maisema on enimmäkseen sulkeutunutta, peltomaita on metsitetty. Vesistöjen rantamailta löytyy loma-asutuksen lisäksi yksittäisiä kantataloja (Hyypiölahti) ja entinen vanhainkoti (Hasula).

3) Harjumaiden metsäiset rannat

Tarkastelualueella sijaitsevat harjumaat mäntykankaineen liittyvät kulttuuriympäristöihin erityisesti Kyrsyänjoen varrella Kyrsyän kylällä, Hirmujoen varrella sijaitsevan Mäntysen kylällä ja myllykulmalla sekä Kuhakoskella. Partalan kylällä kangasmaiden männikkömetsät kytkeytyvät vesistömaiseman kautta kulttuurimaisemaan.

Yleiset tie kiertävät Kyrsyänjärven enimmäkseen melko etäältä rannasta. Muutamin paikoin järvi jää lähelle ja tieltä avautuu laaja näkymä järvimaisemaan, kuten kuvanottopaikalla Kyrsyän kylällä, Hyppyksienkankaalla.

Enimmät **teiden ja vesistöjen kohtaamiset** tapahtuvat virtavesipaikkojen ylityksissä sekä lahdenpoukamien luona.

Kuva: Väättälnmäki ja Kyrsyänjärvi. Mäkikylä ja vesistö kaukomaiseman yhdistämänä.

Kuva: Väättälnmäki ja Kuhajärvi.

Kuva: Murtonen ja Rekolansalmi. Yksittäistalo järven rannalla, Tien lähimaisemaa.

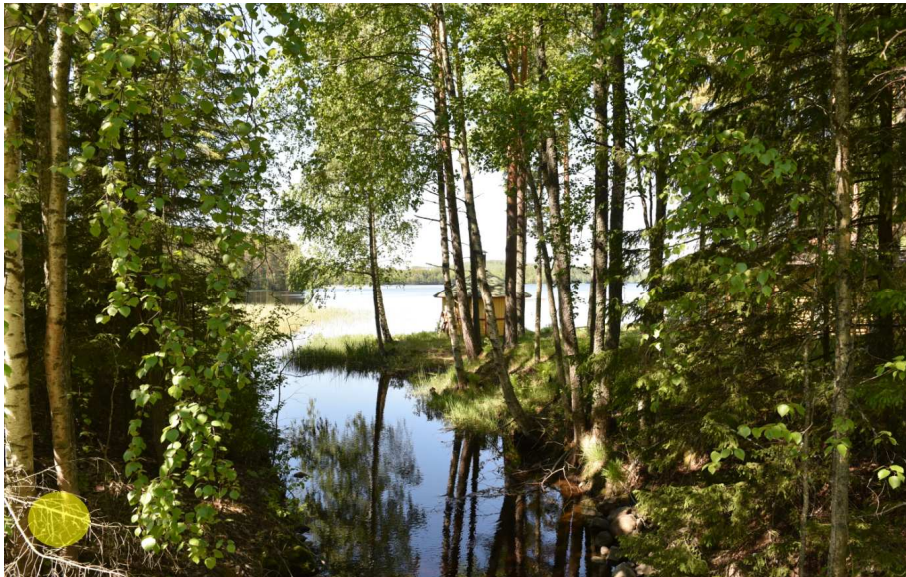
Kuva: Pieni-Mäntynen. Mäntysen rantakylässä pitkänomainen maisematila käistää tien, pellot, järven ja sen takana mäkimaiden siluetin.

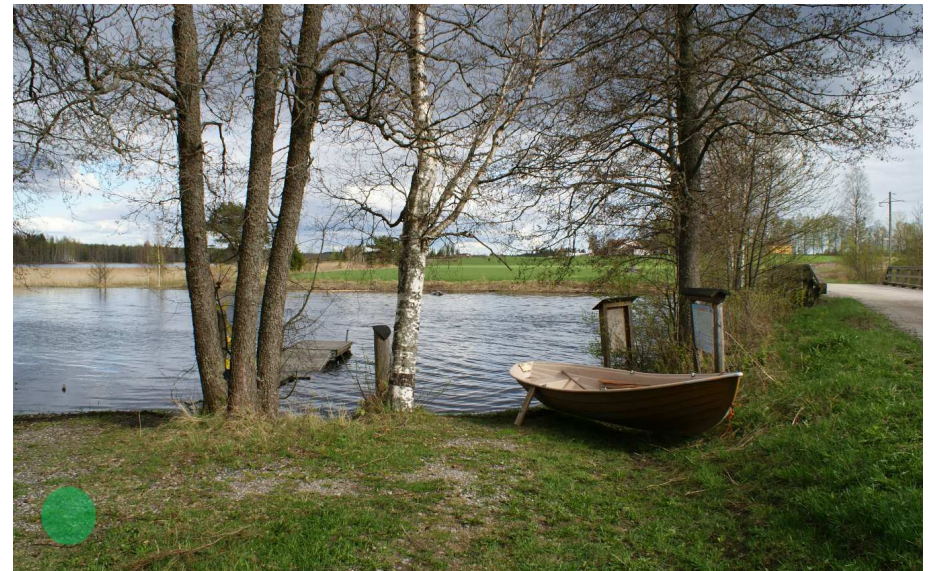
Kuva: Hirmukoski. Muutamien myllykoskien yhteyteen on rakentunut kylämäistä asutusta.

Kuva: Syrjäniemi. Kesämökkiasutusta on sijoittunut harjukankaiden hiekkaisille rantamaille.

Kuva: Jokkuen kanava. Pienetkin kanavat muodostavat ympäristöstään esille nousevia maisemakohtia.

Kuva: Seudun vesistöjen monimuotoisuutta on hyödynnetty vesiluontopolkuna. Oravareitin taukopaikka ikaikisen siltapaikan vieressä, Partalan kulttuurimaisemassa.

4 Alueen historiaa

4.1 Kylät

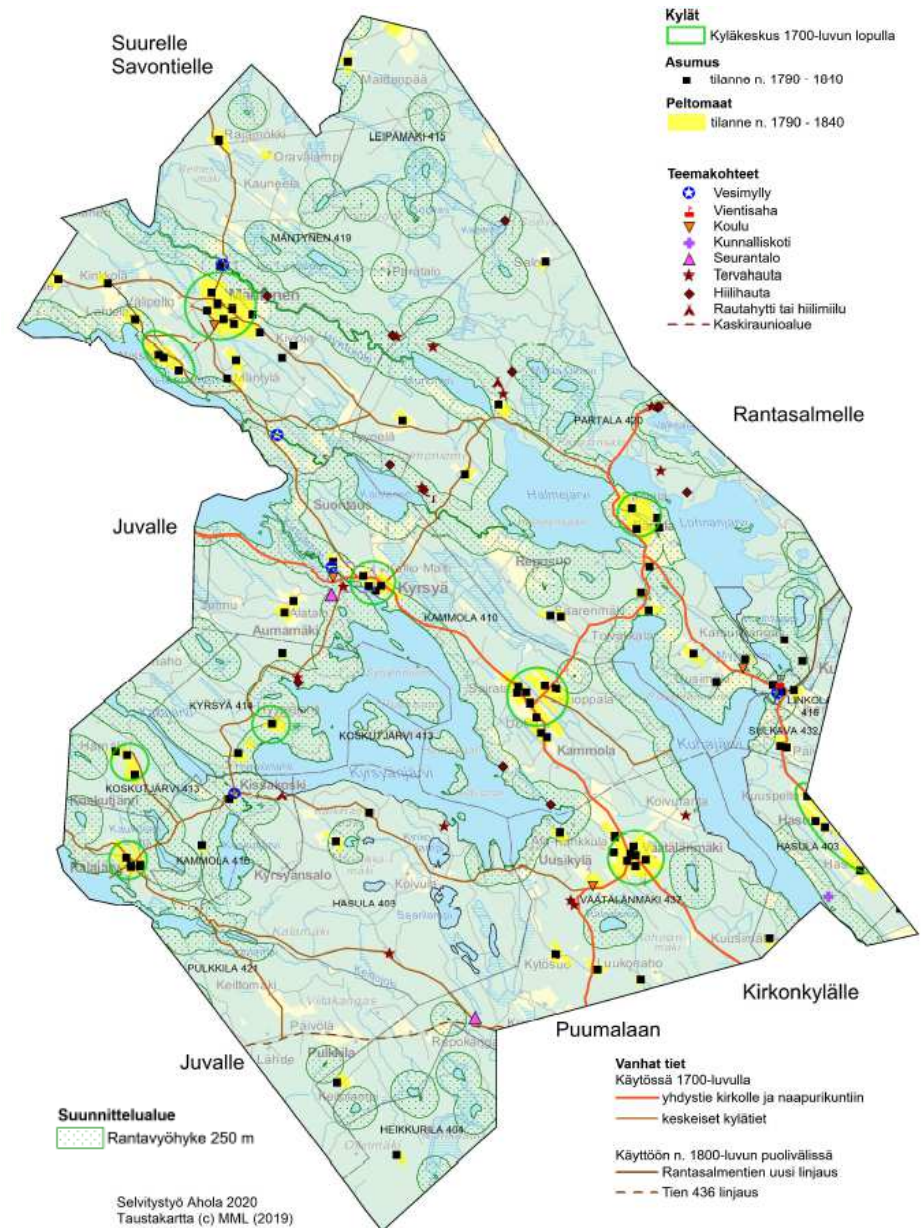
Rantayleiskaavan suunnittelualueita on 12 eri rekisterikylän maita. Kylät ovat: Hasula 403, Heikkurila 404, Kammola 410, Koskutjärvi 413, Kyrsy 414, Leipämäki 415, Linkola 416, Mäntynen 419, Partala 420, Pulkvila 421, Sulkava 432 ja Väättälänmäki 437 (Väättälä). Koskutjärvi, Kyrsy, Väättälä ja Heikkurila itsenäistyivät omiksi kyläkseen 1664 mennessä. Muut edellä mainitut kylät on asutettu ennen vuotta 1645, jolloin Sulkavan kylien taloista laadittiin tiluskarttoja maanmittari Lorenz Röösin toimesta.

Luoteiskulman kylät ovat historialliselta luonnoltaan pääsääntöisesti talonpoikaiskyliä, joista Mäntynen ja Kammola kuuluivat aikoinaan taloluvultaan pitäjän suurimpien kylien joukkoon. Maanluonnoltaan erottuu Partala, jossa talot siirtyivät säätyläisten haltuun ennen 1600-luvun puoliväliä. Kyseinen neljän Partalan autiosta muodostetun lahjoituksen vastaanotti 1630 luutnantti Yrjänä Olavinpoika Skott, aateloituna eversti Pistolekors.¹ Sama suku omisti myös Partalan säterirusthollin pohjoispuolella sijaitsevaa Eerikkälän säteriä. Säätyläisten omistuksessa olivat 1750-luvulta lähtien myös Norringien ja Meinanderien isännöimä Hasula ja Hyypiölahti,² joista jälkimmäisessä oli upseerien lisäksi isäntinä myös maanmittareita, kuten Lars Boström ja Gustav Poppius.³

Vanhat asumakylät eivät lähtökohtaisesti olleet tiiviitä ryhmäkyliä. Isojakoa edeltävinä vuosisatoina oli kylissä tapahtunut asutuksen laajenemista joko kylän sisällä erillisiksi peltokyläkokonaisuuksiksi tai vanhoista kylistä on itsenäistytty 1-2 talon kyliksi. Kylissä tapahtui myös konkreettista talojen autoitumista, joista kerrotaan enemmän 2019 valmistuneessa arkeologisessa inventoinnissa. Isojako saatiin alueen kylissä päätökseen vuosina 1828–1839. Samoihin aikoihin alkaneet uusjaot ja tilojen halkomiset eivät tuoneet muutosta kylien väljään aluerakenteeseen.

Partalan omistajat apteekkari A. Andraen perilliset myivät lähes 2900 hehtaarin tiluksensa 1891 Hackman & CO:lle. Hieman myöhemmin siirtyi myös Hasulan hovin maihin kuulunut 785 ha laajuinen Kyrsyänalo puutavarayhtiölle, kun Emil Molleruksen perilliset tekivät maakaupat Oy Kaukas Fabrik Ab:n kanssa.⁴

Alueen rakennetun ympäristön historiallisia kerrostumia

Yhtiöt palkkasivat tilanhoitajia osalle isoista maataloista, mutta viljelymaita meni myös vuokralle. Yhtiöiden ostomailla oli paljon torppia ja edelleen 1910 noin 55 % pitäjän kaikista torpista.

Sulkavan luoteisosat ovat pysyneet harvan maaseutuasutuksen alueena. Väättälnmäki, Kammola ja Kammolan Kyrsyä ovat edelleen vanhoiksi kyläkeskuksiksi tunnistettavia peltokylä, joista kaksi ensimmäistä ovat mäkikylä ja jälkimmäinen rantakylä. Kylämäisyyttä on myös Kuhakosken ympäristössä. Suuren Mäntysen kylän peltoalueet eivät jää nykyisen paikallisten varteen, mutta sekä kylän ranta- että mäkipuoli ovat edustavia peltokylä.

Viimeisen vuosisadan aikana alueelle ei syntynyt uutta merkittävää elinkeinotoimintaa ja sen myötä uusia asutuskeskittymiä tai maanteitä. Omana kerrostumana erottuu viime sotien jälkeinen asutustoiminta, erityisesti Suontaustassa, Reposuolla ja Kuhakosken ympäristössä. Vakinaisen asutuksen ja maatalousyrittäjien määrän väheneminen alkoi 1960-luvulla maan talouden suuressa rakennemuutoksessa ja on vienyt kyliltä palvelut, kaupat ja koulut.

1900-luvun jälkipuolen loma-asuntorakentaminen on luonut uudenlaista rakennettua ympäristöä ranta-alueille, joissa ennen kesämökkiaikaa näkyi lähinnä yksittäisiä venevajoja ja muita pieniä tarverakennuksia. Vanhoja huviloita ei ole ollut. Rantasaunojakin oli pystytetty varsin vähän ennen 1960-lukua, jolloin mökkirakentaminen pikkuhiljaa käynnistyi tarkastelualueen vesistöjen rannoilla.

Ensimmäinen melko tiivis ja samanaikaisesti rakennettu mökkiranta löytyy Kyrsyänjärven Syrjienniemen kaakkoisrannalta (1964 – 1969). Samanlaista kokoojatietä seuraavaa tiivistä palstoitusta on käytetty pienimuotoisesti Pieni-Mäntysen Nikulanniemessä ja sekä Kyrsyänjärven Anna-Leenan lahdessa 1960-70-luvulla. Sitten mökkiasutusta on levittäytynyt erityisesti alueen isoimpien järvien rannoilla vaihtelevalla tiheydellä ja ajallisesti kerroksellisena. Pienemmät vedet ja Kyrsyänjärven isot saaret ovat säilyneen pitkälti rakentamattomina.

Kuva: Leo ja Sirkka Laukkasen perustaman kyläkaupan toimitalo Kyrsyän kylällä. Kauppa toimi 1900-luvun alusta vuoteen 1991. Kylällä jokirannassa toiminut osuuskauppa sulki ovensa 1960-luvun alkupuolella.

Kuva: Suontausta sai uutta asutusta viime sotien jälkeisenä aikana. Pihossa on tyypillisesti 1 ½ kerroksinen talo, betonitiilipuunavetta, sauna ja liiteri, osassa myös hirsiaitta.

Kuva alla: Ensimmäiset kesämökkirannat perustettiin harjumaille, kuten Kyrsyän Syrjienniemessä.

4.2 Elinkeinot ja palvelut

Sulkavan Kyrsyänjärven seudun asukkaiden toimeentulo⁵ on ollut metsästä ja maataloudesta riippuvainen.

Tarkastelualueen kylät ovat maatalouskylä, joissa 1600-luvulla kruunutilallisen asemaan joutuneista talonpojista tuli uudelleen perintötilallisia pääsääntöisesti 1800-luvun aikana tehdyllä tilojen perinnöksiostoilla. Vain Partalassa oli rälssimaata, muut suurtiloiksi kehittyneet talot – Hasula, Hyypiölahti – olivat siirtyneet oston kautta säätyläisomistukseen. Näistä Hasulassa ja Hyypiölahdessa on säilynyt päärakennus säätyläisomistuksen ajalta, mutta Partalan päärakennus uusittiin Hackman & Co Oy:n omistuksessa.

Talonpojat hankkivat aina 1700-luvun alkupuolelle saakka sivutuloja tervanpoltolla ja raudanvalmistuksella, joista on jäänyt muistoja maastoon tervahautoina ja rautahyttien raunioina.⁶ Perinteistä alkutuotannon jalostukseen liittyvää teollista toimintaa edustivat vesimyllyt,⁷ joita on ollut ainakin Kuhakoskessa, Matkusjoen Hirmukoskessa, Tikkajoen Pitkäkoskessa ja Kissakoskeen laskevassa Hakojoessa. Viimeisimmän 2019–2020 tehdyn patoselvityksen mukaan suunnittelualueelle jäävissä koskissa ei ole säilynyt vanhoja myllyrakennuksia, mutta Hakojoessa on kivisiä patorakenteita ja Kuhakosken rannalla saha-myllylaitokseen liittyvä kivimuuri ja koneistuksen jäänteitä. Hirmukosken sillankorvassa on jäljellä muutettuna 1900-luvun alun myllyrakennus.

Tarkastelualueen tuntumassa, Keski-Vekaraisen lounaispuolella on ollut Kuhakosken vientisaha.⁸ Saha sai virallisen sahausoikeuden 1778. Sen huippuvuodet osuivat 1830-luvulle, mutta toiminta jatkui lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 1910. Kuhakoski siirtyi 1850-luvulla viipurilaisen kauppahuoneen omistukseen. Myöhemmin vuosisadan lopulla Sulkavan suurtiloja siirtyi isossa mitassa puutavarayhtiöille. Yhtiöt työllistivät paikallisia hakkuihin, rahdinajoon ja uittoihin.

Tarkastelualueen kylissä ei ole enää päivittäistavarakauppoja. Peruskartat 1960-luvulta kertovat kauppoja olleen Hirmukoskelta ja Kyrsyän kylällä, jälkimmäisessä jopa kaksi sekä postiasema 1950-luvulta 1980-luvulle.⁹

Kunnan rakennustoimintaa edustavat julkiset palvelurakennukset, joista rantayleiskaavan suunnittelualueelle jää entinen vanhainkoti Hasulassa sekä puukoulu¹⁰ Kyrsyän kylällä. Kaiken kaikkiaan alueella on ollut neljä kansakoulua, joista ensimmäinen Kammolan koulunpiirin koulutalo rakennettiin Kyrsyänkosen sillan lähelle 1909.¹¹ Oppivelvollisuuslain (101/1921) myötä perustettiin Partalan ja Väätälänmäen koulupiirit. Ensiksi mainittu sai koulutalon Kuhakoskelle 1936, mutta entisen kunnalliskodin tiloissa alkanut Väätälänmäen koulu pääsi omaan taloon vasta vuoden 1950 paikkeilla, samoihin aikoihin valmistui koulutalo 1948 perustettuun Mäntysen koulupiiriin. Jo 1967 lakkautettiin Väätälänmäen ja Kuhakosken koulut ja Kyrsyä liitettiin Mäntyseen. Alueen kouluista viimeisenä lakkautettiin Mäntysen koulu tämän vuosituhannen puolella.

Yhdistystoiminnan tiloiksi rakennettuja seurantaloja on kaksi. Niistä Kyrsyän maamiesseuratalo Metsäpirtti (1950-luku) jää suunnittelualueelle. Väätälänmäen kylällä sijaitseva Sulkavan maamiesseuran rakennuttama Jokipirtti on valmistunut 1951.¹² Seuratalo sijaitsee seututien 435 varrella.

Kuva: Sulkavan Jokipirtti.

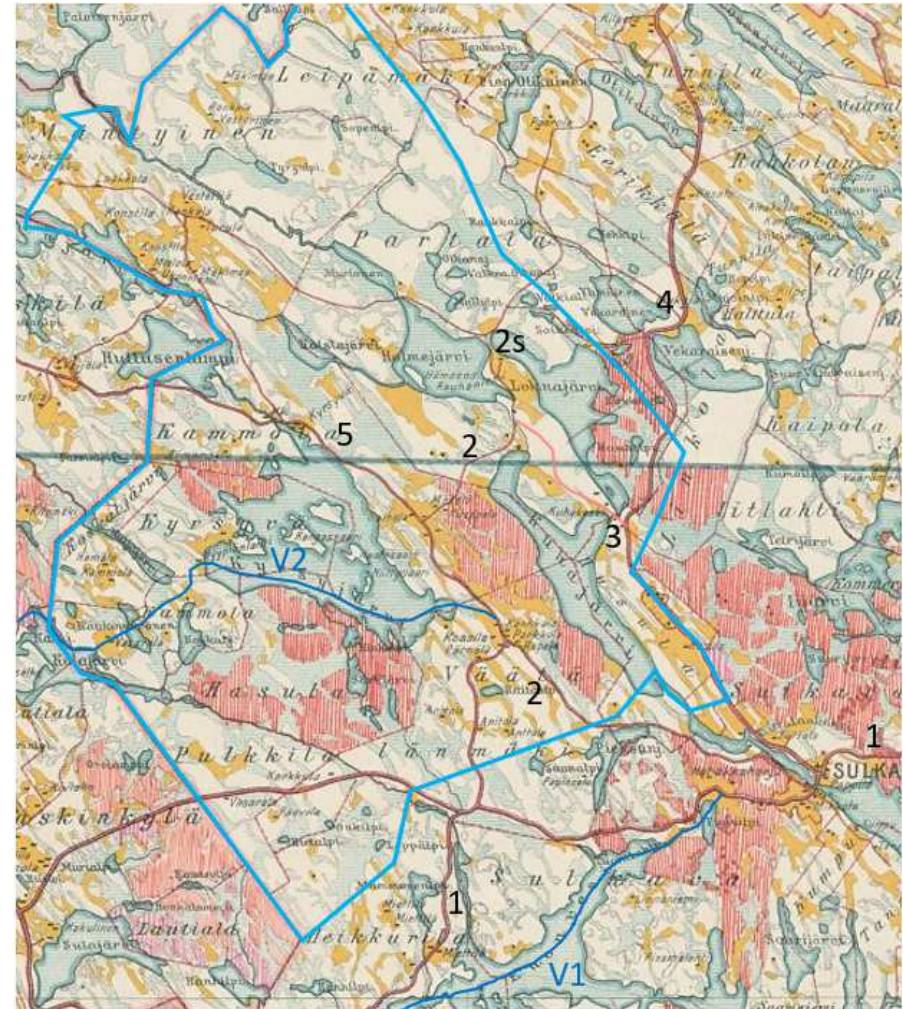
4.3 Tiet

Tarkastelualueen kautta ei kulje keskiaikaisia yleisiä teitä. Nykyisen tieverkon keskeiset yhdystiet¹³ vanhimpien kyläasutusten kautta kirkonkylälle sekä Juvalle ja Rantasalmelle olivat pääosin muotoutuneet 1700-luvun lopulle mennessä. Vanhoilla kulkuväylillä, niin vesi- kuin maareiteillä, on maisemallisia ja historiallisia arvoja. Erityisen vaikuttavia sisääntuloja viljely- ja vesistömaisemakokonaisuuksiin tarjoaa vanha Rantasalmentie Partalan niemellä ja Väättälnmäellä sekä Rantakyläntie Pieni-Mäntysen koillisrannalla.

Tarkastelualueen eteläosassa kulkeva seututie 435-436 on viimeistään 1850-luvulla rakennettua maantietä Sulkavalta Kaskiinkylän kautta Juvalle. Se liittyi alun pitäen Pieksänlahdessa vanhempaan maantiehen, jo keskiajan lopulla käytettyyn kulkureittiin Viipurista Lappeen, Puumalan ja Sulkavan kautta Savonlinnaan. Nykyinen Savonlinnaan vievä tie kulkee kirkonkylän pohjoispuolelta.

Viimeistään 1600-luvun alkupuolella näyttää olleen käytössä kaksi tieyhteyttä Sulkavan kirkolta Partalaan ja sieltä pitäjän pohjoisosan halki Rantasalmelle ja Suurelle Savontielle. Vanhempi on vienyt Väättälnmäen yli Kammolaan, josta Partalan ja Eerikkälän kautta Halttulaan ja sieltä eteenpäin. Toinen linjaus lähti kirkolta Tiittalan kartanon sivuitse Hasulaan ja Kuhakosken yli Partalaan. Turun rauhassa 1743 Sulkavasta tuli rajan jakama pitäjä. Ruotsinpuoleisessa osassa liikenteen painopiste siirtyi itään ja etelään johtavilta väyliltä Savontien ja Mikkelin suuntaan. Käytetyimmäksi reitiksi Rantasalmen suuntaan vakiintui Kammolan kautta kulkevan vanhan tien sijaan sen rinnakkaisväylä, joka kulki kirkolta Hasulan, Linkolan ja Tunnilan kautta Halttulaan. Tämä linjaus virallistettiin 1860 Rantasalmelle johtavaksi yleiseksi tieksi (nykyinen tie 4371) ja tien perusparannusta tehtiin osittain hätäaputöinä.

Kyräsälön ja Väättälnmäen suunnalta etelään vievät vanhat kylätiet yhtyivät Pieksänlahdessa yleiseen maantiehen. Pohjoisempana, Kammolan ja Partalan kyliltä on johtanut jo varhain kulkureitit Mäntysen kylälle ja sieltä eri reittejä Suurelle Savontielle. Vesi- ja talviteiden merkitys oli suuri Saimaan alueella yleisten teiden vähyyden ja heikon kunnon vuoksi. Kyräsälön ja Enonveden kautta kulkevista talviteistä on merkintöjä 1700-luvun lopun kartoissa.

Kuva: Alueen maantiet ja kylätiet 1920-luvun alussa. Karttaan on lisätty 1700-luvun lopun sotilaskartalta Juva-Sulkava -talvitiet sinisellä (V1 ja V2). Tärkeimmät vanhat yhdystiet on numeroitu seuraavasti: **1** linnaläänien välinen maantie Viipurista Lappeen ja Sulkavan kautta Olavinlinnaan; **2** yhdystie Sulkavalta Kammolan, Partalan ja Eerikkälän kautta Rantasalmelle ja Suurelle Savontielle; **2s** Virran silta, **3** Hasulan ja Kuhakosken kautta kulkenut varhainen Partalan ja kirkonkylän välinen tie, **4** Rantasalmen tieksi vakiintunut Kuhakoskelta Linkolaan suuntaan lähtevä itäinen reitti, **5** yhdystie Juvalle Kiiskilän kautta. / Suomen taloudellinen kartta Juva V:9, 1915, korjattu 1921. KA

5 Kulttuurimaisema-alueet

Rantavyöhyke

 250 m

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvokas kulttuurimaisema

 Kylähistoriallinen maisema-alue

 Valtakunnallisesti merkittävällä maisema-alueella

Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt

 Kulttuurihistoriallisesti, arkkitehtonisesti ja maisemallisesti arvokas

 Rakennushistoriallisia tai kyläkuvallisia arvoja

 Teollisuushistorialliset rakenteet

Maisematie

 Vanha tie, mäkikylä, rantakylä, näköalapaikka, pelto- ja järvimaisemat

Rantarakentamisalue

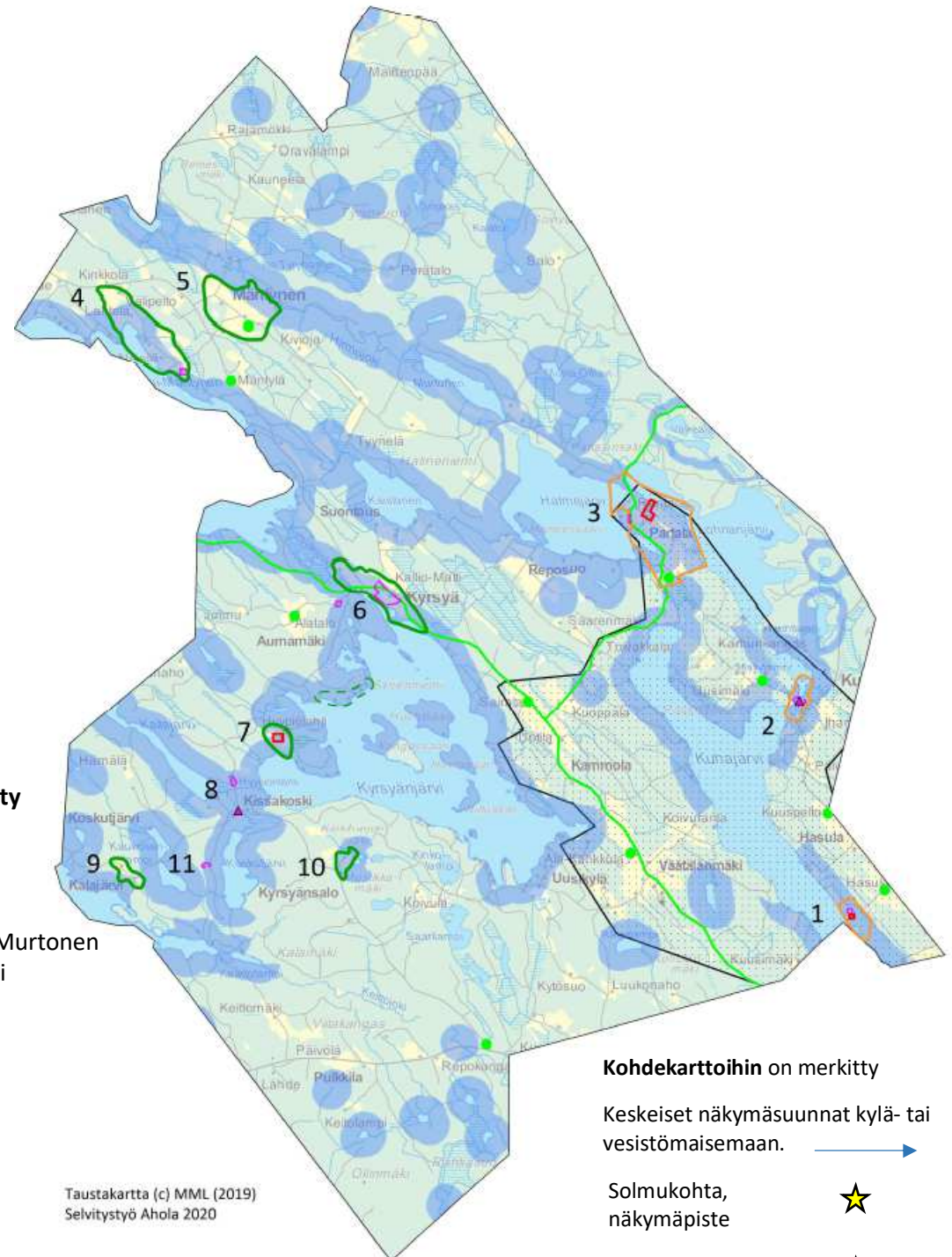
 Ensimmäisiä tiiviitä mökkiranta-alueita

Vanhat rakennusinventointikohteet rantavyöhykkeiden ulkopuolella

 2020: Todettu olemassaolo, ei päivitysinventointia

Kulttuurimaisemat on nimetty lähivesistön mukaan

- 1 Kuhajärvi
- 2 Kuhakoski
- 3 Halmejärvi, Lohnanjärvi ja Murtonen
- 4 Pieni-Mäntynen ja Tikanjoki
- 5 Hirmujoki
- 6 Kyrsyänjärvi ja Kaislanen
- 7 Kyrsyänjärven Hyypiölahti
- 8 Kissakoski ja Hakojoki
- 9 Kalajärvi
- 10 Aluslammit
- 11 Koskutjärvi

Taustakartta (c) MML (2019)
Selvitystyö Ahola 2020

Kohdekarttoihin on merkitty

Keskeiset näkymäsuunnat kylä- tai vesistömaisemaan.

Solmukohta, näkymäpiste

Maisemapuu

5.1 KUHAJÄRVI

Kylä: Hasula 403 **Asiasanat:** Kunnalliskoti, B-sairaala, arkkitehti Axel Mörne

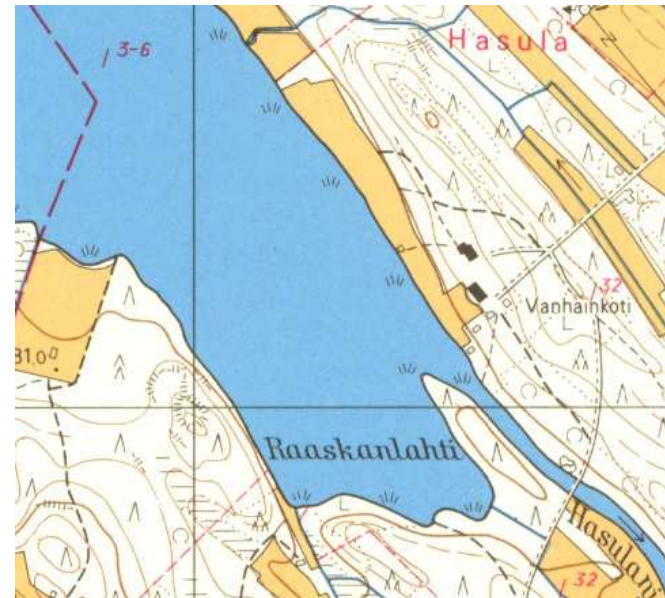
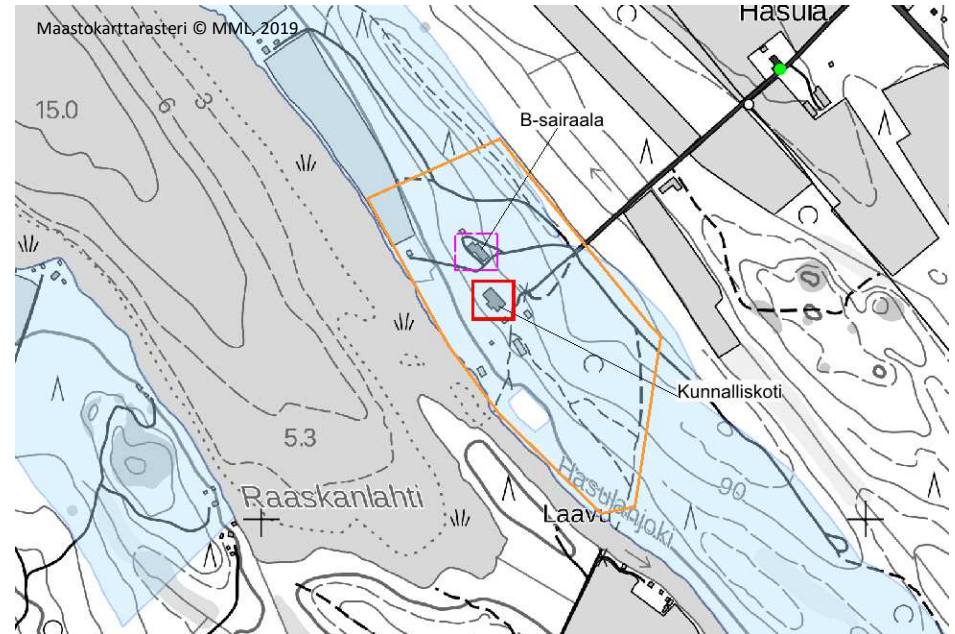
Inventoitu: Entinen kunnalliskoti ja sairasosasto (B-sairaala).

Arviointi: RH, H: Valtakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta; Entinen kunnalliskoti ja sairasosasto eli B-sairaala ilmentävät maan sosiaalihuollon kehitystä ja laitosrakentamisen mallirakentamista 1920-luvulta 1950-luvulle.

Suositukset: Arkkitehtuuriltaan edustavat laitosrakennukset omaavat kulttuurihistoriallisia ja rakennetun ympäristön arvoja, ja etenkin vanhan kunnalliskotirakennuksen kohdalla suojelumääräysten harkinta on perusteltua MRL 41§:n periaatteen mukaisesti.

Historia: Sulkavan ensimmäinen vaivaistalo toimi kunnalle ostetun maatilan rakennuksissa Väättälnmällä 1907–1911. Kyseessä oli nk. maatilavaivaistalo, jossa asukkaat osallistuivat maataloustöihin voimiensa mukaan. Kului yli kymmenen vuotta, ennen kuin saatiin päätös uuden kunnalliskodin rakentamisesta kunnan ostaman Hasulan hovin maille. Arkkitehti Axel Mörnen piirtämä ja 1926 rakennettu kunnalliskoti oli silloiset olosuhteet huomioon ottaen kunnalle huomattavan suuri rakennushanke. Vastavalmistuneen laitoksen mukavuuksiin kuului vesikeskuslämmitys ja sähköt Kuhakoskelta. Koneellinen ilmanvaihto asennettiin 1960-luvun alussa peruskorjauksen yhteydessä. Vanhainkotoiminta päättyi Hasulassa 1990-luvun jälkipuolella ja 2001 pihapiiri rakennuksineen siirtyi nykyisille omistajille, joiden aikana tiloja on käytetty majoitustoiminnassa sekä rakennettu kasvihuoneet. Yritystoiminta on käsittänyt noin 300 m² orkideatalon ja 100 m² perhostilan.

Kuvaus: Sulkavan entinen kunnalliskoti ja mielisairasosasto (B-sairaala) sijaitsevat omassa rauhassa Kuhajärven rannassa, Hasulan harjun lounaisrinteessä. Paikalle johtava tie kulkee entisen Hasulan hovin pihapiirin läpi. Eduspiha on avoin ja portilta johtaa koivukuja päärakennuksen eteen. Rantaan viettävää rinnettä on pengerretty puutarhaa varten. Entinen kunnalliskoti on betonitiilistä muurattu kaksikerroksinen, aumakattoinen, rapattu rakennus, joka on väritään valkea. Ikkunoita on kunnostettu, mutta julkisivurappauksen tekninen kunto on paikoin heikentynyt. Betonikellari ja lautavuorattu autotalli ovat vanhainkodin aikaisia ulkorakennuksia. Entinen vanhainkodin sairasosasto on 1950-luvun puolivälistä, ja on nykyään eri kiinteistöä kuin päärakennus. Kivitalo on savitiilistä muurattu kolmikerroksinen, harjakattoinen ja roiskerapattu. Pohjakaava perustuu keskikäytävään.

Kuva: Peruskartta 3144 09, 1971 (1966).

Kunnalliskodin omavaraisuus perustui vieressä sijaitsevan Kunnan maatilan maataloustoimintaan.

Vaivaistaloja, kunnalliskoteja ja vanhainkoteja

Kuntien vapaaehtoisuuteen perustuva köyhäinhoito muuttui velvoittavaksi 1922 annetulla köyhäinhuoltoailla 145/1922. Entisten vaivais- eli köyhäintalojen nimitys muuttui kunnalliskodeiksi. Uuden lain tavoitteena oli eri hoidokkiryhmiä eriyttämisen omiin laitoksiinsa. Lapsille tuli järjestää lastenkodit, mielisairaille erilliset osastot omissa rakennuksissa. Köyhäinhuollollisin perustein jatkettiin kuitenkin mielisairaiden sijoittamista kuntien kunnalliskoteihin, minkä vuoksi kunnalliskoteja jouduttiin laajentamaan. Vuoden 1956 huoltoapulaissa kunnalliskoti määriteltiin huoltolaitokseksi, jossa oli yleinen osasto ja sairausosasto. Laissa mainittiin myös uutena laitoksena vanhainkoti. Nimen mukaisesti laitos oli tarkoitettu ikäihmiselle ja 1960-luvun lopulla alettiin yleisesti puhua kunnalliskotien sijaan vanhainkodeista.

A- ja B-sairaalat

Mikkelin läänissä mielisairaanhoidon tilanteeseen toi helpotusta 1927 valmistunut Mikkelin piirimielisairaala (A-sairaala). Koska piirimielisairaala ei ollut tarkoitettu kroonikoille, kunnalliskodeissa oli edelleen mielisairasosastoja pitkäaikaispotilaita varten. Uuden mielisairaalan lain 187/1952 seurauksena monissa maalaiskunnissa kunnalliskodin yhteyteen rakennettiin erillinen nk. B-sairaalarakennus pitkäaikaispotilaita varten.

Axel Alfred Mörne (1886-1935)

Axel Mörne valmistui arkkitehdiksi Suomen teknillisestä korkeakoulusta 1915 ja oli arkkitehtina Yleisten rakennusten ylihallituksessa ja sosiaalihuolituksessa. Vuonna 1923 hän perusti arkkitehtitoimiston yhdessä arkkitehti Elias Kaalamon kanssa. Mörne erikoistui julkisiin palvelurakennuksiin ja 20-luvulla hänestä tuli johtava sairaala-arkkitehti maassamme. Mörne suunnitteli 1920- ja 1930-luvuilla hoito- ja talousrakennuksia kaikkii Suomen piirimielisairaaloihin Kellokoskea ja Hämeenlinnan Hattelmalaa lukuun ottamatta. Kookkaat klassistisvaikutteiset kivirakennukset olivat rakennustyyppitään arkkitehtuuriltaan toistensa variaatioita. Mörne suunnitteli myös kymmeniä kunnalliskoteja ja kansakouluja sekä rakennustyyppien tyyppi- tai mallipiirustuksia. Etelä-Savossa on Mörnen laatimilla piirustuksilla toteutettu kunnalliskodit ainakin Juvalla (puu), Hirvensalmelle, Pertunmaalle ja Sulkavalle (kivi), joista kaksi viimeksi mainittua ovat ulkoasultaan hyvin samankaltaiset. Lisäksi Mikkelin Moision piirimielisairaala oli Mörnen suunnittelema.

Etelä-Savosta tunnettuja arkkitehti Axel Mörnen suunnittelema kunnalliskoteja. Lähteenä ESKU-kulttuuriperintötietokanta.

Kuva: Sulkava, rv 1926, runko betonitiiltä, julkisivut rapattu. / ESKU-tietokanta, 1980-luku.

Kuva yllä: Vanhainkodin sairausosasto (B), Sulkava. Suunnittelu Maaseudun Keskusrakennustoimisto Oy, sign. M. Enkovaara, V. Nortomaa 4.5.1955. Pieni laajennustyö tehty 1978 terveyskeskuksen vuodeosastoksi muuttamisen yhteydessä (toinen sisäänkäynti mm.)

Kuva: Pertunmaan Kuortinkartano, rv 1929, runko tiiltä, julkisivut rapattu. / Nina Könönen. ESKU

Kuva: Hirvensalmen Satulinna, rv 1928, runko tiiltä, julkisivut rapattu. Ulkoasultaan hyvin samankaltainen on Juvan Tirrolaan 1919 valmistunut puinen kunnalliskoti. / Niina Uusi-Seppä 2014. ESKU

Kuva: Vanhan kunnalliskodin eduspihaan johtaa vanha koivukuja. Arkkitehtitoimisto Anttila & Klamin 60-luvun alussa suunnittelema peruskorjaus ei muuttanut julkisivuja.

Kuva: Sulkavan kunnalliskoti herätti aikanaan suurta huomiota komeudelleen ja uudenaikaisuudellaan. Kunnalliskodin puutarha sijaitsee talon ja rannan välissä.

Kuva: Entisen B-sairaalarakennuksen julkisivuremontti on toteutettu rakennuksen pelkistettyä tyyliä vaalien. Yksityiskohdissa näkyy piestä tyylillistä kerroksisuutta. Toinen kuisti on tehty lisärakentamisen yhteydessä.

Kuva: Talon fasadi järvelle päin vuonna 2020. Rakennuksen keskiakselin kohdalla näkyy rakenteille oleva terassi alustiloineen. Oikealla näkyvä rakennus on maakellari. Rinteessä on myös pieni hirsiseinäinen pumppukoppina toiminut rakennus.

5.2 KUHAKOSKI

Kylä: Linkola 416 ja Partala 420 **Asiasanat:** Saha- ja myllylaitos (raunio, koskeen rajautuva muuri), pioneerien rakentama puusilta, työväenasunnot.

Inventoitu: Koskiympäristö, historiallinen saha- ja myllypaikka.

[Sahanvalttarin päärakennusta ei enää ole]

Arviointi: H, M; Valtakunnallisesti merkittävää maisema-aluetta, maakunnallisesti merkittävä sahan alue; Kuhakosken saha kuuluu Savon ensimmäisten vientisahojen joukkoon; Elämysarvoja tarjoava koskimaisema Savon varhaiseen teollisuushistoriaan liittyvässä paikassa. Teollisuushistoriasta kertovien rakenteiden määrä vähentynyt.

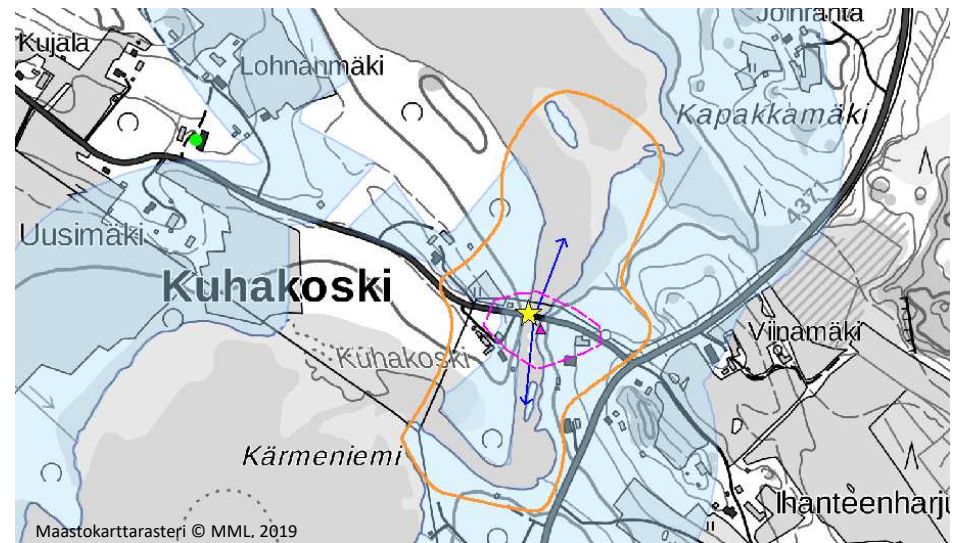
Suosikset: Pienmiljöötä koskevan suojelumääräyksen harkinta on perusteltua MRL 41§:n periaatteen mukaisesti. Vähäiset rannoilla olevat teollisuuteen viittaavat kivirakennelmat tulee säilyttää. Kosken kohdalla liikennealueen (tien ja sillan) rooli tulee pysyä maisemakohtaan ominaispiirteille alisteisena eli nykyisissä mitoissa ja korkotasossa.

Historia: *Teollisuushistoria* Linkolan ja Partalan kylien rajana toimivassa Kuhakoskessa on ollut viimeistään 1600-luvulla vesimylly sekä hieman myöhemmin kaksiraaminen saha, joka sai virallisen sahausoikeuden 1778 sekä uudelleen 1835. Sahan perustajia olivat Meinanderit,¹⁴ 1820-luvulta alkaen saha oli venäläissyntyisillä kauppiassuvuilla, vuosisadan puolivälistä Hackman & Co:lla¹⁵ ja ennen vuosisadan vaihdetta Linkolan hovin Gustaf Björklundilla. Sahan huippuvuodet osuivat 1830-luvulle, mutta toiminta jatkui myös 1900-luvun puolella, tuolloin saha-myllyä omistivat talonpoikaiset yrittäjät.

Kuhakosken vesimyllystä tiedetään, että 1786 se toimi tullimyllynä päätoimisen myllärin hoidossa. Alun pitäen alempana koskessa sijainneessa myllyssä oli kaksi kiviparia ja tamppi. 1900-luvun alussa myllyn paikkaa muutettiin. Viimeksi mylly toimi sahan yhteydessä nykyisen sillan vieressä. Kuhakosken Saha-Mylly- ja Sähkö Oy toimitti 30-luvulta lähtien sähköä mm. kirkonkylälle.¹⁶ Sähköyhtiö myytiin 1950 Suur-Savon Sähkölle, ehkä samaan aikaan suljettiin mylly. 1970-luvun loppupuolelle mennessä teolliset rakennukset olivat käyttämättöminä ränsistyneet.

Asutushistoria Kuhakosken seudun vanhimpaan asutukseen lukeutuneen Partalan säterirusthollin maille perustettu Puustellin talo on hävinnyt. Muutamia taloja ovat 20-luvulla itsenäistyneitä torppia. Uutta asutusta ja rakennuskantaa kylälle tuli viime sotien jälkeen. Kuhakosken länsirannalla on Partalaa omistaneen Hackman & Co:n entisiä työväen asuinrakennuksia (3).

Kyläkulmalla on ollut kauppoja, ja kansakoulu vuodesta 1935, nykyään yksityisasuntona.

Kuva: Peruskartta 3144 09, 1971 (1966).

Kuvaus Pyöröhirrestä tehdyn maantiesillan vieressä on näkyvissä viimeisimmän vesilaitoksen kivijalkoja ja koskeen rajautuva kivi-betonimuuri. Puusillan rakensivat Mikkelin pioneerit 1972 vanhan hirsisen kiviarkkusillan tilalle. Alempana koskessa sijainneesta vesimyllyn paikasta muistuttaa enää uomaa jakava kannas. Sahanvalttarin eli Kuhakosken vanhasta pihapiiristä on jäljellä myllärintupa-varasto tien vieressä. Nykyinen talo on isokokoinen vuoraamaton hirsitalo (piirt. RA Eeva Manninen, Rantasalmi Oy 1988). Vastarannalla kylätien linjausta on suoristettu. Siltamiljööseen kuuluu pieni varastorakennus ja Koskenrannan pihapiiriin kuuluva punainen puutalo. Muut taloryhmän vanhat puutalot on uudistettu peruskorjauksen yhteydessä. Kulkuväyliä reunustavat koivurivit

Kuva: Kuhakoski on n. 1,3 km pitkä ja 10-35 m leveä. Alempana, uoman keskellä on vanhaan myllypaikkaan liittyvä kannas.

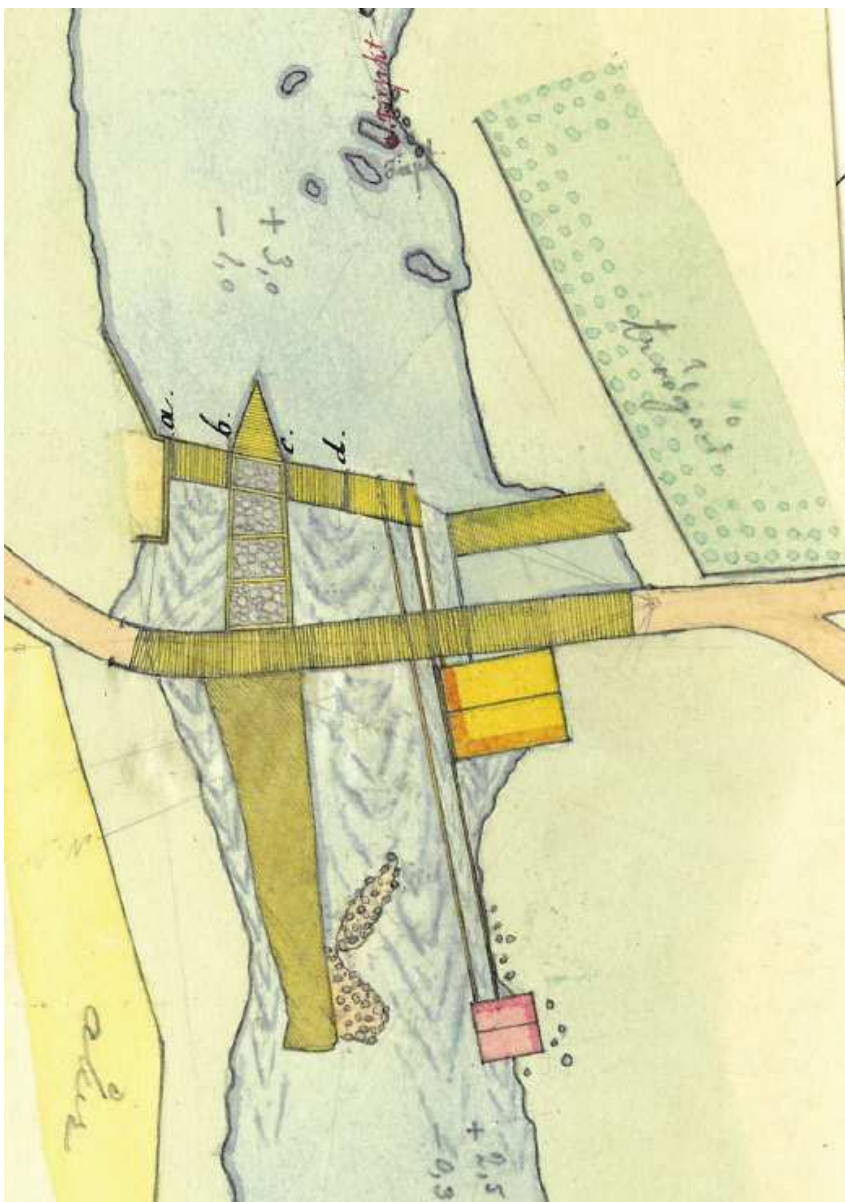
Kuva: Teollisesta toiminnasta on jäljellä betonilla vahvistettua kivimuuria kosken itärannalla, sillan kupeessa.

Kuva: Kuhakosken pääosin pyöreistä puista tehdyn palkkisillan pituus on noin 20 m. Sillan välituet ovat rivi pystypaaluja, joita sitoo kahta puolen viistotuki sekä rivin päissä vinopaalu. Silta on kunnostettu 2004.

Kuva: Taustalla näkyvä hirsinen uudisrakennus on rakennettu 1980-luvun lopulla, sen jälkeen, kun vanha 1800-luvun sahanvalttarin puutalo oli tuhoutunut tulipalossa. Tien varrella on säilynyt entinen myllärintupa ja sen jatkoksi vinkkeliin tehty varasto.

Kuva: Kuhakosken myllytontti Linkolan kylän talon nro 1 maalla. Kartta 1870. / Etelä-Savon ELY.

Kuva: Kuhakosken vesilaitoksen kartta 1909. Uusi mylly ja pato sekä saha valmistuivat vuoden 1911 paikkeilla. / Etelä-Savon ELY; Koski-inventointi 1980. Vesihallitus. tiedotus 188.

Kuva: Kuhakosken sillan alapuolista uomaa alaveden aikaan. Vasemmalla näkyy kivimuuri. Vuonna 2005 loput vanhasta saha- ja myllypadosta poistettiin ja kivettiin koskeksi. Koski on osa melojille suunniteltua Oravareittiä. Kosken kunnostuksessa 2009–10 parannettiin melontaränniä ja pudotuskorkeutta tasattiin pidemmälle matkalle. / Kuva Elina Häikiö 2019.

Kuva: Kuhakosken silta ja makasiini tien reunassa. Partalantie teki aikoinaan mutkan Koskenrannan pihan kautta.

Kuva: Partalasta erotetussa Koskenrannassa on kaksi asuintaltoa. Pienempi on korjattu ja laajennettu viimeksi 2000-luvulla. Toinen, tielle näkyvä, on yksikerroksinen, harjakattoinen ja pystylaudoituksella verhoiltu puutalo. Se on entinen Hackman-yhtiön työväenasunto, samoin kuin vaalea, peruskorjattu talo, toisella puolen tietä.

Kuva: Partalan hirsirunkoinen maalaiskansakoulu, nykyään yksityiskäytössä, on rakennettu 1935 kouluhallituksen hyväksymien tyyppiirustusten mukaan. Vastakkain sijoitetut hirsikoulu ja rankorakenteinen piharakennus ovat tyylipiirteiltään klassistisia. Vieressä ollut urheilukenttä on metsittyntynyt. Koulun takana mäellä on pari asumusta, joista toinen on tyyliltään 1900-luvun alusta.

5.3 HALMEJÄRVI, LOHNANJÄRVI ja MURTONEN

Kylä: Partala 420 **Asiasanat:** Kartano, Pistolekors, puutavarayhtiö, suurnavetta, vanha tieyhteys ja siltapaikka, puistokulttuuri.

Inventoitu: Partalan Rauhanhovi (Rauhanhovi ja Partala)

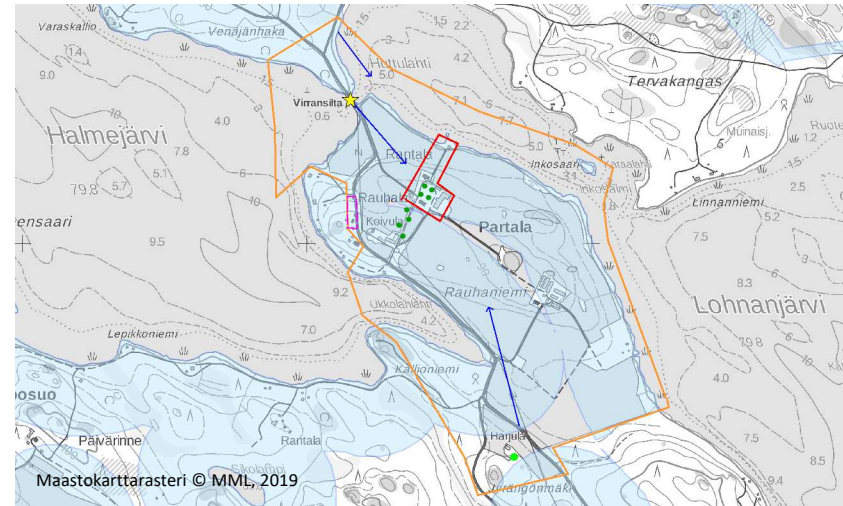
Arviointi: M, H, RH: Maakuntakaavan suojelukohde ja valtakunnallisesti merkittävää kulttuurimaisema-aluetta: Partalassa on maisemahistoriallista autenttisuutta omaava viljelymaisema. Erityisen vaikuttava näkymäsektori avautuu Virransillalta kaakkoon. Maiseman keskipisteenä on säilynyt talouskeskus, jota edelsi Pistolekorsien asuttama säterikartano. Pistolekors on pitkäaikainen itäsavolaiseen kartanolaitokseen kytkeytyvä sotilassuku. Nykyiset rakennukset ovat pääasiassa Hackman & Co Oy:n rakennuttamia. Suurmaanomistajina puutavarayhtiöt ovat olleet isossa roolissa Sulkavan talous- ja elinkeinohistoriassa.

Suositus: Vanha tilakeskus omaa kulttuurihistoriallisia ja rakennetun ympäristön arvoja, joiden kohdalla suojelumääräysten harkinta on perusteltua MRL 41§:n periaatteen mukaisesti; ensisijaiset kohteet ovat asuintalot, viljamakasiini ja rantasauna. Karjarakennus omaa maisemallisia ja rakennushistoriallisia arvoja, mutta säilyttämiselle nykyisessä muodossaan on haasteena kookkaan rakennuksen nykykunto, huomattavan suuri koko ja sijainti kahden eri tilan maalla. Yksi ratkaisu voisi olla vanhan osittainen säilyttäminen. Ranta-alueiden maisemallinen yhteys vanhaan viljelysmaisemaan tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa. Vanhoja kulttuuriympäristökijöitä ovat Partalan ja Rauhanhovin muodostama tilakeskus, vanhimpien tilusteiden linjaukset sekä Virransillan paikka. Partalassa on myös kartanokeskuksille tyypillinen puistomainen pihalue, johon johtaa lehtipuukuja.

Historia: *Sotahistoria:* Vuonna 1323 Pähkinäsaarella Ruotsin ja Novgorodin välillä solmiman rauhan raja kulki Partalan länsipuolella. Vuosina 1788-90 käytiin Kustaa III:n sota, jonka aikana Savon esikunta ja kenttäsairaala olivat Partalassa.¹⁷

Omistushistoria: Partala kuului vuodesta 1630 luutnantti Jöran Olofsson Scottin, aateloituna Pistolekorsin, lahjoitusmaihin. Suku käytti asumakartanostaan eli säteristään¹⁸ sukunimeensä viittaavaa ruotsinkielistä nimeä Korsnäs. Isossa reduktiossa tilasta tuli säterirustholli. Pistolekorsien jälkeen Partalaa isännöi 1750-luvulle asti kamreeri Johan Wadstén, jolta se 1757 siirtyi lääninsihteerin, kruununvoutin Johan W. Meinanderille.

Kruununvoutin poika kohosi Oulun läänin maaherraksi ja aateloitiin nimellä af Edelsvärd, jalo ritari. Kruununvoutin perikunnalla kartano oli 1800-luvun alkupuolelle asti. Heidän jälkeensä omistajana oli asessori S. Scheele, apteekkari Adolf Andrae ja vuodesta 1870 hänen perikuntansa, jolta kartano (n. 2900 ha) siirtyi kaupalla 1891 Hackman & Co Oy:lle.

Kuva: Peruskartta 3233 07, 1973 (1968).

Viime sotien jälkeen Hackmanilta siirtyi Partalan maita yhteiskaupassa siirtokarjalaisperheille; päärakennus ja väentupa jaettiin 2-3 huoneistoon kumpikin. Vanha tilakeskus on nykyäänkin jaettuna kahteen eri tilaan.

Rakennushistoria: Yksikerroksinen, klassisististyylinen päärakennus on vuodelta 1892 (tai 1884¹⁹), remontoitu useaan kertaan mm. 1923 ja 1959. Suurin osa tilan vanhoista puurakennuksista tuhoutui tulipalossa 1935. Tapahtuman jälkeen rakennetuista on jäljellä väentupa ja entinen viljamakasiini, molemmat muurattuja ja rapattuja, sekä suuri karjarakennus, jonka runkona on 1800-luvun luonnonkiviseinät (1892, laajennus 1920), joita 30-luvulla täydennettiin ja jatkettiin betoniitiilimuureilla ja rapattiin päältä. Karjarakennuksessa on ollut navetta, talli, sikala sekä työ- reutiloja. Huttulahden rannalla on iso vanha hirsisauna. Päärakennuksen ja navetan väliin jää meijerinäkin toiminut hirsi- ja lautarakenteinen piharakennus. Osaan rakennuksista uusittiin katto 2000-luvun alkuvuosina.²⁰ mutta ei karjarakennukseen, jossa katon kunto on nykyään näkyvästi heikentynyt.

Kuvaus: Partalan kylän kulttuuriympäristö käsittää kahden samassa tasossa olevan pienehkön järven väliin jäävän loivarinteisen niemen, joka on lähes kokonaan peltomaana ja muodostaa vaikuttavan kulttuurimaiseman.

Viljelyllä harjanteella on kaksi talouskeskusta eli Hackman-yhtiön aikana rakentunut Partala vanhan säterirusthollin paikalla, nykyään kahta tilaa, ja 1970-luvulla perustettu Varosen puutarha. Partalan vanhaan pihapiiriin johtaa koivukuja etelästä. Päärakennuksen ja väentuvan välissä on kookkaiden koivujen jäsentämä viheralue ja marjatarha. Kerrotaan, että puistosommitelma olisi suunniteltu alun perin Pistolekors-suvun vaakunan mukaan.²¹

Virransilta on palvellut aikoinaan sekä kahden säterin (Eerikkälän ja Partalan) välistä liikennettä, että toiminut Rantasalmelle vieneen yhdystien siltana. Kylätiehen rajautuvalla Koivulan tontilla on kunnostettuna entinen Partalan työväen asuinrakennus ja pihasauna. Sen ja rannan välissä on rantasaunoja ja loma-asuntoja.

Kuva: Partalan kaikki 30-luvulla rakennetut talousrakennukset on tehty klassismin hengessä ja kivrakenteisina palovaaran minimoimiseksi. Kuvassa viljankuivuriksi muutettu viljamakasiini. Perimätiedon mukaan sen rakentamisesta, ehkä suunnittelustakin, vastasi Partalassa Hackmanin viimeisenä pehtoorina ollut Ernst Kustaa Noko.

Kuva: Kuvassa vasemmalta oikealle on puinen päärakennus (Rauhanhovi), karjarakennus, entinen väentupa (Partala) ja kuivuriksi muutettu viljamakasiini.

Kuva: Vanha päärakennus 1930-luvun alun asussa. / Kuva Suomen maatilat 1932.

Kuva: Vanhan päärakennuksen julkisivuja on korjattu kunnostamalla ja uutta on tehty vanha tyyli huomioon ottaen. Luoteispäädystä kuistin ovi on muutettu päädystä sivuseinälle. Kaakkoispäädyn kuistia on laajennettu kellarikerrokseen tehdyllä autotallilla.

Kuva: Huomattavan kookas karjarakennus sai nykyisen muotonsa Hackman & Co:n omistusaikana. Pääpiirteissään samaa selkeäpiirteistä klassismia edusti yhtiön Lohikosken tilalleen 1930-luvun puolivälissä rakennuttama karjarakennus, sekin tehtiin betonitiilirunkoisena ja vaaleaksi rapattuna. Rakennuksen katto- ja välipohjarakenteet ovat vaurioituneet vesikaton huonon kunnan vuoksi.

Kuva: Tyylipiirteiltään kevyesti klassistinen kivitalo valmistui väentuvaksi 1930-luvun jälkipuolella. Vesikate on uusittu, samoin ulko-ovet.

Kuva: Meijerinäkin toimineessa hirsi- ja lautarakenteisessa ulkorakennuksessa on runkovaurioita.

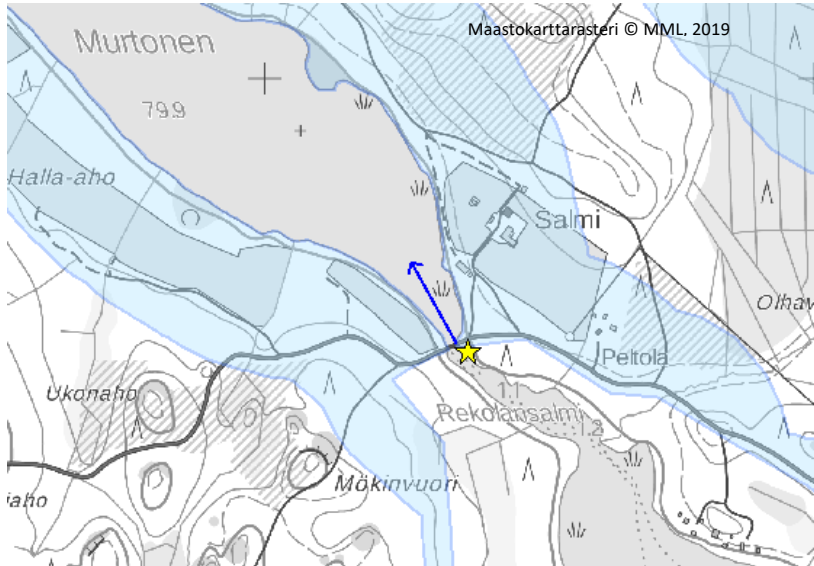
Kuva: Koivula, entinen työväen asuinrakennus. Sen pohjoispuolella, kylätien varressa, on vanha sauna.

Kuva: Suunnittelualan ulkopuolelle jää Partalan Harjula, vanha paritupapohjainen hirsitalo, jossa on iso pirtti.

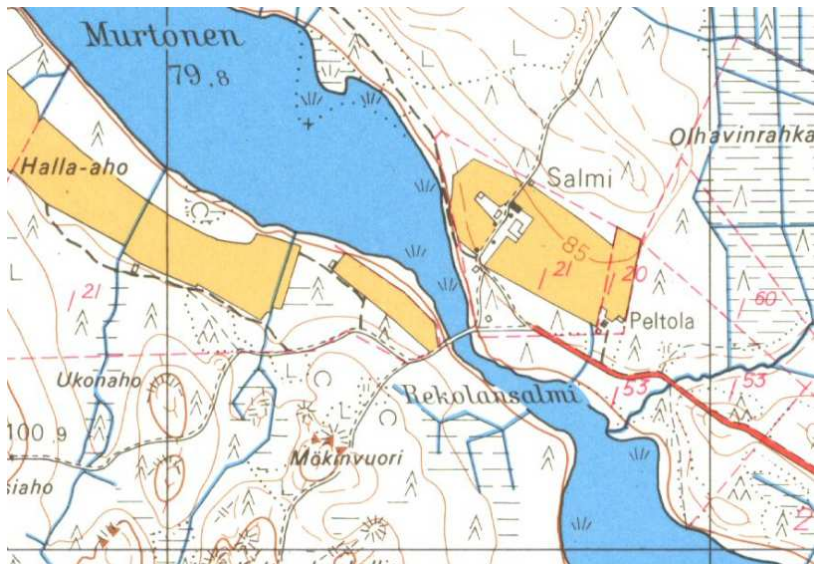
Kuva: Partalan peltomaisemaa etelästä kuvattuna. Kuvassa vasemmalla näkymän kiintopisteenä Partalan kookas navetta, ja oikealla on myöhemmin perustettu puutarhatila. Alueen laaja vesistöön rajautuva peltomaisema on vaikuttava ja sen yhtenäisenä säilyminen keskeinen tavoite alueen valtakunnallisten maisema-arvojen näkökulmasta.

Kuva: Metsäympäristössä kulkevaan kylätiehen tuo vaihtelua Rekolansalmi ja sen ylittävältä puusillalta **Murtoselle** avautuva järvimaisema. Vanhat torpanpellot ympäröivät Salmen taloa.

Kuva: Murtosen rannalla oli torppa viimeistään 1700-luvun loppupuolella. Nykyään samoilla kohdin on Salmen tila, jonka pihapiirissä on hirsi- ja lautarunkoisia rakennuksia. Salmen pohjoispuolella on löytynyt jälkiä tervan- ja hiilenpoltosta sekä raudanvalmistuksesta.

Kuva: Peruskartta 3233 07, 1973 (1968).

Kuva oikealla: Rekolansalmessa on Savon Prikaatin pioneerien rakentama puukantinen paalusilta vuodelta 1978.

5.4 PIENI-MÄNTYNEN ja TIKANJOKI

Kylä: Mäntynen 419 **Asiasanat:** Kylän rantapuoli, maisemapuu, kanava.

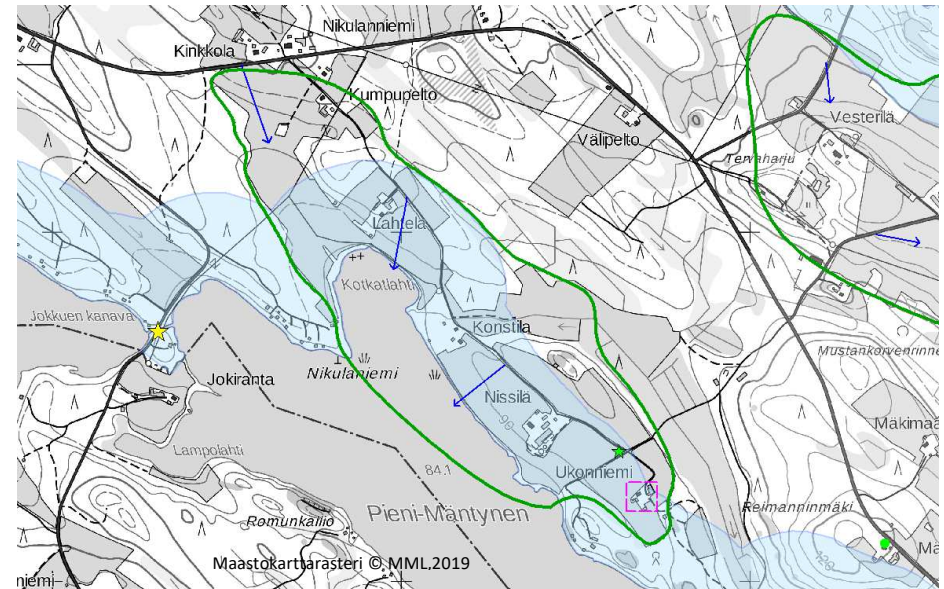
Inventointi: Ukonniemi.

Arviointi: M, H: Mäntynen rantapuolen peltokylän maisemallinen eheys perustuu maankäytön historialliseen jatkuvuuteen (vain maataloja). Alueen maisemallinen vaikuttavuus syntyy peltomaisemassa kulkevan kylätien tilallisesta vaihtelusta, koivukujasta ja tienristin vanhasta petäjästä, sekä tieltä peltojen ja järven takaa avautuvan kaukomaiseman silueteista korkeine mäkinneen. Nissilän ja Ukonniemen välisellä rantaviivalla on vanhan rantalaitumen luonnetta.

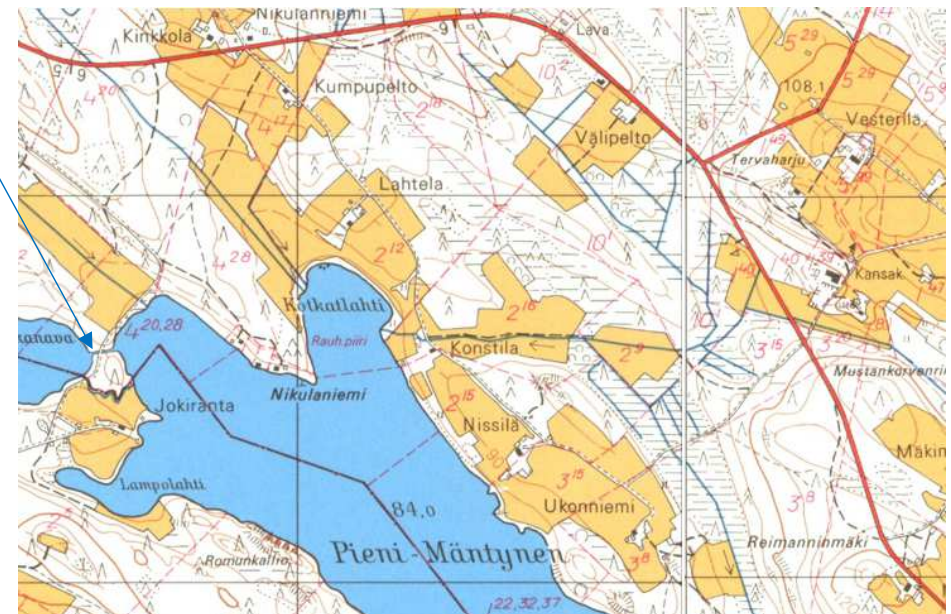
Suosituks: Vesistön maisemallinen yhteys kylän avoimeen maatalouden synnyttämään kulttuurimaisemaan tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa. Vältetään kaupunkimaisen omakotiasumisen ja lomiasumisen sijoittamista peltomaisemaan ja sen reunoille.

Historia: Mäntynen on ollut suurimpia tarkastelualueen vanhoista kylistä. Kylän asutus on jo ennen isojakoa muodostanut kaksi erillistä peltokylää, mäkikylän ja rantakylän, joista jälkimmäinen jää Pieni-Mäntynen rantavyöhykkeelle ja suunnittelualueelle. Rantakylässä on kolmen kantatalon maita (2, 3 ja 4). Useimmat isojakokarttoihin merkityistä asuinpaikoista ovat edelleen asuttuna, kuten Nissilä ja Ukonniemi sekä Kinkkola, tai paikkaa on hieman muutettu, kuten Lahtelan kohdalla. Maatalousalueet ovat laajentuneet 1960-luvun tilanteesta. Nk. *Jokkuen kanava* on merkitty vuoden 1855 jakokarttaan, ja jonkinlainen vesiuoma samalle kohtaa erottuu myös 1700-luvun lopun sotilaskartassa.

Kuvaus: Rantakylän kyläkuva perustuu hiekkamoreeniselänteitä seurailevaan kylätiehen ja rantaan rajautuviin peltoihin sekä peltojen ja vesistön yli avautuvaan kaukonäkymään. Rakennuskanta on pääasiassa 1900-luvun jälkipuoliskolta. Ainoastaan Ukonniemen pihapiirissä näkyy hieman enemmän ajallista syvyyttä, joka perustuu talonpoikaiseen päärakennukseen 1910-luvulta sekä hieman nuoremmilta vaikuttaviin, mutta perinteisiin maatalon piharakennuksiin (aitta, sauna, vaja). Pieni-Mäntynen ja sen luoteispuolella sijaitseva Iso-Mäntynen ovat samassa korkeustasossa eli 84,1 m mpy. Järvet on yhdistetty kapean Jokkuenkannaksen poikki kaivetulla kanavalla, joka on vain noin 72 m mittainen kapea kaivanto. Sen yli kulkee kylätie Kiiskilänharjulle. Vedet laskevat Pieni-Mäntynestä Tikanjokea pitkin Kaislaseen. Tikanjoen (Pitkäkosken) silta on puukantinen teräspalkkisilta.

Kuva: Karttaan on merkitty tähdillä Jokkuen kanava ja tienristin maisemapuu.

Kuva: Peruskartat 3233 04 ja 07, 1973 (1968).

Kuva: Kotkatlahti kuvattuna Mäntysenttieltä.

Kuva oikealla alhaalla: Rantakylän eteläpäässä on Ukonniemen talo, joka on halottu Mielolan kantatilasta 1870-luvulla. Samalla kohtaa oli torppa viimeistään 1700-luvun lopulla. Asuinrakennus (1914) on kiviperustainen ja salvottu pitkille nurkille. Ulkoverhous on pystylaudoitusta ja vesikatteena kolmiorimahuopa. Kuisti on keskiakselilla, samoin luoteissivulle tehty matala pulpettikattoinen lisäosa. Peltomaiden ympäröimässä pihapiirissä on säilynyt punaiseksi maalattuja talous- ja varastorakennuksia, kuten lautaverhoillut aitta, vaja ja sauna, karjarakennus (1959 puu- ja tojalevyrakenteinen) sekä puimala ja kuivuri.

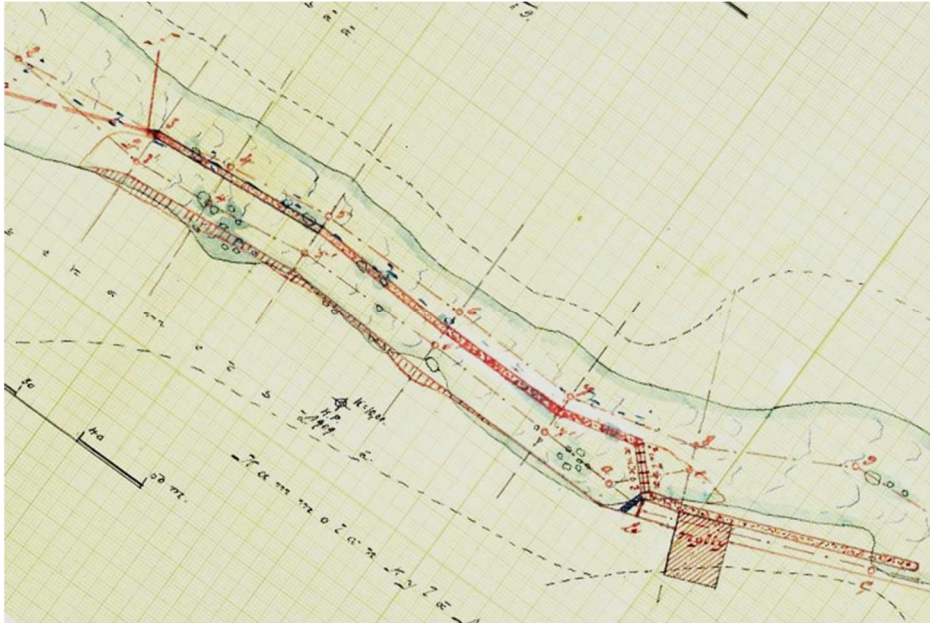
Kuva: Ukonniemen talo kuvattuna 1960-luvulla (Suomen Pienviljelijät - julkaisu).

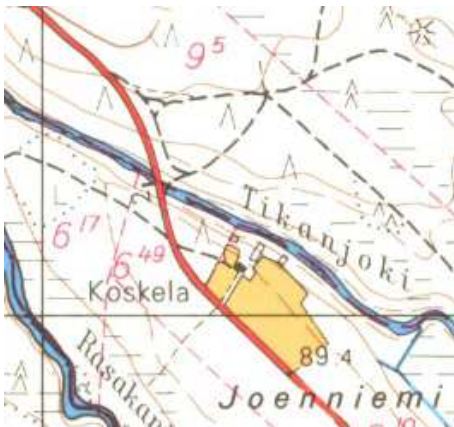
Kuva: Rantakyläntietä reunustava koivurivi ja kaukomaisema Kiiskilanharjun suuntaan.

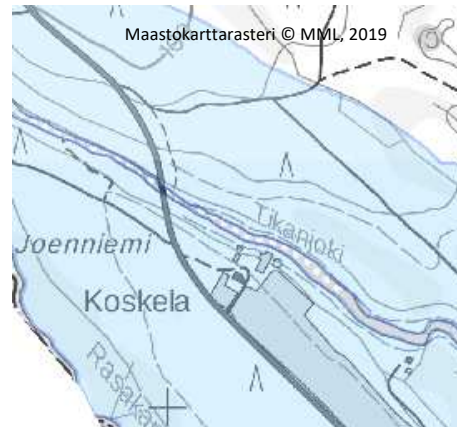
Kuva: Ukonniemi.

Kuva: Tikanjoen Pitkäkosken etelärannalla on ollut mylly, noin 150 m päässä sillasta. Katselmuskokouksessa 1909 todettiin vanhan myllyn lopettaneen toimintansa. Tikanjoen Pitkäkoskessa ei ole säilynyt jälkiä vesilaitoksesta eikä myllypadosta. Pato oli rakennettu pitkittäin eli myllypadolle johti pitkä uoman suuntainen voimakanava. /Pitkäkosken vesilaitos, kartta 1909. Ehdotus vesilaitoksen perustamiseksi. ELYn arkisto.

Kuva: Peruskartta © MML, 1973 (1968).

Kuva: Tien ja pienvesistön leikkauskohta ei ole maisemallisesti erityisen vaikuttava. Myllystä ei ole näkyvissä historiallisia rakenteita.

Kuvat: Rantakylän maamerkinä on avoimessa tilassa kasvanut komea vanha mänty. Puu sijaitsee tienristeyksessä, kahden tilan rajalla, Ukonniemen ja Nissilän talon välissä. Alimmaisessa kuvassa näkyvä Nissilä on karjatila.

5.5 HIRMUJOKI

Kylä: Mäntynen 419 **Asiasanat:** Mäkikylä, vedenkoskematon alue, myllykoski.

Inventoitu: Ei uusia kohteita. Turula on inventoitu 1996.

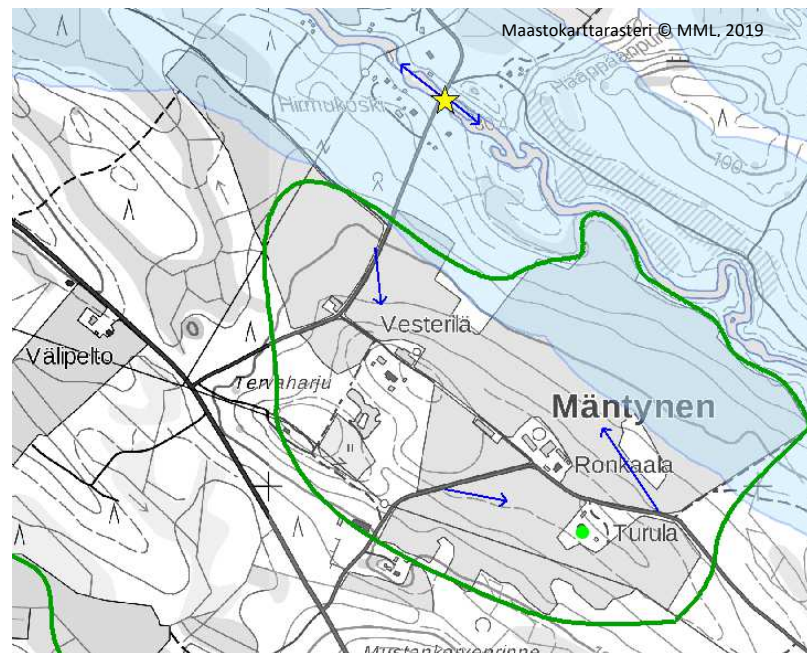
Arviointi: M, H: Mäntynen on alueelle tyypillinen mäkikylä, jossa talot sijoittuvat harvakseltaan mäen laella kulkevan kylätien varteen. Peltoaukea on supistunut idässä ja laajentunut Ronkaalan tilan mailla Hirmujoen suuntaan. Vanhat pellot ovat mäkikylissä tyypillisesti vedenkoskemattomalla alueella. Suunnittelualueella olevat alarinteen pellot jäävät alle n. 100 m mpy tason. Hirmukosken myllykylämiljöön on uudistunut ilmeeltään.

Suositus: Rantojen maankäytössä ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon kyläalueelle sen sijainnista, tiestöstä ja vanhasta aluerakenteesta syntyvä maisemallinen ominaisuus. Mäntynen mäkikylässä asutus on perinteisesti sijainnut mäen laella sekä sen etelärinteessä.

Historia: Mäkikylän koillisrinteen alapellot eivät ole kylän vanhaa peltomaata. Suunnittelualueen raja kulkee melko täsmällisesti vanhojen kotipeltojen ja viimeisten vuosikymmenten aikana raivatus alapellon rajalla. Mäkikylässä on kolmen kantatalon maita (1, 5, 6). Isojakokarttoihin merkityistä asuinpaikoista Vesterilä on pysynyt asuttuna mäen laella. Ronkaala ja Turula ovat olleet nykyisillä paikoilla 1800-luvun puolivälin tietämillä. Autioituneita talotontteja on Ronkaalan ja Turulan ympäristössä, myös Tervaharjulta on hävinnyt vanha talo. Koulu on siirtynyt yksityisomistukseen.

Liikennehistoria: 1700-luvun alkupuolella Sulkavan kirkonkylän suunnalta kuljettiin Suurelle Savontielle mm. Kyrsyän ja Mäntynen kautta (Hirmukosken kohdalla silta). Mäntynestä johti yhdytie itään, Partalan kautta kulkevalle Rantasalmen tielle. Turulan ja Kiviojan kohdalla vanha tielinjaus kulki alun pitäen hieman etelämpänä, mäen harjanteella.

Teollisuushistoria: Kylän mailla Hirmujoessa on ollut vesimylly ainakin jo 1880-luvulla.²² Ensimmäinen mylly sijaitsi kosken etelärannalla, kuten jäljellä oleva, mutta eri puolella siltaa. Kusti Vesterinen omisti 1900-luvun alkupuolella Hirmukosken tullimyllyn ja kotitarvesahan sekä pienen sähkögeneraattorin. Myllyssä oli 2 kiviparia ja rynnimankeli, sen yhteydessä raamisaha, katkaisusirkkeli ja pärehöylä²³. Sahan toimintaa laajennettiin ja 1952 perustettiin Hirmukoski Oy. Ensimmäinen asutus sijaitsi vanhan myllypaikan vieressä. Uusia asuntotontteja perustettiin kosken rannoille viime sotien jälkeen. Myllykulmalla oli myös kauppa. Uusimmat talot ja loma-asunnot ovat 1990–2000-luvulta.

Kuva:
Peruskartta
3233 07,
1973
(1968).

Kuvaus: Mäntysen talot ryhmittyvät kylämäen laelle, vanhan Partalaan vievän kylätien varteen, tosin enää ei tietä ole Vesterilän ja Ronkaalan välillä. Pohjoisrinne viettää alas Hirmujoelle, ja Rapion myllylle vievä soratie ylittää joen kosken kohdalta. Sillankorvassa on ulkoasultaan uudistettu pieni myllyrakennus. Myllykulma on muuttunut viime vuosikymmenten aikana. Tielinjaus on siirretty kosken pohjoispuolella. Vanhan myllyn aikaiset rakenteet ovat hävinneet, myös myllypato. Ylävirran puolelle on tehty pohjapato vedenkorkeuksien säätämiseksi. Vanhalla asuntotontilla on uusi asuinrakennus, samoin kosken vastarannalla. Muutama tonttimaa on autoitunut. Saha on purettu. Entinen myllymiljöö on muuttunut luonteeltaan siistiksi loma-asuntoalueeksi.

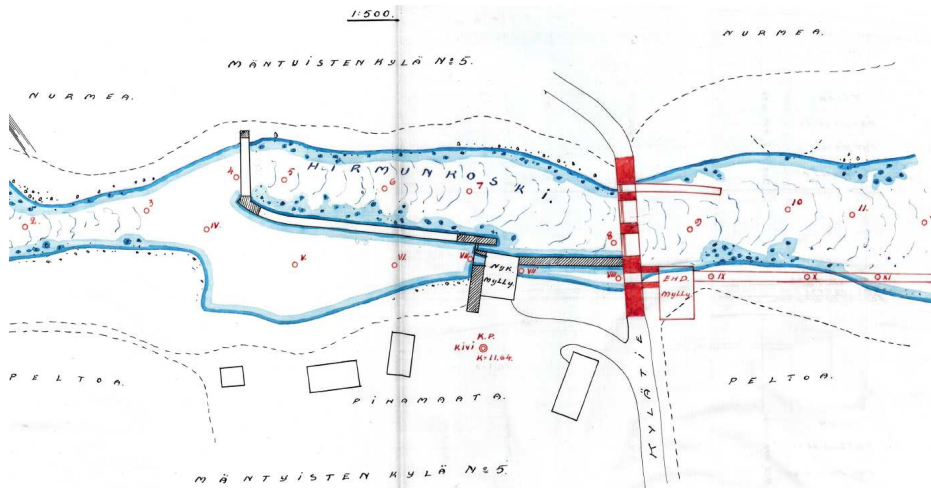
Kuva: Kuvassa näkyvä peltomaisema rajautuu Hirmujokeen. Alarinteen uudet pellot jäävät suunnittelualueelle. Etualan metsäsaarekkeen kohdilla on ollut osatalo tai torppa.

Kuva: Turulan talossa on vaalittu talonpoikaistyyliä ja pihapiirin vanhaa puustoa. Vuoraamaton hirsitalo (n. 1918) on 1996 tehdyn inventoinnin jälkeen maalattu punaiseksi keltaisin päätykolmioin. Huopakatteen tilalle on vaihdettu suoraprofiilinen peltikate. Pihapiiriin kuuluu hirsihuoneinen, lautaväliköllinen, riviaitta ja sauna.

Kuva: Vesterilän navetta ja kuusirivi ovat mäkikylän maamerkkejä Hirrukoskelta päin saavuttaessa. Karjakartano on rakennettu betonitiilistä 1927.

Kuva: Hirmukoskelle tehtiin uusi pato ja mylly 1910-luvulla. Viime vuosisadan puolivälissä myllyrakennusta uusittiin jälleen. Vuonna 1995 tehdyssä vesilaitosten inventointiraportissa todetaan, että koskiuomaa on muutettu ja voimakana tukittu. Myllypato on sittemmin purettu ja 2010 koskessa toteutettiin kalataloudellinen kunnostus. / Hirmukosken patoamisedotus vuodelta 1916. E-S ELY, vesipiirin arkisto.

Kuva: Hirmukosken etelärannalla oleva lautaseinäinen rakennus on nähtävästi joiltain osin 1910-luvulla rakennettu mylly. Sen vieressä näkyy puretun saharakennuksen perustuspilareita.

Kuva: Myllykulmalla on ajallisesti ja tyyllisesti kerroksellista rakennuskantaa.

Kuva: Hirmukoskessa on tehty kalataloudellinen kunnostus. Kosken niskalla on nykyään veden korkeutta säätelevä pohjapato. Taustalla on uusvanha loma-asunto.

5.6 KYRSYÄNJÄRVI JA KAISLANEN

Kylä: Kammola 410 **Asiasanat:** Rantakylä, drumliini, koulu, seurantalo, myllytupa, maisematie.

Inventoitu: Vanhapaikka, Jokiranta, Metsäpirtti; Palstatila eli entinen Kammolan koulu.

Arviointi: M, H, RH: Kohteista seurantalo on maakuntakaavan suojelukohde. Aikaansa edustavan entisen maamiesseurantaloon muuttunut käyttö ja vieressä laajeneva sorakuoppa ovat heikentäneet rakennustyyppille tavallisia kulttuurihistoriallisia arvoperusteita (käyttöarvo, kyläkuva ja -identiteetti), mutta edelleen rakennus on tunnistettavissa seurantaloksi. Kyrsyä on vesistöihin rajautuva maisemahistoriallista autenttisuutta omaava peltokylä. Kylämäinen asutus on pysynyt vanhimman asuinpaikan ympäristössä kumpareella, jonka rakennettu siluetti luo kyläkuvaan länteen ja luoteen suuntaan. Rakennusperintöarvoja on etenkin Vanhapaikan pihamuodolla, jossa ulkorakennuksilla on erotettu mies- ja talouspiha. Karjarakennuksilla on huomattava asema kyläkuvasa.

Suosituks: Rantavyöhykkeen maankäytössä ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon kyläalueelle sen sijainnista, tiestöstä ja vanhasta aluerakenteesta syntyvä maisemallinen ominaisuus.

Historia: Kammolan pääkylä eli mäkikylä sijaitsee hieman etelämpänä Kuhataipaleeksi kutsutulla Kyrsyänjärven ja Kuhajärven välisellä kannaksella. Viimeistään 1600-luvun alkupuolella oli yksi kylän taloista, nro 6, perustettu Kyrsyänjoen lähelle. 1700-luvun lopulla tehdyn sotilaskartan mukaan oli Kyrsyän talon mailla jo kolme asumusta sekä vesimylly Hattulaisesta Kyrsyänjärveen laskevassa joessa.

Liikennehistoria: 1700-luvulla on kuljettu kohtuullista tietä myöden Sulkavan kirkonkylältä Väätälnmäen kautta Kyrsyälle ja sieltä joko Juvan Veijolanmäen tai Sulkavan Mäntysen kautta Suurelle Savontielle. Sulkavan historiassa kerrotaan, että ”Pieksuun sillalta Juvan rajalle Veijalanmäkeen johtanut tie” perusparannettiin pääosin 1860-luvulla, suurten nälkävuosien aikaan, teetettynä hätäaputöinä.²⁴ Myös 30-luvun laman aikaan työttömyyttä hoidettiin tienrakennustöillä, yhtenä kohteen jälleen Kyrsyän tie.²⁵ Nykyinen Kyrsyänjoen ylittävä silta on teräsbetoninen laattasilta.

Kyrsyän kylä oli palvelukeskus. Siellä on ollut koulun (1960-luvulle) ja seurantaloon lisäksi postiasema (1951-86) sekä muutama kauppa, kuten osuuskauppa 1960-luvulle ja Laukkausten kyläkauppa Ranta-Matissa aina

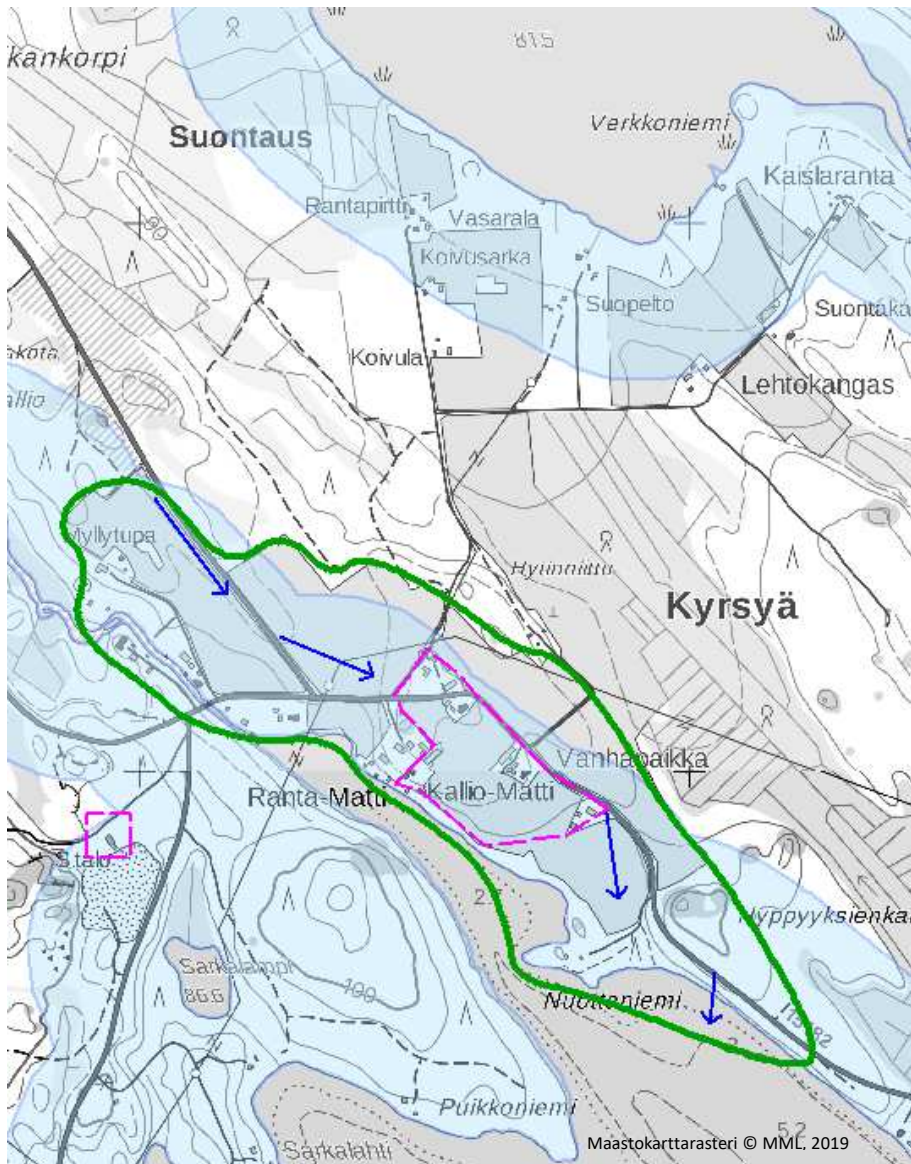
1990-luvun alkuun saakka. Ensimmäisenä kaupanpidon oli aloittanut Albin Hotti 1895.²⁶

Kuvaus: Kyrsyä on maisematilaltaan selkeästi rajautuva, pitkänomainen, pienille rinnakkaisille hiekkamoreeniselänteille raivattu peltokylä kapean lahdelman rantamailla. Drumliinialueen pääsuuntausta noudattelevat avoimet tilat, pellot ja tiet, avaavat pitkiä näkymiä peltojen yli järvimaisemaan. Kylän vanhimmat talot ovat Kyrsyäntien peltoaukealla. Isot puiset päärakennukset, aitat ja vajat sekä vanhoista kivinavetoista laajennetut puu- tai betonitiiliset karjarakennukset jatkavat maataloilta perinteistä pihanmuodostusta. Ranta-Matin pihapiiriä on muokannut pitkäaikainen kyläkauppatoiminta. Vanhapaikassa päärakennus, hirsiaitat ja kivinavetta muodostavat tiiviin pihamiljöön. Maatalojen pihat ovat vanhaan tapaan avoimia, päärakennuksesta näkee hyvin viljelyksille.

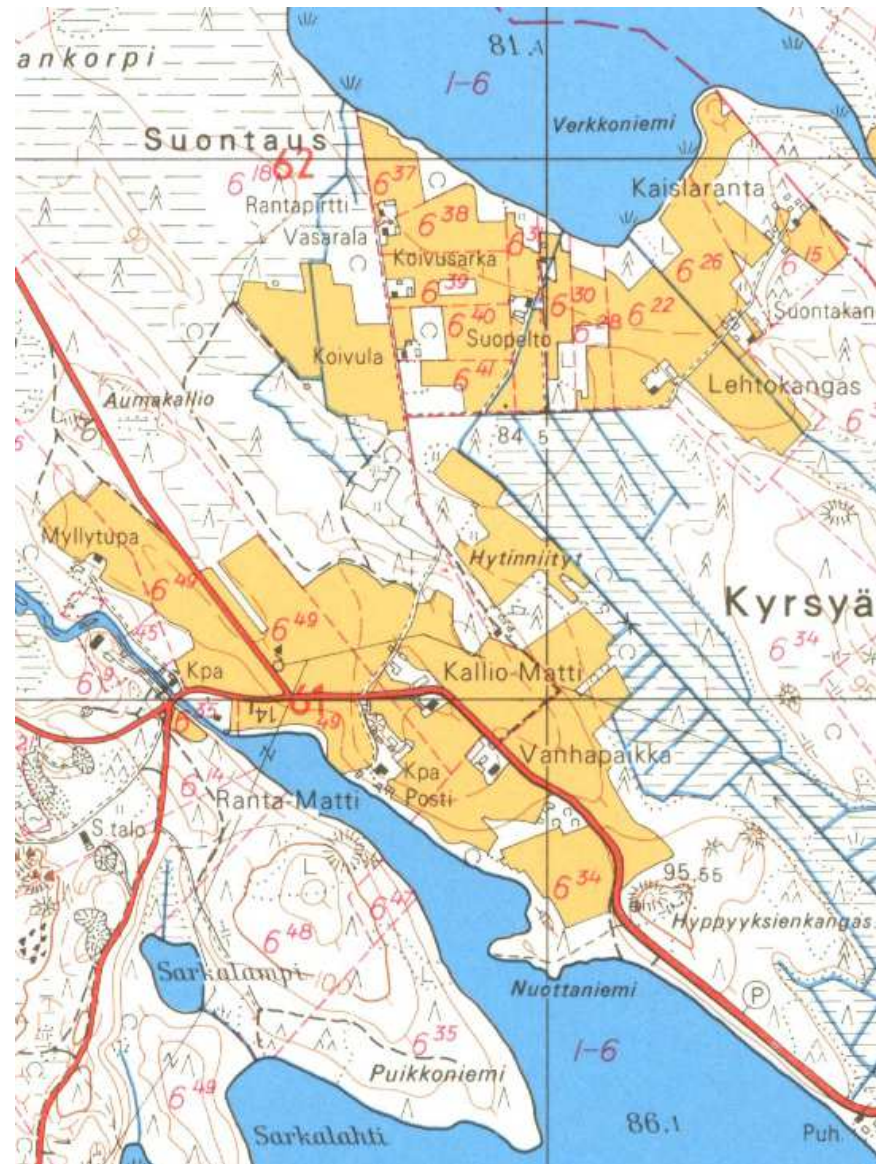
Kyrsyänjoen mutkassa olleista myllypaikoista muistuttaa enää uomaa jakava kannas. Sillankorvassa on entinen osuuskauppa ja uutta yritystoimintaa. Jokimutkassa sijaitseva vanha koulutalo on yksityiskäytössä ja jää rantapuuston taakse piiloon. Entinen maamiesseurantalo on peltokylän ulkopuolella, mäntykankaalla, jossa ympäristöä leimaa laajamittainen maa-ainesten otto.

Kuva: Sivummalla Kaislasen etelärannalla on suomaihin rajautuva Suontauksen asutusalue, pienimuotoinen, hiljentynyt kyläkulma. Suurin osa pientiloista on perustettu viime sotien jälkeen ja asuintalot rakennettu 1945–1955. Suontausta-tilan talo on vuodelta 1939 (rhr).

Kuva: Karttaan on merkitty tärkeimmät kylätieltä kyläkeskustaan ja järvelle avautuvat näkymälinjat.

Kuva: Peruskartta 3233 07, 1973 (1968).

Kuva: Kyrsyänjoen mutkassa on ollut myllytoimintaa. Kuvan kartta liittyy katselmukseen, joka tehtiin 1888 länsirannalle rakennettavaa myllyä varten. Pöytäkirjassa mainitaan myös itärannan mylly, mutta toimintansa jo lopettaneena. Länsirannalle suunnitellun myllyn rakentamisesta ei ole varmuutta. Rakenteita ei ole säilynyt. Myllypaikan pohjoispuolella on säilynyt pieni vanha puutalo (Jokiranta), karttaan Myllytuvaksi merkityllä tilalla. / Kyrsyänkosken vesilaitoksen kartta 1888. ELYn arkisto.

Kuva: Luoteesta Kyrsyälle saavuttaessa järvi tulee näkyville jo pitkästä matkaa.

Kuva: Kyrsyän kyläkuvassa on näkyvissä eri aikakausilta peräisin olevia piirteitä.

Kylissä vanhat tiet kulkivat talojen kautta ja edelleen Kyrsyäntie halkoo yhden tilan pihapiirin halki. (Kallio-Matti).

Itäsuomalaiset pihat olivat ennen muinoin hajapihoja. Vähitellen 1800-luvun lopulta alkaen pihat alkoivat tulla säännönmukaisemmiksi neliöpihoiksi. Vanhapaikan pihassa aittarakennus jakaa neliöpihan mies- ja talouspihaan. / Ortokuva © MML 2019

Kuva: Kallio-Matin ja hieman alempana sijaitsevan Ranta-Matin rakennukset muodostavat kylän siluetin lännen ja luoteen suuntaan.

Kuva: Rantakylän kaakkoispäässä peltomaisema yhtyy vaikuttavasti vesistömaisemaan. Vanha tie kiertää kalliomäen ja jatkaa rannan suunnassa.

Kuva: Ranta-Matin karjarakennus on tienäkymän päätteenä kaakosta kylälle tullessa.

Kuva: Metsäpirtin tontilla on entisen seurantalonsa lisäksi ulkorakennus. Talon edustalla ollut hiekkakenttä on metsittynyt. Seurantalo on perustettu nurkkakiville. Rakennus on harjakattoinen ja verhoiltu peiterimalaudoituksella. Kate on peltiä. Osa ikkunoista on uusittu. Entinen maamiesseurantalo on tyyppinen, vaatimaton maaseudun kokoontumisrakennus 1900-luvun alkupuolelta.

Kuva:

Kammolan-Kyrösyän maamiesseuran rakennuttama seurantalo sijaitsee kuivalla mäntykankaalla.

Piha rajautuu isoon pihan ja kylätien välissä sijaitsevaan maanainesten ottoalueeseen.

Kuva: Vanhapaikka -niminen talo sijaitsee Kyrsyäntien vanhalla peltoaukealla. Päärakennus on 1860-luvulta ja peruskorjattu. Kivi- ja puurakenteinen karjarakennus on vanhimmilta osin 1890-luvulta. Taustalla Ranta-Matin vanha asuin- ja kauppatalo.

Kuva: Aittarakennukset jakavat Vanhanpaikan pihan asuinrakennuksen puoleiseen miespihaan ja kiviavetiaan rajautuvaan talouspihaan. Talon kuistin laajennus tehtiin 1980-luvun alussa.

Kuva: Jokirannan asuinrakennus on peruskorjattu (laajennettu ja korotettu) sen 1800-luvun lopulle palautuva kansanomaisen rakennustyyli huomioon ottaen. Pihapiirin pieni päätyovellinen hirsiaitta on kertoman mukaan tehty puretun tuulimyllyn hirsistä.

Kuva: Tallirakennuksessa alaosa on tehty ilmaraoillisenä luonnonkivimuurauksena ja yläosa pitkänurkkaisena hirsirakenteena. Jatkeena on lautaseinäinen sarani.

Kuva: Laakkosten kauppa- ja asuinrakennukseen on tehty samanlainen taitekattoinen poikkipääty kolmiaukkoisella parvekkeella kuin kirkonkylän Vihavaisen kauppataloon.

Kuva: Jokimutkassa sijaitsevan entisen kansakoulutalon ulkomuodossa on korjausten tuomaa kerroksisuutta (kuisti-, verhouk- ja ikkunamuutoksia). Rakennus on ollut yksityisomistuksessa jo puolen vuosisadan ajan. Piirtänyt savonlinalainen Kustaa Laukkanen 1908. Käsityöluokka ja opettajan asunto tehtiin vanhasta hirsirakennuksesta. Nykyinen talousrakennus on rakennettu 1956 vuoden paikkeilla.

Kuva: Kallio-Matin päärakennus ja betonitiilinavetta, jossa savitiilestä ikkunaholvaus.

Kuva: Entinen osuuskauppatalo jokirannassa.

5.7 KYRSYÄNJÄRV EN HYYPIÖLAHTI

Kylä: Kyrsyä 414 **Asiasanat:** Yksinäistalokylä, suurtila, säätyläisomistus, 1800-luku, rantasaunakulttuuri.

Inventoitu: Hyypiölahti

Arviointi: H, RH, M: Maakuntakaavan suojelukohde: Hyypiölahti on maisema- ja rakennushistoriallista autenttisuutta omaava yksinäistaloasutus Kyrsyänjärveen pistävässä niemessä. Päärakennus on harvinaisen vanha, 1800-luvun alusta, ja tilan säätyläisomistuksen ajoilta. Pihapiiri on rakennustavaltaan yhtenäinen, siellä ei ole tapahtunut rakentamista sitten navetan uudistuksen noin 30-40-luvulla.

Suosituks: Vanha tilakeskus omaa kulttuurihistoriallisia ja rakennetun ympäristön arvoja, joiden kohdalla suojelumääräysten harkinta on perusteltua MRL 41§:n periaatteen mukaisesti. Yksinäistalon luonne sekä ranta-alueiden maisemallinen yhteys talouskeskukseen tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa. Vanhoja maisematekijöitä ovat pihapiiriä muodostavien rakennusten lisäksi sitä ympäröivä avoin tila (supistunut peltoalue), tilalle johtava kylätien linjaus, pihan vanhat puistopuut, rantaan johtava kuusikuja ja rantasauna.

Historia: Hyypiölahden talo irtaantui 1600-luvulla Kammolan kylästä omaksi yksinäistalokyläksi. Tila pysyi talonpoikaisomistuksessa vuoteen 1743. Ensimmäinen säätyläisomistaja oli kapteeni Ernst Norring, joka kuitenkin jätti talon pian vävynsä, maanmittari Lars Boströmin hoitoon. Seuraavat omistajat olivat maanmittari Gustav Poppius, pataljoonan saarnaaja M. H. Poppius ja luutnantti Carl Gustav Reiher sekä vuodesta 1812 kapteeni Carl Magnus von Fieandt vuoteen 1833. Säätyläisomistus päättyi tähän, sillä von Fieandtin perillisiltä talo siirtyi Jaatisen suvulle. Kapteeni Carl Magnus von Fieandt (Mikkeli 1767, k. Strömsvik eli Hyypiölahti 1833) valmistui upseeriksi Haapaniemen sotakoulusta 1788 ja liittyi Savon prikaatiin. Hän osallistui Kustaan Sotaan 1788–90 ja Suomen Sotaan 1808-09. Torppia oli viisi vuonna 1830. Sitä ennen talon mailla oli ollut myös sotilastorppa.

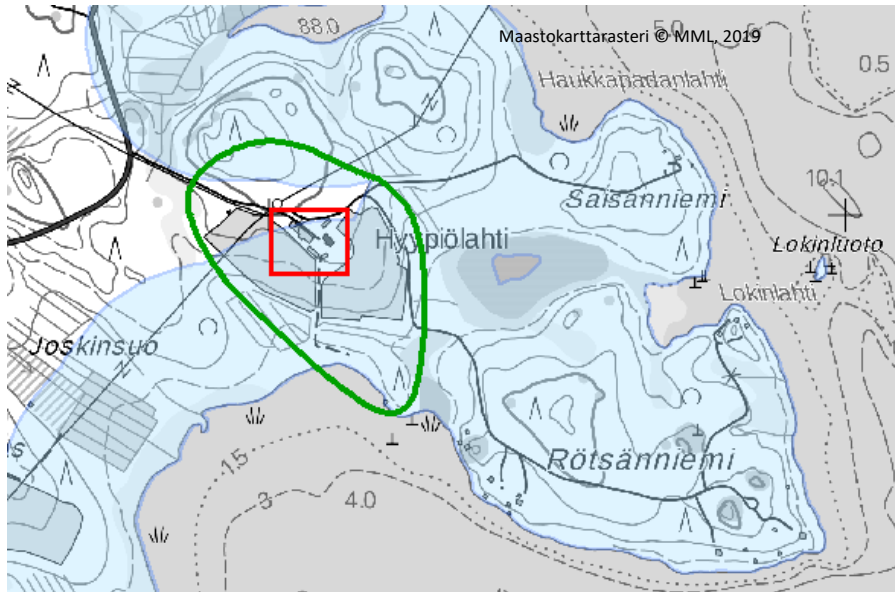
Rakennushistoria: Tilan hirsirunkoinen päärakennus on rakennettu viimeistään 1800-luvun alussa ja uusittu 1923. Nuorinta kerrostumaa on taitekattoinen kuistipääty. Pihaa reunustavat aitat ovat todennäköisesti peräisin myös 1800-luvun alusta. Karjakartano rakennettu kivistä 1889. Rakennusta on sen nykyisen ulkomuodon perusteella uudistettu 30-luvun lopulla; päädyissä on käytetty klassismin koristeaiheita. Ennen uudistusta rakennuksessa oli 25

lehmän navetta, 6 hevosen talli ja 10 sian sikala.²⁷ Vanhaa kivimuuria on jäljellä seinien alaosassa, betonikuoren alla. Yläosa on muurattu betonitiilestä.

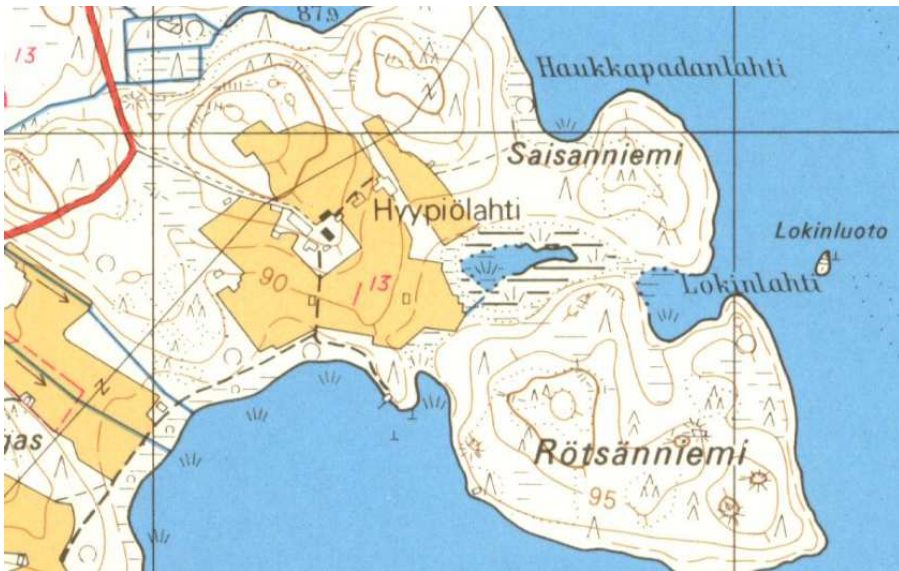
Kuvaus: Hyypiölahden vanha tilakeskus muodostaa itsenäisesti vaikuttavan kulttuurimaiseman, vaikka ympäröivät peltomaat ovat supistuneet ja istutettu puusto sulkee näkyviä järvelle. Pihapiirissä on suurtiloille tyypillinen eri puulajeista sommiteltu puusto. Kulkua portilta pihaan reunustavat iäkkäät alhaalta haaroittuneet koivut. Rantaan johtaa vanha kuusikuja. Kylätie kiertää pihan ja jatkuu Rötsänniemen ja Salsanniemen kesämökeille. Tien varrelta on hävinnyt 70-luvun karttaan merkittyjä ulkorakennuksia. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi toinen vanha hirsirunkoinen asuinrakennus, ehkä väentupa, riviaitta ja avoluhti sekä kookas kivi- ja betonitiilirunkoinen karjarakennus. Rannassa on sauna.

Kuva: Talouskeskuksen lajistoltaan runsas puusto on keskeinen ympäristöelementti asutushistoriallisesti arvokkaan yksinäistalon kulttuurimaisemassa. Tilakeskuksen pellot on raivattu pienen drumliinin etelärinteille.

Kuva: Tilakeskus kuvattuna koillisesta kylätieltä. Etelärinteet pellot ovat viljelyksessä.

Kuva: Peruskartta 3144 09, 1971 (1966).

Kuva: Portti ja navetta. Pyöröikkunoita on käytetty navetan lisäksi rantasaunan päädyssä. Saunassa on harjakatto, pystylaudoitettut seinät ja päätyveranta.

Kuva: Päärakennus 30-luvun alussa. / Kuva Suomen maatilat, osa IV, 1932.

Kuva: Päärakennus 2020.

Kuva: Päärakennus 1980-luvun alussa. / Kirsti Kovanen, 1982.

Kuva: Riviaitta ja luhti.

5.8 KISSAKOSKI ja HAKOJOKI

Kylä: Kyrsyä 414 ja Koskutjärvi 413 **Asiasanat:** Koskimaisema, myllykoski, työväen asuinrakennukset.

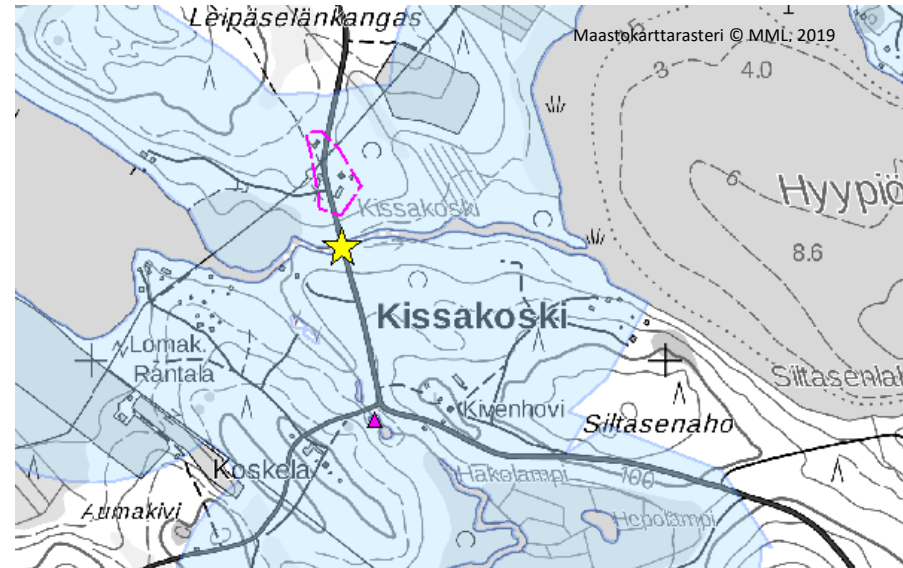
Inventoitu: Kissakosken puutalot, Hakojoen myllyn ja padon rauniot.

Arviointi: RH, M: Kissakosken pohjoispuolella, molemmin puolin kylätietä sijaitseva pienipiirteinen ja rakennustavaltaan yhtenäinen rakennusryhmä 1900-luvun alkupuolelta omaa rakennetun ympäristön arvoja, jotka ovat harvinaistuneet tarkastelualueella. Hyypiölahden tilan entisistä työmiesten asunnoista muodostuva pienmiljöö täydentää Kyrsyänjärven ranta-alueiden historiallista monipuolisuutta.

Suosituks: Pienmiljöön säilymiseen ohjaavien kaavamääräysten harkinta perusteltua. Kissakosken pohjoisrannalla. Koskialueen maisemallinen yhteys vanhaan pienipiirteisen tievarsiasutukseen tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa. Hakojoen kunnostustöissä tulee arvioida hävinneen myllyn ja myllypadon kivirakenteiden säilyttämistä, koska alueelle ennen yleisestä myllytoiminnasta on säästynyt hyvin vähän historiallisia rakenteita.

Historia: *Teollisuushistoria* Kissakoskeen laskevassa pienessä Hakojoessa on toiminut Hyypiölahden vesimylly, jota on verotettu ainakin 1889, mutta lopettaneen toimintansa siltä erää. Savonmaa-lehdessä vuodelta 1927 löytyy ilmoitus, jossa kerrotaan Sulkavan Koskutjärvellä sijaitsevan Hakojoen myllyn jauhavan ja paikalla myytävän ruista ja ruisjauhoja.²⁸ Nimismies määräsi 1952 uudet rakenteet luvitettavaksi, koska kyseessä ei ollut enää vanhan korjaus. Luvan edellyttämä katselmus ja mittaukset tehtiin, mutta prosessi peruttiin 1958, koska myllyn silloinen omistaja lopetti myllytoiminnan.²⁹

Kuva: Kissakoski laskee Kaitajärvestä Kyrsyänjärveen. Noin 200 metriä pitkän kosken kalataloudellinen kunnostus tehtiin 2010. Koskessa kulkee Kyrsyän ja Koskutjärven kylien raja, molemmat kylät ovat olleet yksinäistalokylä. Koskutjärvi laskee pienen lammen kautta Hakojokea myöten Kissakoskeen ja sieltä Kyrsyänjärveen. Hakojoessa ollut myllyrakennus on romahtanut pääuoman niskalle, jolloin vesi valuu raunion sisällä/kivien alla (näkyttömissä) myllyn alapuoliseen lampeen.³⁰ Myllypadon rauniot ovat Myllylammen yläpuolella ja hajonnut settipato lammen ja Kalajärventien välissä. Myllyuoma on kuiva ja sitä kautta tuskin menee vettä edes tulva-aikana. Kalajärventien ja Koskutjärventien risteys on myllypaikan vieressä.

Kuva: Koskutjärventien sisäkurvista on hävinnyt myllytonttiin kuulunut pieni asumus, ehkä myllärin mökki.

Kuva: Peruskartta 3144 09, 1971 (1966).

Koskutjärventie jatkuu Kissakosken kautta Kyrsyän kylälle. Leppäselänkankaalla, Kissakoskelle viettävässä loivassa rinteessä on pari alun perin Hyypiölahden tilan työmiesten asuintoina ollutta pientaloa. Nykyään rakennukset sijaitsevat Kissakoski-nimisellä tilalla. Rakennustavan ja ulkoasussa säilyneiden tyylipiirteiden puolesta talot palautuvat 1910-20-luvulle.

Tien itäpuolella oleva rakennus on vuoraamaton pitkille nurkille salvottu hirsitalo, jossa on kiviperustus ja harjakatto. Leveässä pulpettikattoisessa ja rimalaudoitettuun kuistissa on kahdet pariovet (sulkapaneeli ja pitkät saranat) ja niiden yläpuolella katossa pienet päätykolmiot. Kuistin pienissä ruutuikkunoissa on kulumista ristikkäin menevät viistepäiset vuorilaudat. Talon pieniin ikkuna-aukkoihin on vaihdettu keskijakoiset ikkunat. Talon vesikate on aaltopeltiä. Pihapiirissä olevassa talousrakennuksessa on kivi- ja hirsiseinäinen puoli, lautavalikkö ja pyöröhirrestä lato. Pihan perällä oleva pieni laudoitettu sauna on 1990-luvulta.

Tien länsipuolella on edellä mainittua pienempi hirsirunkoinen puutalo, jonka julkisivuissa on vaakalaudoitus nurkkalaudoin. Rakennuksen sisäänkäynti on sivuseinän levyisessä kuistissa, jonka osalta katon lapetta on jatkettu ja varustettu yhdellä pienellä päätykolmiolla. Ulko-ovi on vaakapaneloitu. Ikkunat ovat samanlaiset kuin punaisessa talossa: kuistin ikkunoissa on epäsäännöllinen ruutujaotus ja muissa keskijaotus. Talon eteläpuolella on kookas lautaseinäinen ja usealla ovella varustettu ulkorakennus, jossa on samanlaiset vuorilaudat kuin talon kuistissa ja navettarakennuksessa.

Kuva: Koskutjärventien ympäristöä Leppäselänkankaalla. Etualalla näkyy tiehen rajautuva moniovinen ulkorakennus, ja sen takana pienempi maisemankohdan kahdesta puutalosta.

Kuva: Kissakosken tilan maalla on vuoraamaton hirsitalo ja kivi-hirsirakenteinen talousrakennus.

Kuva: Tien länsipuolella on toinen Hyypiölahden tilaan kuulunut puutalo.

Kuva: Kissakosken vanha pioneerien rakentama puusilta (kuvassa) on korvattu 2019-20 rakennetulla teräspalkkisillalla.

Kuva: Kissakoskeen laskevan Hakojoen hajonnut settipato (etualalla) sekä myllypato ja myllyn kivijalkaa.

Kuva: Kissakoskessa on tehty kalataloudellinen kunnostus. Joki kuvattuna kevättulvien aikaan.

Kuva: Hakojoen myllypato ja myllyn kivijalkaa.

5.9 KALAJÄRVI

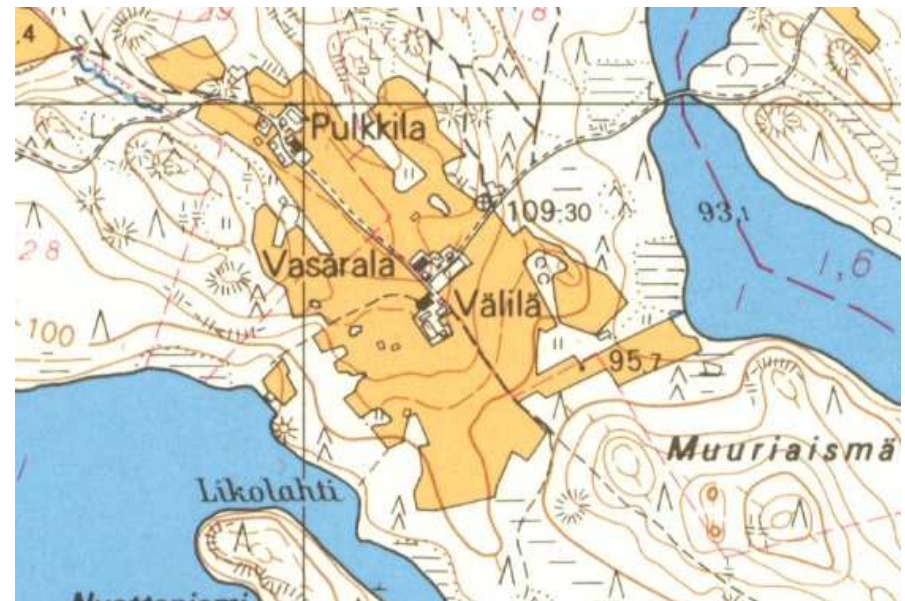
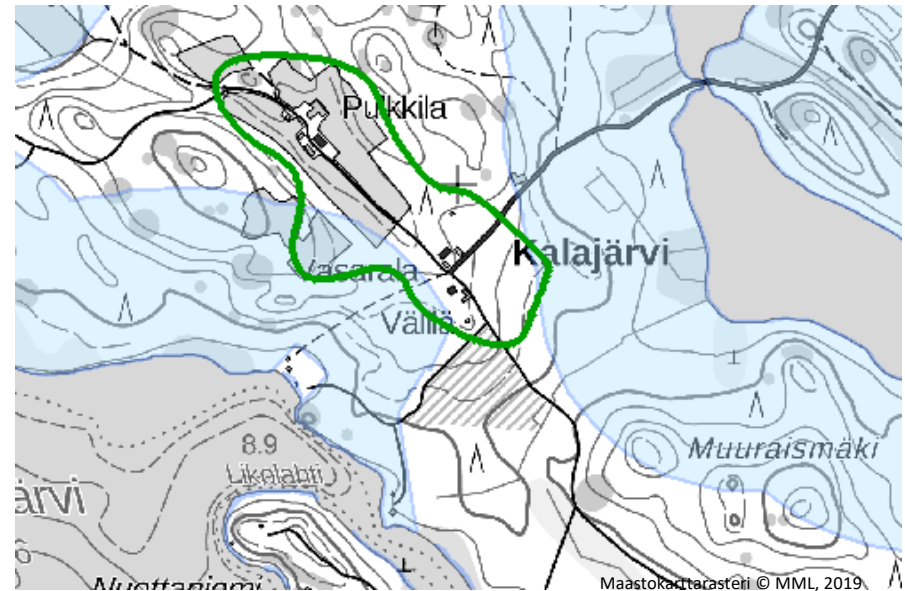
Kylä: Pulkkila 421 **Asiasanat:** Kylä, tienristi, drumliini.

Arviointi: M: Pulkkilan tienvarsipiha on edelleen peltomaiden ympäröimä ja muodostaa savolaiselle drumliiniseudulle tyypillisen pienmaiseman, jossa avoin tila noudattelee maiseman pääsuuntausta. Kaksi muuta taloa muodostaa maiseman solmukohdan vanhan kulkureitin varteen.

Suosituks: Maisema-arvoja säilyttänyt osa vanhasta kylästä jää suunnittelualueen ulkopuolelle. Kyläalueen miljöoarvot tulee ottaa huomioon maankäytössä ja rakentamisessa, myös tien perusrakennuksissa.

Historia: 1700-luvun lopun sotilaskartan mukaan Pulkkilan kylässä oli ainakin yksi talo ja sen koillispuolella pellon kulmalla Hyypiölän sotilastorppa. Talvitie Sulkavalta Juvalla ylitti Kautosenlammen kylätietä ja siltaa pitkin, jatkui Pulkkilan kylän peltöjen poikki suoraan Likolahteen ja sieltä jäätä myöden Ritolahteen. Isossajaossa kylään muodostettiin vain yksi kantatalo, Vasarala. Isojakokartta on epätarkka, mutta peltoaukealla näyttäisi olleen 1800-luvun alkupuolella ainakin kaksi-kolme asumusta, hieman eri paikoissa kuin nykyiset talot.

Kuvaus: Peltopinta-alassa tapahtunut muutos on pienentänyt suuresti kylän avointa maisematilaa. Tienristillä olevat talot jäävät metsikön sisään. Pulkkilan peltoalueella sekä tienristillä huomaa edelleen kyläasutuksen maisemallisesti hienon sijainnin vesistöjen välisellä selänneellä. Kylän taloissa on rakennuksia uudistettu viime sotien jälkeen. Pihoista on myös purettu maatalous- ja varastorakennuksia. Entisen talvitien käyttämän reitin kohdalla rannassa on loma-asunto.

Kuva: Peruskartta 3144 06, 1971 (1966).

Kuvat yllä ja alla: Kylätien varteen jäävä Pulkkilan talouskeskus on peltomaiseman keskipiste.

Kuva: Suuret kuuset reunustavat kyläasutuksen tienristiä. Vällilä ja Vasarala.

Kuva: Pulkkilan vanhin kyläasutus on Kaukosenlammen ja Kalajärven välissä.

5.10 ALUSLAMMIT

Kylä: Hasula 403 **Asiasanat:** Torppariasutus, hirsirakentaminen.

Arviointi: M: Möykkymäen ja Niljakanmäen välisessä laaksossa, pienillä drumliineilla, on säilynyt erillisistä lohkoista muodostuva mosaiikkimainen maatalousmaisema vanhoine asuinpaikkoineen.

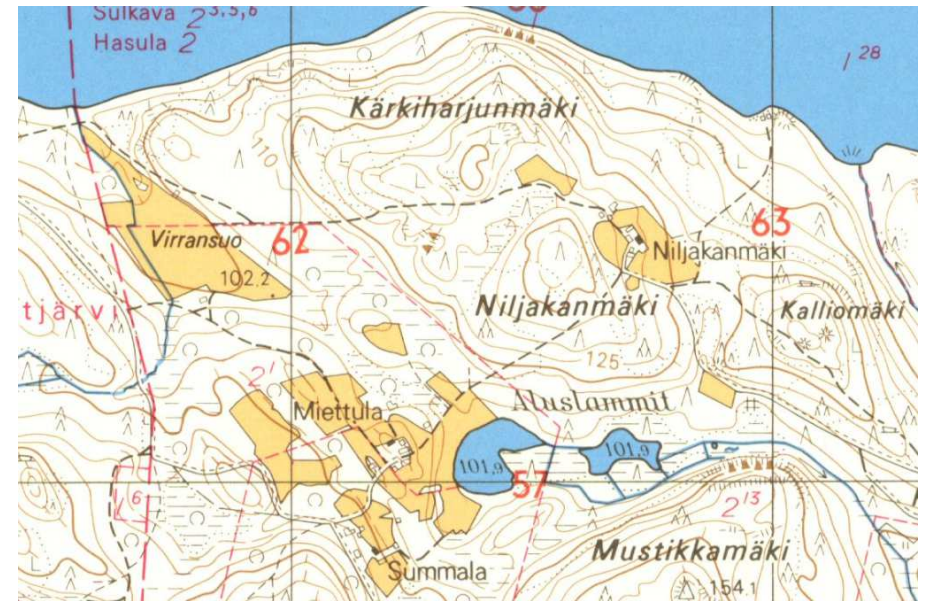
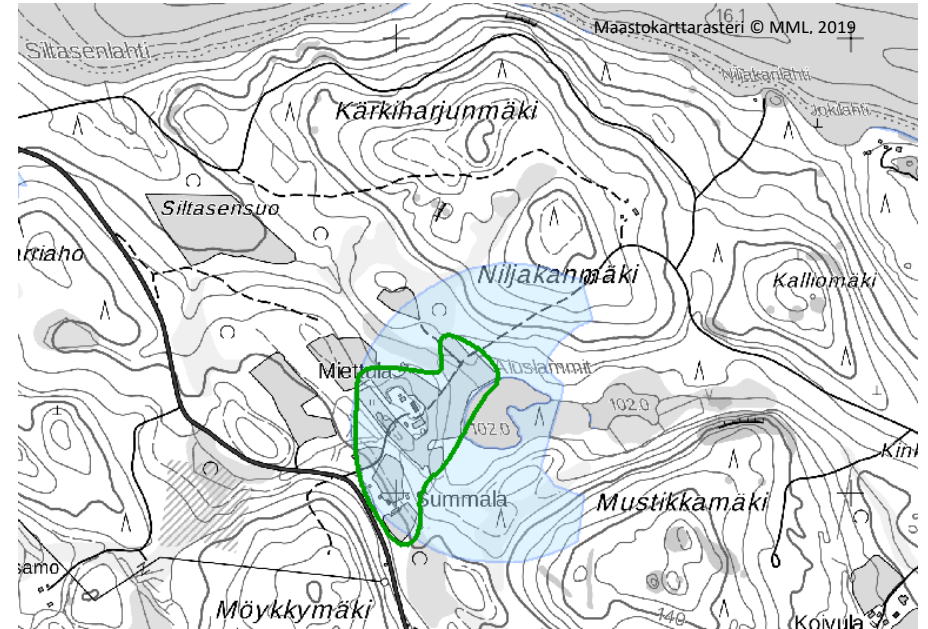
Suositukset: Ei esitetä kaavallista suojelua. Rantojen maankäytössä ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon vanhan asuinpaikan maisemallinen ominaisuus.

Historia: Kyrsyänsalo on ollut Hasulan hovin (Salo nro 2) takamaita. 1700-luvun sotilaskartan mukaan Aluslampien seutu on asumatonta, mutta 1820-luvulle mennessä on seudulle tullut pari asumusta, nähtävästi torppia, toinen Niljakanmäelle ja toinen Aluslampien länsipuolelle. Oy Kaukas Fabrik Ab osti 785 ha laajuisen Kyrsyänsalon vuoden 1900 paikkeilla. Vuonna 1921 on viety rekisteriin Miettulaa ja Summalaa koskeva lohkominen.

Kuvaus: Nykyiseltä Koskutjärventietä avautuu näkymä Summalan pihapiiriin, joka sijaitsee rinteessä kulkevan tien alapuolella. Tilan hirsinen asuinrakennus yhdessä ulkorakennusten palautuneena 1900-luvun alkupuolella. Miettulassa on kaksi asuinrakennusta, joista vanhempi on 30-luvun alusta ja nykyinen käytössä oleva 1980-luvulta, tilan ulkorakennusten määrä on vähentynyt sitten 1970-luvun; tiili- ja puurakenteinen karjarakennus 30-luvun lopulta. Teiden linjauksissa on tapahtunut pieniä muutoksia.

Kuva: Suunnittelualueen ulkopuolelle jäävä Niljakanmäen vanha hirsitalo.

Kuva: Peruskartta 3144 09, 1971 (1966).

Kuva: Summalan pienipiirteinen pihapiiri on rinteessä, kylätien alapuolella.

Kuva: Miettulan tilan niittymaita lammen rannalla. / Miia Blom 2020

Pienet punaiset asuintalot

Seudulla tavallinen vanhahko asuntorakennustyyppi on matalahko, pääasiassa yksikerroksinen, pohjaltaan suorakaiteen muotoinen, koristelultaan vaatimaton yhdenperheen talo, joista vanhimmat ovat pitkänurkkaisia hirsitaloja, mutta myös rankorakenteisena toteutettuja löytyy. Ikkunat ovat T-karmillisia tai kuusiruutuisia, julkisivut vuoraamattomat tai pystylaudoitettut, nykyään talon käyttötarkoituksesta riippuen. Kuisti pitkällä sivulla, mutta työväen asuintoina toimineissa yleensä molemmissa päädyissä.

5.11 KOSKUTJÄRVI

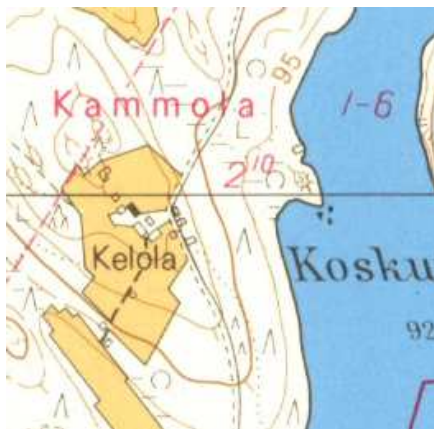
Kylä Kammola 410 **Asiasanat:** Mäkiasutus, hirsirakentaminen.

Arviointi: RH: Syrjäisä, metsän ympäröimä vanha talouskeskus on menettänyt maatalolle tyypillisen avoimen ympäristön, mutta edelleen kohde muistuttaa alueelle tyypillisestä mäkiasutuksesta. Tienvarsipihasta jäljellä olevat hirsirakennukset edustavat paikallista vanhaa puurakentamisen tapaa. Autenttisuusarvoja heikentävät vuoraamattomien rakennusten yleiskunto ja rakennusosiin tehdyt muutokset.

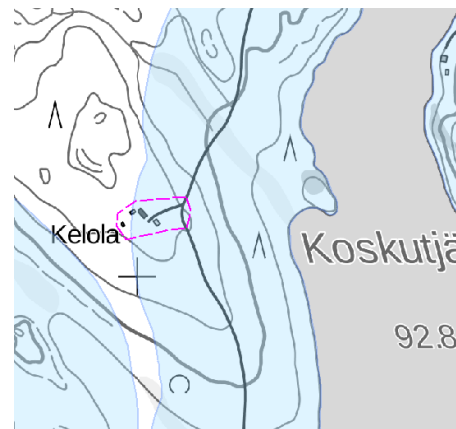
Suosituks: Ei esitetä kaavallista suojelua. Vanhan asuinpaikan maisemallisia tunnusmerkkejä ovat loivasti kohoavalta rinteeltä kylätielle erottuva pitkänomainen harjakattoinen hirsitalo sekä pihatietä reunustava kuusirivi.

Historia: Koskutjärven länsirannalla on pala Kammolan kylän talon nro 2 takamaita. 1700-luvun lopulla tehdyn sotilaskartan mukaan järven ja Kaukosenlammen välisellä kannaksella, etelään viettävällä rinteellä, oli asumus. Isojakokarttaan asutus on merkitty taloksi.

Kuvaus: Kelolan pellot on metsitetty (lähialueet koivikkoo) ja pihapiiristä on jäljellä veistetyistä hirsistä pitkille nurkille salvotut päärakennus, pariaitta ja talousrakennus sekä sauna. Vuoraamattomissa hirsirakennuksissa on vuoliaisten varaan tehty harjakatto ja kiviperustus. Rakennukset ovat saunaa lukuun ottamatta yhtenäisesti maalattuja. Pitkien nurkkien maalaaminen valkoisella on myöhempi tapa, ennen nurkat suojattiin laudoin. Asuinrakennuksesta on uusittu ikkunat ja umpikuisti, ulkorakennuksista ovet.

Kuva: Peruskartta 3144 09, 1971 (1966).

Maastokarttarasteri © MML, 2019

Kuva: Kelolan päärakennus ja ulkorakennus pihaan johtavan kuusirivin päässä.

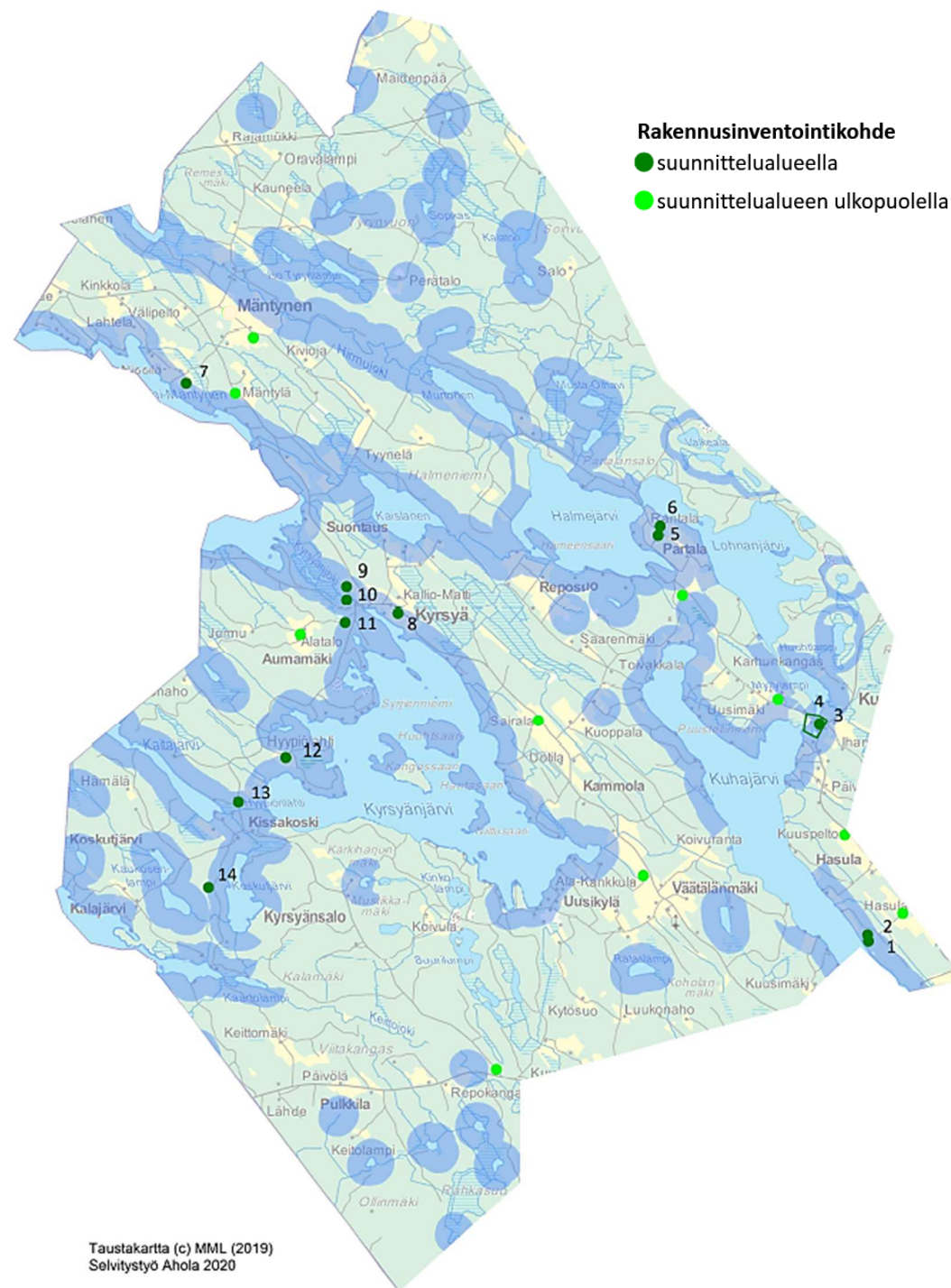
Kuva: Pariaitta ja päärakennus.

5.12 Rakennusinventoinnin tilanne 2020

Suunnittelualueella sijaitsevat inventointikohteet

- 1 Lumikukka, entinen vanhainkoti (403-1-92)
- 2 Hovila, entinen B-sairaala (403-1-78)
- 3 Kuhakoski (416-1-30)
- 4 Kuhakosken sahan alue
- 5 Partala (420-1-67)
- 6 Rauhanhovi (420-1-95)
- 7 Ukonniemi (419-3-8)
- 8 Vanhapaikka (410-6-96)
- 9 Jokiranta (410-6-92)
- 10 Palstatila, entinen Kammolan koulu (410-6-9)
- 11 Metsäpirtti (410-6-68)
- 12 Hyypiölahti (414-1-62)
- 13 Kissakoski (414-1-35)
- 14 Kelola (410-2-16)

Kohdekuvaukset on tallennettu Etelä-Savon maakuntaliiton ylläpitämään Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan (ESKU).

6 Lähteet

ARKISTOT

Kansallisarkisto

Maanmittaushallituksen Uudistushakemisto: Sulkava
Isojakokartat 1778-1825.

Pitäjänkartat 1848

Metsäntutkimuslaitos, Suomen taloudellinen kartta, 1921.

Savolax lähn: Sysmä, Hardola, Hirvensalmi, St Michels, Jockas, Sulkava,
Menduharju, Christina, Pumala socknar och capeller, noin 1700. DORIA

Sosiaalishallituksen arkisto

Sosiaalishallituksen kunnalliskotipiirustukset (kokoelma)

Kunnalliskotien piirustukset

Ia:353 Kunnalliskotien piirustukset: Sulkava (1925-1963) 29 kpl.

[Mörnen piirustukset, ei kuvattu]

Etelä-Savon Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus, vesipiirin arkisto

Vesirakennekortisto

Katselmuspöytäkirjat, mylly- ja patopiirustukset (Hertta -tietokanta)

WWW-SIVUSTO

Heikki Rantatuvan vanhat kartat -sivusto, Jyväskylän yliopisto. (Viitattu
4.8.2020)

Maakirjakartat, 1600-luku <<http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat>>

Herrasväen asuinpaikat. Etelä-Savon kartanot ja kartanoiksi kutsutut. (Viitattu
3.8.2020). < <https://kirjasto.mikkeli.fi/etela-savon-kartanot/index.php?page=sulkava>>

Maanmittauslaitos, Vanhan painetut kartat, Peruskartat, 1:20 000. (Viitattu
4.8.2020)

< <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna (Viitattu 4.8.2020)

< www.kyppi.fi >

Muinaisjäännösrekisteri

Rakennusperintörekisteri

VAT valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.

Savonmaa 3.12.1927. Hakojoen mylly Sulkavan Koskutjärvellä. Eero Jaatisen
ilmoitus. (Viitattu 10.9.2020).

<<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1584255/articles/2750715>>

Sulkava-lehti, nro 25/2020: Ikonen, Tea: Lasinsirpaleita nieleviä esiintyjiä ja
kiertäviä elokuvanäytöksiä – Jokipirtillä tapahtui 50-luvulla. (Vaiitattu
10.9.2020) < <https://sulkavalehti.fi/2020/06/17/lasinsirpaleita-nielevia-esiintyjiä-ja-kiertavia-elokuvanaytoksia-jokipirtilla-tapahtui-50-luvulla/>>

SYKE:n AVOIN TIETO - Ympäristö- ja paikkatietopalvelu, karttapalvelut,
KARPALO (Viitattu 4.6.2020):

Pohjavesialueet.

Luonnonsuojeluohjelma-alueet:

Aineisto sisältää seuraavat suojeluohjelmakokonaisuudet:

1. AMO Vanhojen metsien suojeluohjelmat:

1.1. *Etelä-Suomen vanhojen metsien suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 3.6.1993, kohteet valtion mailla.*

1.2. *Etelä-Suomen vanhojen metsien täydennysohjelma. Aineistossa on sekä valtion että yksityisten mailla olevia kohteita. Valtion mailla olevat kohteet on hyväksytty suojeluohjelmaan 7.12.1995 ja yksityisten mailla olevat suojelukohdeet 27.06.1996 Pohjois-Suomen vanhojen metsien suojeluohjelman yhteydessä.*

2. *HSO Harjujen suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 3.5.1984*

3. *LHO Lehtojen suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 13.4.1989*

4. *LVO Lintuvesien suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 3.6.1981*

5. *MAO Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995*

6. *PMO Valtioneuvoston periaatepäätös Mikkeliinsaarten saariryhmän suojelemiseksi 24.8.1989*

7. *KLO Kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 24.2.1978*

8. *RSO Rantojen suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.12.1990*

9. *SSO Soiden suojeluohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 26.3.1981*

Arvokkaat kallioalueet. Luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet. *Aineisto toimii päätöksenteon tukena maa-aineslain ja rakennuslain mukaisia ratkaisuja tehtäessä. Aineistolla on keskeinen merkityksensä myös maankäytön suunnittelussa, mutta sillä ei ole kuitenkaan juridista asemaa.*

Maisemamaakuntajako. *Maisemamaakuntien jaon on laatinut ympäristöministeriön maisema-aluetyöryhmä. Jakoa on hyödynnetty, kun kulttuurimaiseman eri piirteistä on tehty*

*valtakunnallisia ja maakunnallisia tarkasteluja ja arviointeja. Jako on esitetty Maisema-
aluetyöryhmän mietinnössä (YM 66/1992).*

KIRJALLISUUS

Ahola, Teija 2010. Sulkavan taajamayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys. Raportti. Sulkavan kunta.

Ahola, Teija 2011. Lohilahti – Lohikoski osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvitys. Raportti. Selvitystyö Ahola. Sulkavan kunta.

Enbom, Sten & C. F. Sandelin: Viipurilainen kauppahuone. Hackman & Co 1880–1925. Helsinki: Oy Hackman Ab.

Hänninen-Valjakka, Kirsi 1998. Etelä-Savon perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 87. Mikkeli: Etelä-Savon ympäristökeskus.

Kokkonen, Jyri ja Rautanen, Toivo 1995: Mikkelin vesi- ja ympäristöpiirin alueen vanhat vesilaitokset. Vesi- ja ympäristöhallituksen monistesarja Nro 623. Mikkelin vesi- ja ympäristöpiiri. Helsinki.

Kotiseutumme värikuvina: Sulkava / [toimitus: Jan Södersved... et al.]. Aero-kuva, 2004. Kotiseutuni Savo. Suomen maakuntajulkaisu Oy. 1972.

Kuninkaan kartastot. Sprengtportenin Savon kartasto. Toim. Erkki-Sakari Harju. SKS. AtlasArt. 2011.

Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790. Toim. Erkki-Sakari Harju ja Jussi. T. Lappalainen. SKS, AtlasArt. 2010.

Lahdenvesi-Korhonen, Leena 2013. Maakunnan Parhaat Maisemat. Etelä-Savon valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2011–2013. Osa 4. Loppuraportti.

Lahdenvesi-Korhonen, Leena 2015. Nämä pellot ja veet, metsät, harjanteet – Sulkavan Kuhajärven viljelyalueiden maisemanhoitosuunnitelma. Mahdollisuutena maisema, MAMA-hanke. ProAgria Etelä-Savo, MKN Maa- ja kotitalousnaiset.

Maisema-aluetyöryhmän mietinnöt I ja II, 66/1992 YM.

Nukari, Matti: Kestäviä arvoja. Hackman 1790–1990. Hackman, 1990.

Seppänen, Paavo 1999. Sulkavan historia I.

Seppänen, Paavo & Soikkanen, Hannu 2002. Sulkavan historia II.

Sulkavan kulttuuriympäristön maisemanhoitosuunnitelma. Etelä-Savon ympäristökeskus ja Sulkavan kunta. 2006.

Suomen kartta. Suomen karttakirja 1920. Näköispainos. Genimap.

Suomen maatilat, osa IV. Kuopion, Mikkelin ja Viipurin läänit. 1932.

Suomen pienviljelijät, osa IV, Mikkelin lääni. 1969.

Suuri maatilakirja, osa IV, Kymen ja Mikkelin läänit. 1965.

Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat. Suomen ympäristö 14/2007. Ympäristöministeriö.

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista 1995.

Suullista tietoa

Jalonen-Mutanen, Teija
Lönnberg, Sari
Ranta, Tuulikki
Roponen, Anna-Maija
Sorjonen, Niina

LIITTEET

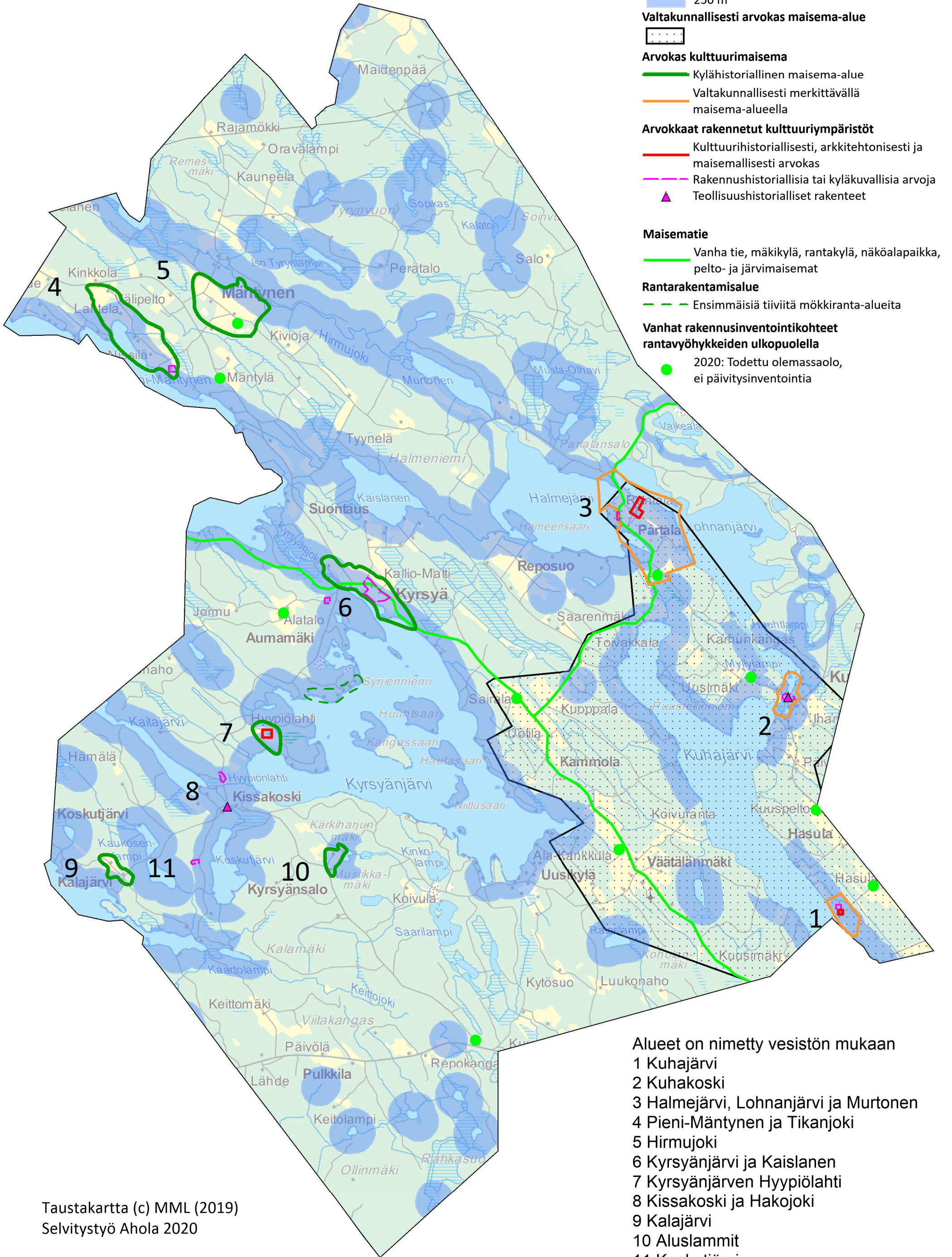
1. Kohteet ja arvot, luvun 5 kartta.
2. Rakennuskannan ikäjakauma 2019.
3. Lomarakennuskannan ikäjakauma 2019
4. Kulttuuriympäristön historia

-
- ¹ Seppänen 1999, 240-241.
- ² Seppänen 1999, 435.
- ³ Seppänen 1999, 437.
- ⁴ Seppänen 2002, 51-52.
- ⁵ Seppänen 1999, 504-509,
- ⁶ Seppänen 2002, 272, 420-424; Jussila 2019, Alueella on myös harjoitettu ns. talonpoikaista raudanvalmistusta 1500 - 1700 luvuilla, sekä oletettavasti jo rautakaudella (vaikka esihistoriallisia raudanvalmistuspaikkoja ei alueelta ole vielä löydetty).
- ⁷ Seppänen 2002, 273, 422-424.
- ⁸ Seppänen 1999, 422-423, 517-518.
- ⁹ Seppänen 2002, 465.
- ¹⁰ Seppänen 2002, 291-293, 472
- ¹¹ Seppänen 2002, 294.
- ¹² Ikonen, Tea: Lasinsirpaleita nieleviä esiintyjä ja kiertäviä elokuvanäytöksiä – Jokipirtillä tapahtui 50-luvulla. Sulkava-lehden nro 25/2020; Kammolan-Kyrsyän maamiesseura perustettiin 1945. Alueen ensimmäisiä yhdistyksiä oli Mäntysen nuorisoseura, joka perustettiin 1899.
- ¹³ Seppänen, 1999, 194-195, 303-306. 427-429; Seppälä 2002, 89-107.
- ¹⁴ Seppänen 1999, 422-423, 517-518.
- ¹⁵ Vuonna 1969 Hackman & Co:n nimi muuttuu Oy Hackman Ab :ksi.

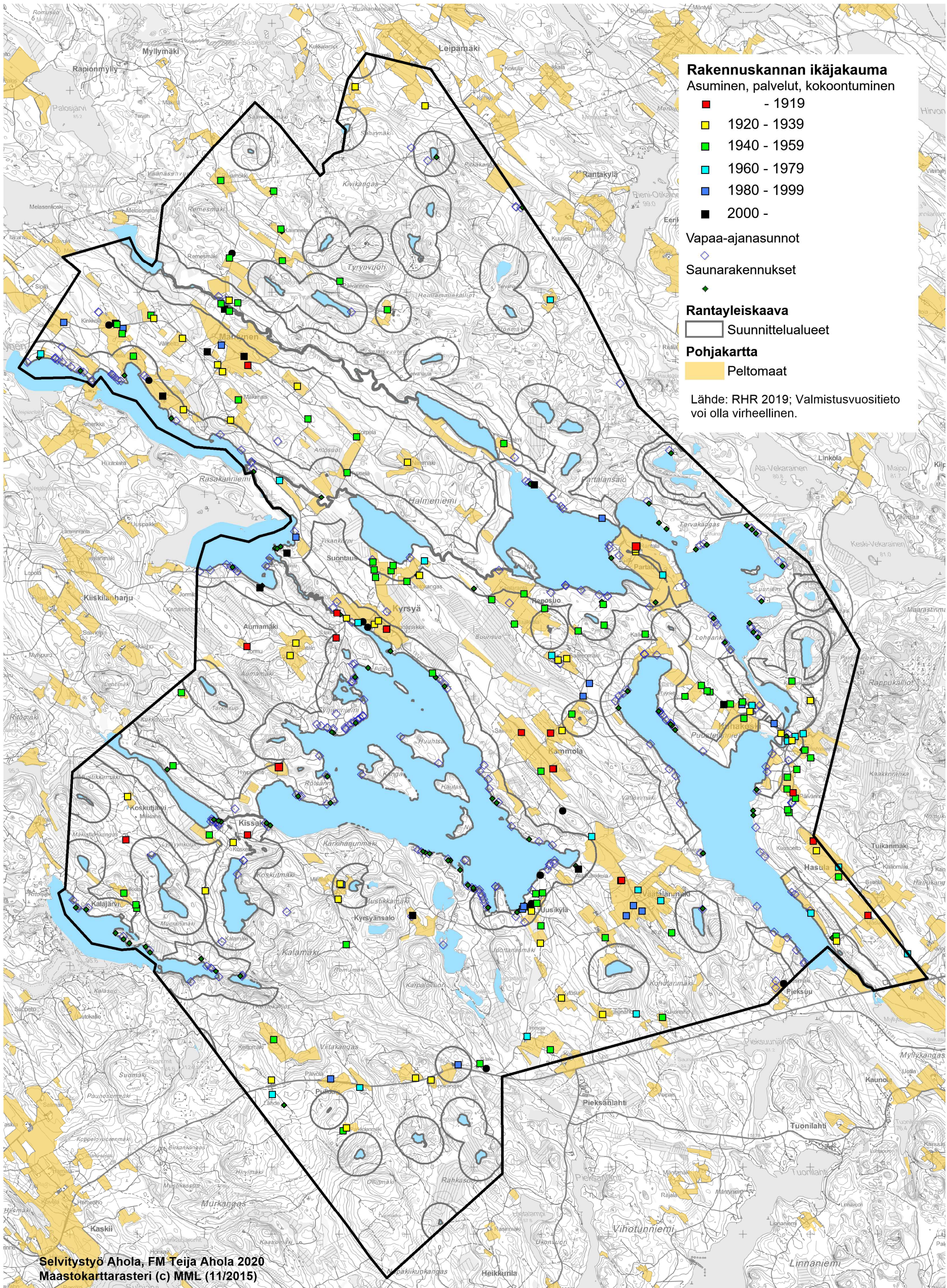
VIITTEET

- ¹⁶ Seppänen 2002, 408, 412.
- ¹⁷ Seppänen 1999, 484-486.
- ¹⁸ Partala ei ole koskaan ollut kuninkaankartano, vaikka inventoinnissa ym. selvityksissä näin todetaan. Sulkavan Partala lienee sekoitettu Juvan Partalaan, joka toimi 1557-1561 kuninkaankartanona.
- ¹⁹ Suomen maatilat 1932, Partala Rauhaniemi.
- ²⁰ Savonmaa 16.7.2008 <https://savonmaa.fi/article/linnanpaallikko-isannoi-nuorisobiletti/>
- ²¹ Eli ehkä ristikkäin menevät käytävät puuistutuksin, kuten pistoolit vaakunassa, ja neljä istutuslohkoa.
- ²² Seppänen 2002, 60.
- ²³ Suomen maatilat osa IV, 1932.
- ²⁴ Seppänen 2002, 540.
- ²⁵ Seppänen 2002, 507.
- ²⁶ Seppänen 2002, 67.
- ²⁷ Suomen maatilat osa IV, 1932.
- ²⁸ Hakojoen mylly Sulkavan Koskutjärvellä. Eero Jaatisen ilmoitus Savonmaa lehdessä 3.12.1927. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1584255/articles/2750715>
- ²⁹ Etelä-Savon ELYn Vesistötyöt ja Tarmo Muurin patoinventointi 2019.
- ³⁰ Etelä-Savon ELYn Vesistötyöt ja Tarmo Muurin patoinventointi 2019.

Rantavyöhykkeisiin liittyvät alueet ja kohteet

RAKENNUSKANNAN IKÄJAKAUMA 2019

RAKENNUSKANNAN IKÄJAKAUMA 2019

